T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT POLİTİKASI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE'DE TURİZM POLİTİKASI VE PLANLAMASI

SEVİL ATÇA TONBİL
250109113

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. SELMAN YILMAZ

İSTANBUL- 2019

ÖZ

TÜRKİYE'DE TURİZM POLİTİKASI VE PLANLAMASI

Sevil ATÇA TONBİL

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren dünyada ulaşım, teknoloji, ekonomi ve sosyal alanlardaki değişimlerden dolayı turizm sektörü hızla gelişmiştir. İnsanlar yoğun çalışma tempoları nedeniyle yorulduklarında, artan tatil süreleri ve gelir seviyelerindeki yükselmenin de etkisiyle sürekli yaşadıkları yerlerden farklı yerlere dinlenmek amacıyla seyahat etmektedirler. Günümüzde değişen talebe göre dinlenme amacına yönelik yapılan bu seyahatlere ek olarak, turizm deniz-kum-güneş amaçlı olan tatil anlayışını aşmış ve amaçlarına göre seyahatlerin dağ, golf, kültür, sağlık, inanç turizmi gibi alternatif çeşitlerle de farklı bir boyuta ulaşmıştır.

Ekonomiyi canlandıran lokomotif bir sektör olması, farklı vergi alanları yaratması, döviz girişi sağlayarak ödemeler dengesine olumlu katkı yapması, istihdam arttırıcı etkisinin olması, bölgelerarası gelişmişlik ve gelir farklılıklarını azaltması gibi nedenlerden dolayı özellikle Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin üzerinde durduğu bir sektör olmuştur.

Turizmin sürdürülebilir olması, ekonomik-sosyal-kültürel alanda maksimum fayda sağlaması, doğal güzelliklerin ve tarihi dokunun zarar görmemesi için devletler vizyonları doğrultusunda turizm hedeflerini belirlemektedir. Bu hedeflere ancak etkin bir turizm politikasının planlaması ile ulaşabilirler.

Anahtar Kelimeler: Turizm Politikası, Turizm Planlaması

ABSTRACT

TOURISM POLICY AND PLANNING IN TURKEY

Sevil ATÇA TONBİL

Tourism sector have been developing rapidly due to the changes in the transportation, technology, economical and social fields in the world as of second half of the 20th century. As a result of the fatigue because of their busy schedule, and due to the increase in their leave periods and income levels, people have been traveling to different places with the purpose of relaxation from where they have been living continously. In addition to these travels in respect to relaxation with today's ever-changing demands, tourism has surpassed the understanding of vacation which consists of sea-sand-sun and it has reached to a new extent where there are various alternatives such as mountain, golf, culture, health, belief tourisms depending on their purposes.

It has been a sector which is priontized by developing countries such as Turkey, due to numerous reasons such as it's characteristics of being a leading sector which reinvigorates the economy, and creates different taxation fields, constitutues positive contribution to the balance of payables by allowing inflow of foreign currency, decreases the inter-regional differences in respect to development and income and it's impact on increasing the employment levels.

Governments determine their tourism goals in accordance with their visions in order for tourism to be sustainable, and to provide the maximum level of benefit in the economical, social and cultural areas and to protect the historical assets from being damaged. These goals may only be reached by planning an effective tourism policy.

Key Words: Toursim Policy, Tourism Planning

ÖNSÖZ

Dünyada yükselen refah seviyesine bağlı olarak turizm faaliyetine katılma oranları da artmıştır. Turizm geçmişten günümüze gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ilgi duyduğu bir sektör haline gelmiştir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler turizmin ekonomiye döviz kazandırıcı ve işsizliği azaltıcı etkisinden yararlanmak istemektedirler.

Ülkemizde turizm 1960'lı yıllardan itibaren hazırlanan beş yıllık kalkınma planlarında devlet politikası olarak kendine yer bulmuştur. Türkiye'de özellikle 1980'lerden itibaren devlet teşvikleri ile ülkeye gelen turist sayısı ve yatak kapasite oranında artış sağlanması hedeflenmiştir. 1990'lardan itibaren ise değişen dünya standartlarına ve değişen tüketici talebine göre ülkeler turizm politikalarını şekillendirmeye başlamıştır. Amaç dünya ülkeleriyle rekabet edebilen, günün şartlarına uyum sağlayabilen, talep odaklı; bunları yaparken doğal, çevresel, ekonomik, sosyal yapıyı bozmadan ülkedeki doğal, tarihi, kültürel mirası ve istihdam kaynaklarını en verimli şekilde kullanan etkin bir politika planlayıp uygulamaktır.

Bu çalışmayı hazırlarken yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Selman YILMAZ' a, manevi desteklerinden dolayı aileme, eşime ve arkadaşım Ayşe EPTURAN' a teşekkürlerimi sunarım.

Sevil ATÇA TONBİL

İstanbul-2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ……...…iii
ABSTRACT……..iv
ÖNSÖZ……....v
TABLOLAR Ve ŞEKİLLER LİSTESİ…….……ix
KISALTMALAR LİSTESİ……..x
GİRİŞ……...1

BİRİNCİ BÖLÜM
TURİZM, TURİZM POLİTİKASI VE PLANLAMASINA KAVRAMSAL YAKLAŞIM

1.1.Turizme Genel Bir Bakış…….…….3
1.1.1. Turizmin Tanımı……...4
1.1.2. Turizmin Özellikleri……..……...5
1.1.3. Turizm Sektörünün Ekonomi İçindeki Önemi Ve Olumlu Etkileri……..7
1.1.3.1. Turizm Ve Kalkınma İlişkisi……8
1.1.3.2. Turizm Ve İstihdam İlişkisi……..9
1.1.3.3. Turizm Ve Milli Gelir İlişkisi…….10
1.1.3.4. Turizm Ve Ödemeler Dengesi……11
1.1.3.5. Turizm Ve Sosyal Yapı……...……...12
1.1.4.Turizmin Olumsuz Etkileri……...14
1.1.4.1. Turizmin Sosyal Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri…….15
1.1.4.2. Turizmin Fiziki Çevreye Olumsuz Etkileri……..16
1.1.4.3. Turizmin Ekonomiye Olumsuz Etkileri……...16
1.2. Turizm Politikasının Tanımı…….……17
1.2.1. Turizm Politikasının Özellikleri…….……..18
1.2.2. Turizm Politikasını Oluşturan Faktörler……19
1.2.3. Turizm Politikasının Hedefleri……21
1.2.4. Turizm Politikasının Araçları…….……..21
1.3. Planlama Kavramı Ve Turizm Planlaması…….23
1.3.1. Turizm Planlamasının Amaçları Ve Hedefleri……..……...24
1.3.2. Turistik Talebin Planlanması……..……..25
1.3.3. Turistik Ürün Arzının Planlanması……...26

1.3.4. Turistik Ürün Fiyatının Planlanması…….27
1.3.5. Yatırım Ve Finansmanın Planlanması……...…….28
1.3.6. İşgücünün Planlanması…...……28
1.3.7. Tanıtım Ve Reklam Planlanması…....……..30

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE TURİZM POLİTİKASI VE PLANLAMASI

2.1. Türkiye'de Genel Olarak Turizm Sektörü……..……...31
2.1.1. Planlı Dönem Öncesi Turizm……..34
2.1.2. Planlı Dönemde Turizm (1963-1980)…….35
2.1.3. Planlı Dönem: 1980 Sonrası……...37
2.1.3.1. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1985-1990)…….38
2.1.3.2. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)…….40
2.1.3.3. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)……43
2.1.3.4. Sekizinci Beş Kalkınma Planı (2001-2005)……45
2.1.3.5. Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)……...48
2.1.3.6. Onuncu Kalkınma Planı(2014-2018)……..50
2.1.3.7. On Birinci Kalkınma Planı(2019-2013)……..…53
2.2. Türkiye'de Turizm Politikasının Araçları……55
2.2.1. Turistik Ürünün Planlaması……55
2.2.2. Turizm Ulaştırma Sistemlerinin Planlaması……...56
2.2.2.1. Türkiye'de 2023 Stratejisinde Ulaştırma Ve Alt Yapı Konusunda Alınan Kararlar…….57
2.2.2.2. 2023 Stratejisinde Ulaştırma Ve Alt Yapı Konusunda Öngürülen Hedefler……..…..57
2.2.3. Turizmin İhtiyaç Duyacağı İşgücünün Planlaması…….56
2.2.3.1. 2023 Stratejisinde İşgücü Planlaması Konusunda Alınan Kararlar.59
2.2.3.2. 2023 Stratejisinde İşgücü Planlaması Konusunda Öngörülen Hedefler……..……...60
2.2.4. Tanıtım Ve Reklamların Planlaması……...61
2.2.4.1. 2023 Stratejisinde Tanıtım Ve Reklam Konusunda Öngörülen Hedefler……62

2.2.5. Teşvik Politikalarının Planlaması……64
2.2.5.1. 2023 Stratejisinde Yatırımlar Konusunda Alınan Kararlar……66
2.2.5.2. 2023 Stratejisinde Yatırımlar Konusunda Öngörülen Hedefler… 66

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TURİZM PLANLAMASININ ANALİZİ

3.1.Turizmi Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri……..…68
3.2. Türkiye Turizminin Swot Analizi……..…….**.....**76
3.3.Türkiye Turizm Stratejisi (2023)……...……82
3.4. Türkiye Turizm Stratejisi (2023) Vizyonu……..…….84
3.5. Türkiye Turizm Stratejisinde Planlama Yaklaşımı…….…..87
3.5.1. Türkiye Turizm Stratejisinde Planlama Faaliyetlerinin Hedefl.…88
SONUÇ……...91
KAYNAKÇA……95

TABLOLAR LİSTESİ Ve ŞEKİLLER LİSTESİ

Tablo-1: V. Plan Dönemi Turizm Gelir- Giderleri Yurda Gelen Yabancı Sayısı (1984-1989)

Tablo-2: Turizm Sektöründe Gelişmeler (1984-1994)

Tablo-3: Turizm Sektöründeki Gelişmeler (1989-2000)

Tablo-4: Türk Turizm Sektöründe Gelişmeler (2000-2002)

Tablo-5: Turizm Hedefleri (2006-2013)

Tablo-6: Turizmde Gelişmeler ve Hedefler (2014-2018)

Tablo-7: Turizm Giderleri (2003-2018)

Tablo-8: Türkiye'ye Gelen Yabancıların Yıllara Göre Dağılımı (2003 - 2018)

Tablo-9: Milliyetine Göre Gelen Yabancıların Paket Tur Harcamaları (2016)

Tablo-10: Turizm Geliri, Ortalama Harcamanın Yıllara Göre Dağılımı ve Turizm Gelirlerinin GSYİH İçindeki Payı (2003-2018)

Tablo-11: Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirleri Ve Turizm Giderlerinin İthalat Giderleri Oranı (2003-2018)

Tablo-12: Türkiye Turizminin Zayıf Ve Güçlü Yönleri

Tablo-13: Türkiye Turizminin Sahip Olduğu Fırsatlar Ve Türkiye Turizmini Tehdit Eden Faktörler

KISALTMALAR LİSTESİ

GSMH: Gayri Safi Milli Hâsıla

OECD: Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Örgütü

OPEC: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü

ATAK: Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı Ve Kıyı Yönetimi

TUSAP: Turizm Sektörü Ana Planı

STK: Sivil Toplum Kuruluşları

KOSGEB: Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Ve Destekleme İdaresi Başkanlığı

KOBİ: Küçük Ve Orta Ölçekli İşletme

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

IPA: Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı

AR-GE: Araştırma Geliştirme

KDV: Katma Değer Vergisi

KTKGB: Kültür ve Turizm Koruma Ve Gelişim Bölgesi

TM: Turizm Merkezi

GSYH: Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla

GSMH: Gayri Safi Milli Hâsıla

GİRİŞ

Son yıllarda kişi başına düşen gelir miktarının artması, artan tatil süreleri, iletişim ve teknoloji alanlarındaki yeniliklerden dolayı turizm sektörü insanlar için sosyal hayatın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Günümüzde küreselleşme ile dünyada sadece siyasi sınırlar değil sosyal ve kültürel sınırlar da kalkmış, turizm sayesinde dünya barışı ve ülkelerarası kültürel bütünleşme yolunda önemli adımlar atılmıştır. Turizm faaliyeti sırasında insanlar farklı ülkelere gitmekte farklı toplumlar, yaşam biçimleri ve farklı kültürlerle tanışmaktadır.

Gelişen refah düzeyi ve diğer turizmi kolaylaştıran faktörlerden dolayı artan uluslararası turizm gelirinden ülkeler en yüksek paya sahip olabilmek için rekabet içindedirler. Yarattığı istihdam fırsatları ve gelir yaratması ile ekonomiye artı değer sağlamasından dolayı devletlerin özellikle üzerinde durduğu ve yatırımlar yaptığı bir sektör haline gelmiştir. Değişen dünya şartlarına uyumun sağlanabilmesi ancak bir takım önemli politik aksiyonlar ve kararlar sayesinde gerçekleşebilir. Bu uyum aşamasında ise diğer gelişmiş ülkeler incelenmeli ve karşılaştırılmalı buna göre de ülkeler kendi stratejilerini oluşturmalı, politika ve planlarını belirleyip uygulamalıdır. Türkiye'nin bu rekabette yer alabilmesi sahip olduğu turizm arz potansiyelini en etkin şekilde kullanabilmesi ve turizmde sürdürülebilirliği sağlayabilmesi için devlet kontrolünde alınan ve uygulanan bu politikalara gereken önemi verdiği görülmektedir. Türkiye'nin turizm politikasındaki temel vizyonu; sürdürülebilir turizm yaklaşımını temel alarak istihdamın arttırılmasında ve bölgesel gelişmede turizmin öncü bir sektör konumuna getirmektir.

Araştırmanın amacı Türkiye'de geniş kapsamlı turizm politikaları ve planlamaları oluşturulmasına rağmen bugün dünya ülkeleriyle rekabet edebilecek düzeye gelemediğini göstermektir. Bunun en önemli sebebi Türkiye'ye gelen hedef tüketici kitlesini oluşturan yabancı turistlerin geldikleri ülkelere göre orta ve düşük gelir grubu olmalarıdır. Ülkemize gelen turist sayısı fazla olsa bile turizmden elde edilen gelir düşük çıkmaktadır. Bu nedenle Türkiye'nin turizm politikası ve

planlamasında hedef kitlesini orta üstü ve yüksek gelir gruplu turist olarak değiştirmelidir.

Birinci bölümde turizme, turizm politikası ve planlamasına kavramsal açıdan yaklaşılmıştır. İkinci bölümde Türkiye'de planlı dönem öncesi, planlı dönem ve planlı dönem sonrası ele alınmıştır. Ayrıca turizm politikası ve planlaması için gerekli araçlar, turizm açısından en önemli karar niteliğinde olan "Turizm Stratejisi 2023" içerisinde incelenmiştir. Üçüncü bölümde ikincil veri toplama tekniği ile elde edilen rakamsal veriler analiz edilmiştir. Analiz sonucunda kişi başı turistik harcamanın gelen turist miktarına göre düşük kaldığı görülmüştür. Bu bağlamda turizmi geliştirmek ve turizm gelirlerini arttırmak için Türkiye'de turizmin zayıf ve güçlü yönleri ile Türkiye turizminin sahip olduğu fırsatlar ve Türkiye turizmini tehdit eden faktörler SWOT analizi ile incelenmiştir. Sonuç bölümünde ise önerilere yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM
TURİZM, TURİZM POLİTİKASI VE PLANLAMASINA KAVRAMSAL YAKLAŞIM

Turizm en basit şekli ile insanların gezmek, dinlenmek ve farklı yerler görmek için yaptıkları seyahat faaliyeti olup, devletlerin de bu sebeplerden dolayı seyahat etmek isteyenleri ülkelerine çekmek için oluşturduğu ekonomik, sosyal ve teknik faaliyetlerinin tümüdür. Bugünkü anlamıyla turizm 19. yüzyılın sonlarından itibaren kullanılmaya başlanmış, 20. yüzyıldan itibaren ise insanların yükselen refah seviyesi ve kişi başına gelirin artması ile sahip olunan boş zamanlarını değerlendirmek amacıyla uzak mesafelere yaptıkları seyahatler olarak yeni bir özellik kazanmıştır. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler sanayi ve ihracat sektörlerinde yatırım ve finansman sıkıntısı çekebilecekleri için turizm önemli bir döviz kaynağı olarak yardımlarına yetişmektedir. Turizmin ekonomik bir sektör olarak planlanması bu bağlamda büyük önem arz etmektedir.

1.1.Turizme Genel Bir Bakış

Yüzyıllar boyunca insanlar ekonomik, politik, sosyal ve kültürel nedenler ile yaşadıkları yerler dışındaki farklı yerlere seyahat etmişlerdir. Bu seyahatler gelişen ulaşım teknolojileri ve ekonomik gelişmelere bağlı olarak hayat standartlarının yükselmesi, resmi ve dini tatil gün sayısının artması ile de çok ileri boyutlara ulaşmış ve uluslararası bir boyut kazanmıştır. Özellikle küreselleşme ile birlikte sınırların kalkması ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel olarak birbirlerinden etkilenmesine ortam hazırlamıştır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler sahip oldukları turizm arz potansiyelini akılcı ve doğru politikalarla planlayıp dış pazara sunduğu sürece verim elde edebilir. Aynı hizmeti sunan aynı şartlarda sahip ülkelerin de olduğunu varsayarsak yüksek bir rekabet ortamının olduğunu söylemek mümkündür.

Turizm sektörü ülkesel ve ülkeler arası düzeyde ekonomideki bazı sektörlerle yakından ilişki içerisindedir. Yapılan birçok araştırmada turizmin bağlantılı olduğu

bu sektörlerden ayrı bir şekilde ele alınıp incelenemeyeceğine dair çeşitli sonuçlar bulunmaktadır. Turizm sektörünün yapısal analizini yaparken bu ilişkiyi de göz ardı etmemek gerekmektedir. Buradan yola çıkarak turizm sektörünün beş farklı yapıdan oluştuğunu söyleyebiliriz. Bunlar; konaklama sağlayan tesisler, gıda sektörü, ulaştırma sektörü, turistik arzı oluşturan cazibe merkezleri, özel ve kamusal destek kurumlarıdır **(***Öner;1997:13***).** Turizm ekonomiye olan olumlu katkısından dolayı geçmişten günümüze ülkelerin önem verdiği bir sektör olmuştur. Bu olumlu etkilere örnek olarak; yeni vergi alanları oluşturmasını, istihdam arttırıcı etkisinin olmasını, inşaat ve gıda gibi farklı sektörlerin de gelişmesine olanak sağlamasını, ülkeye döviz girdisi sağlamasını ve ödemeler dengesine olumlu etki yapmasını verebiliriz. Turizmdeki gelişimin sürdürülebilir olması ve ekonomiye olan olumlu etkilerinin arttırılması için ülkelerin planlı bir şekilde politikalar düzenlemesi ve bunları uygulaması gerekmektedir.

1.1.1.Turizimin Tanımı

Turizm; insanların tatil zamanlarında dinlenmeleri, eğlenmeleri ve farklı yerler görmeleri amacı ile yaptıkları seyahatlerden ve bir ülkeye veya bir bölgeye turist çekmek amacıyla alınan ekonomik, sosyal, teknik tedbirlerin ve yapılan çalışmaların tamamından meydana gelmektedir. Turistik gezi, yani insanların sadece bir yerden bir yere gitmesi değil sosyo-kültürel ve ekonomik açıdan da etkileşim içinde olmasıdır. Turizm sayesinde kişiler diğer ülkelerin güzelliklerini keşfetmiş ve bilgi edinmiş olmaktadırlar. Diğer taraftan gittikleri ülkeye gördükleri yerler karşılığında parasal olarak kazanç sağlamaktadırlar. Kısacası turizm gidilen ülkeye iktisadi olarak büyük oranda fayda sağlamaktadır **(***Oktayer-Susam-Çak;2007:13***).** Bu bağlamda özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri için turizm lokomotif bir sektör durumundadır. Yapılan yatırımlar uzun zaman alıyor ise de sonuç bakımından diğer sektörlere kıyas ile daha kısa sürede gelir sağlanmaktadır.

Farklı bir tanıma göre de turizm; kişilerin sürekli yaşadıkları, gelir elde ettikleri ve rutin ihtiyaçlarını karşıladıkları yerler dışındaki bölgelere eğlenmek, dinlenmek, spor amaçlı, kültürel aktivite amaçlı, farklı tecrübeler elde etmek, iş

toplantıları, dini vecibeleri yerine getirme gibi çoğaltabileceğimiz çeşitli sebepler ile bireysel veya kitlesel şekilde yapmış oldukları seyahatlerden oluşmaktadır. Gidilen yerde en az bir gün yatılı kalmak ve turistik işletmelerin sunduğu hizmetlerden faydalanmak turizmin olmazsa olmaz özelliğidir. Bu tanımdan yola çıkılır ise çalışmak için büyük şehirlere yapılan göçler, öğrencilerin eğitim için konaklaması, sağlık sebeplerinden dolayı hastanelerde yapılan kalışlar, rutin gereksinimlerin karşılanması nedeni ile yapılan yolculuklar turizm faaliyeti kapsamının dışında kalmaktadır **(***Kozak-Akoğlan-Kozak;1997:3-4***).** Yapılan seyahat ve konaklama geçici süre ile yapılıyor ise sürekli ikamet edilen ve çalışılan yer dışında bir yerde ise ve bu esnada turizm sektörü işletmelerinin ürettiği mal ve hizmetlerden talep ediliyor ise ancak o zaman turizm olayından bahsedebiliriz.

Dünya geneline baktığımızda turizm sektörünün gelişen en önemli sektörlerin başında geldiğini görmekteyiz. Ülkeler hem iktisadi gelişmelerini ve büyümelerinde süreklilik sağlamak öte yandan işsizlik oranlarını azaltmak ve ihracat için gerekli olan sermaye yatırım miktarını arttırmak adına turizmden elde edilen gelirleri yükseltmeye çalışmaktadırlar. Bu amaçlar ülkeler bilim, kültür ve spor alanlarında çeşitli organizasyonlar yapmakta, modern tesisler yapmakta ve sahip oldukları tarihi, kültürel ve doğal güzellerini ön plana çıkartarak ülkelerinin turistik açıdan çekici hale getirip tanınırlıklarını sağlamaya çalışmaktadırlar **(***Kızılkaya-Sofuoğlu-Karaçor;2016:203,204***)**. Amaç dünyadaki turizm açısından güçlü olan ülkelerle rekabet edebilmek ve sahip olunan turizm potansiyelini dünya çapında tanınabilir konuma getirmektedir. Belirlenen hedefler ancak devletlerin sistemli ve planlı şekilde politikalar düzenleyip uygulaması ile gerçekleşebilir. Turizm alanında belirli bir vizyon ve misyon oluşturularak ülkenin sahip olduğu üstünlükler dünyada rekabetçi üstünlüklere dönüştürülmelidir.

1.1.2.Turizmin Özellikleri

Turizmin diğer bazı sektörlerle yakın ilişki içinde olması emek yoğun bir sektör olması müşteri memnuniyeti odaklı olması ve sunulan hizmetin parasal

karşılığının o anda alınması gibi özellikleri ekonomideki diğer sektörlerden farklı olmasının göstergeleridir. Müşteri turizmden faydalanmak için konu ülkeye seyahat edip hizmet almaktadır. Bu nedenle yapılan turizm yatırımlarından diğer sektörlere göre daha kısa sürede sonuç alınmaktadır. Turist o ülkeye ziyaret ettiğinde aldığı hizmet karşılığı bedelini sıcak para olarak ödemektedir. Teknolojik gelişmelerden, savaşlardan, terörden, doğal afetlerden ve ekonomik krizlerden etkilendiği için dinamik bir özelliğe sahiptir. Bu gelişmeler turistlerin konu ülkeye turistik gezi yapmaları konusunda yön verici olabilmektedir.

Ülkeler turizmi bacasız sanayi olarak nitelendirmektedir. Doğal güzelliklere, zengin tarih ve kültür mirasına sahip olan ülkeler turizm sayesinde döviz girdisi sağlamakta ve yeni iş olanakları yaratarak iktisadi büyümeye pozitif yönde katkı sağlamaktadırlar. Gelişme ve büyüme amacında olan ve yeteri miktarda sermayesi bulunmayan ekonomiler turizmden gelecek döviz geliri sayesinde finansman açıklarını kapatabilmektedir. Bu sebeple turizm endüstrisinde gelişim ülkelerin temel politikalarındandır **(***Topallı; 2015:340***).** Bunun yanında dış ticaret açığı ve enflasyonla mücadele eden ülke ekonomileri için de bir çözüm olarak başvurulan bir sektör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yeterli sermayeye sahip olmayan gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerin ithalat ve ihracat faaliyetlerinden doğacak açıkları en aza indirgemek için ayrı bir önem arz etmektedir. Ayrıca diğer bazı sektörlerle ilişki içerisinde olduğundan onların gelişimine de dolaylı etki yapmaktadır. Ulaşım sektörü, gıda sektörü, inşaat sektörü turizme yapılan yatırımlardan etkilenmektedir. Turizm emek yoğun bir sektör olduğundan ülkelerin istihdam açıklarını kapatmada da etkilidir. Tüm bu faaliyetler gerçekleşirken devlet kendisine farklı vergi alanları yaratabilmektedir. Ekonomiye olan tüm bu olumlu katkılarından dolayı ülkelerin 20. yüzyıldan itibaren ulusal kalkınmaları için üstünde durduğu önemli bir sektör olmuştur. Ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan ülkeye farklı açılardan olumlu katkılar yapmaktadır. Turizm faaliyeti müşteri odaklı olduğu için kaliteli bir hizmet sunmak ve memnuniyeti arttırıp turistlerin tekrar ülkeye gelmesini sağlamak hedefler arasındadır. Bunu gerçekleştirmek için eğitim düzeyi yüksek kaliteli işgücü oluşturup

dünyadaki gelişmeleri gözlemleyip yeniliklere açık bir turizm politikası planlanmalıdır.

1.1.3. Turizm Sektörünün Ekonomi İçindeki Önemi Ve Olumlu Etkileri

Turizmin milli gelire, ödemeler dengesine, istihdama, ithalata ve ihracata çeşitli etkileri bulunmaktadır. İthalat ve ihracat için gerekli döviz ihtiyacına, iş imkânları sunması ile istihdama, gelir sağlamasından dolayı ekonomiye katkıda bulunmaktadır. Turizm faaliyeti sonucu elde edilen döviz ülke ekonomisinin büyümesinde olumlu yönde etki yapmaktadır. Turistik açıdan potansiyele sahip ülkelerin iktisadi kalkınmada başvurdukları önemli bir sektör durumundadır. Bu nedenle turistik potansiyele sahip ülkelerin sahip oldukları bu fırsatı çok iyi değerlendirmeleri ve çeşitli politikalarla canlı tutmaları gerekmektedir **(***Arabacı;2018:108-109***).** Turizmin gelişmesi için gerekli önlemler alınıp uygulanırken dışsal faktörler de etkili olabilmektedir. Çeşitli salgın hastalıklar, savaşlar, terör saldırıları, iktisadi krizler gibi faktörler turizmde sürdürülebilirlik açısından olumsuz etkiye sebep olmaktadır. Turistler seyahat öncesinde gidecekleri ülkenin turizm çekim bölgelerine, doğal ve tarihi güzelliklerine baktıkları kadar bu unsurlara da bakıp fikir sahibi olmaktadırlar.

Pazar payının büyüklüğü ve ekonomiye sağladığı faydalar doğrultusunda turizm dünyadaki en büyük endüstrilerin başında gelmektedir. Bu sebeple birçok örgüt, şirket ve devlet turizmi geliştirmenin ve iktisadi yararlarından daha büyük ölçüde faydalanma düşüncesindedir. Bunu gerçekleştirmede izlenecek yol turizmin mevcut durumunu incelemek ve ileriye dönük tahminler yapmaktan geçmektedir **(***Akoğlan Kozak-Evren-Çakır;2013:7***).** Sadece ekonomik değil sosyal, kültürel ve politik etkileri nedeniyle de bu tahminler gerekli olmaktadır. Başarıya ulaşabilmek için etkin bir ar-ge sisteminin geliştirilmesi ve gelişmiş ülkelerdeki güncel turizm faaliyetlerinin ve politikalarının gözlemlenmesi fayda sağlamaktadır.

Turizmin bir ülke ekonomisine katkısı, turistlerin o ülke veya bölgeye gelmesi ve harcama yapması sonucu o ülkenin veya bölgenin toplam gelir ve refahında meydana getirdiği artışa bakılarak anlaşılmaktadır **(***Unur;2004:115***).** Gelir ve refah düzeyinin artması ile bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılığı da azalabilir. Bu nedenle bölgelerarası gelişmişlik farkını azaltmada ve bölgesel gelir dağılımındaki eşitsizliği gidermede ülkelerin sıklıkla başvurduğu bir sektördür.

1.1.3.1. Turizm Ve Kalkınma İlişkisi

Geçmişten günümüze turizm kalkınmanın ve büyümenin en önemli araçlarından biri olmuştur. Bölgesel gelir farklılıklarını ve gelir dağılımındaki mekâna bağlı farklılığı azaltmada önemli rol oynamaktadır **(***Özgüç;1998:187***).** Turizm sektörü bir hizmet sektörüdür. Bu yüzden ekonomilerde üretimi ve istihdamı arttırıcı özelliği vardır. Turizm bir ülkeye döviz girişi sağlayarak ödemeler bilançosu açıklarının kapanmasına yardımcı olmaktadır. Turizmin bir ülkedeki makroekonomik olaylar olan; üretim, tüketim, istihdam, gelir ve yeni vergi alanları yaratma, bölgesel yatırımlar, döviz gelirleri sağlama gibi faydaların gerçekleşmesinde göz ardı edilemez katkısı bulunmaktadır. Özellikle sanayi açısından etkin olmayan az kalkınmış ve sermaye açığı çeken ülkelerde ve bölgelerde var olan turistik arz potansiyeli etkin ve verimli bir şekilde kullanılırsa bölgeler veya ülkeler arasındaki gelir dengesizlikleri giderilebilmektedir.

Turizm ticaret, sağlık, bankacılık, yiyecek-içecek, ulaştırma, konaklama, inşaat gibi sektörle ilişki içerisinde olduğundan bu sektörleri etkilemektedir **(***Bahar-Bozkurt;2010:255***).** Bu sektörler turizmin ihtiyaç duyduğu girdileri temin etmektedir. Turizmin temeli olan ulaşım sayesinde bir ülkedeki ulaşım sağlayan firmalar yüksek kazanç sağlayabilmektedir. Turistik tesisin kurulması için inşaat sektörüne ihtiyaç duyulduğundan inşaat sektörü de fayda sağlamaktadır. Tesis kuracak olan yatırımcılar bankalardan yüksek tutarlı krediler çekip bankacılığın canlı kalmasında rol oynayabilmektedir. Turistik tesislerde lazım olan yiyecek içecek ihtiyacı için gıda sektöründen faydalanacaktır. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür.

1.1.3.2.Turizm Ve İstihdam İlişkisi

Turizmin gelişmesi ve turizme olan talebin artması işgücüne olan ihtiyacın da artmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda turizmin istihdama olan etkisi bu gelişmişliğe bağlı olmaktadır. Emek yoğun bir sektör olmasından dolayı turizm harcamaları doğrudan ve dolayı olarak istihdam imkânları yaratmaktadır. Bunun sonucunda ülkenin toplam istihdam oranı etkilenmektedir. Turizm sayesinde 3 farklı istihdam türünün oluştuğunu söyleyebiliriz bunlar **(***Şit;2016:103***);**

-Turistik faaliyette bulunan işletmelerdeki sunulan mal ve hizmetler sebebi ile oluşan arz içinde bulunan doğrudan istihdam yani oteller ve restoranlar gibi temel turizm mekânlarında çalışanlar,

-Turistik ürün arzının bir kısmını oluşturan ulaştırma sektörü, alışveriş merkezi, market vb. yerlerde oluşan işgücü talebine dolaylı yoldan katılan çalışanlar,

-Yöre halkının turistik tesislerde kazandıkları geliri başka sektörlerde harcamaları sonucunda bu sektörlerde oluşan istihdamdır.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde teknolojik gelişmeler az olduğundan turizm sektöründe işgücüne daha çok ihtiyaç duyulmaktadır. Turizmde hizmet esas olduğundan ve bu hizmeti insan yaptığı için diğer teknoloji odaklı sektörlere kıyasla işgücüne daha fazla ihtiyaç duyulmaktadır. Turizm sektörünün emek yoğun bir sektör olması ülkenin istihdam açıklarını kapatmada en etkin çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Yatırımcılar her ne kadar görsel olarak modern ve pahalı yapılar inşa ettirse de, bu mekânlarda turiste hizmet sunan çalışanlar nitelikli ve eğitimli olmaz ise kaliteli hizmet verilemez ve gerekli müşteri memnuniyeti elde edilemez. Yöre halkı bu faaliyete nitelikli ve niteliksiz iş gücü olarak bilinçli şekilde dâhil oldukça kaliteli bir hizmet verilebilir.

1.1.3.3. Turizm Ve Milli Gelir İlişkisi

Turizm sektörü ödemeler bilançosunun cari işlemler kısmında görünmez bir ihracat geliri konumundadır. Yabancı turistler sayesinde döviz girişi olduğundan ülkeler için vazgeçilmez bir döviz kaynağıdır. Turizm yatırımları arttıkça bu sektöre girdi sağlayan diğer sektörler de gelişmekte devletin vergi gelirleri artmakta sonucunda ise milli gelire artan yönde pozitif etki yapmaktadır.

Bir ekonomik faaliyet sonucu oluşan harcamalar diğer bir ekonomik faaliyetin gelirini oluşturmaktadır. Turizm endüstrisinde ise yapılan harcamalar tesislerin gelirini ve çalışanların maaşlarını oluşturmaktadır. Turizm diğer bazı sektörle de bağlantılı olduğundan bu sektörlerden mal ve hizmet temin edilmesine olanak sağlamaktadır. Turistler sadece kaldıkları tesise değil tesis dışında gittiği mal ve hizmet satın aldığı her birime gelir yaratmaktadır. Bu şekilde çarpan mekanizması ile daha fazla gelir yaratılmasına ve sonucunda milli gelirin de artmasına yardımcı olmaktadır **(***Kar-Zorkirişçi-Yıldırım;2004:90***).** Turizm sektöründen elde edilen gelir arttıkça ulusal kalkınma sağlanacağından ülke ekonomisine pozitif yönde etki yapmaktadır. Bu nedenle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini canlandırmada turizm öncü bir sektör kabul edilmektedir.

Turizmin iktisadi büyümeye ve iktisadi kalkınmaya olan etkisini analiz etmek için turizmden elde edilen gelirlerin GSMH içindeki oranına bakmak gerekir. Özellikle gelişmiş dünya ülkelerinde turizm sektöründen elde edilen gelir yüksek olmasına rağmen turizm gelirlerinin GSMH içindeki payı düşük çıkmaktadır. Bu düşüklük gelişmekte olan ülkelerde gelişmiş ülkelere göre biraz daha fazla çıkmaktadır. Yaşanılan yerde kazanılan gelir turizm faaliyeti sonucunda başka bir yerde harcandığından yüksek tutarda gelir değişmesi meydana gelmektedir. Yani bir bölge ve/veya ülkede kişilerin elde ettiği gelir turizm faaliyeti sonucunda başka bir ülke veya bölge halkının gelirini meydana getirmektedir. Bu sebepten dolayı her yıl büyük oranda bölgeler arası gelir transferleri yaşanmaktadır **(***Oktayer- Susam-Çak;2007:28***).** Turizm diğer sektörlerle etkileşim içinde olduğundan bu sektörden

yüksek gelir sağlandığında GSMH içindeki diğer gelir kalemleri de bundan olumlu yönde etkilenmektedir. Turizm faaliyeti yoğunlaştıkça ve karlılık arttıkça tesislerin ihtiyaç duyacağı gıda, eğitim, temizlik, ulaşım vb. unsurlar, ilişki içerisinde olduğu sektörlerden temin edileceği için bu sektörlerin de gelişmesine ve gelir elde etmesine katkıda bulunmaktadır.

Turizm amacı ile ülkeye gelen turistlerin yapmış oldukları harcamalar bir gelir yaratmakta ve bu gelir de ülkedeki milli gelire olumlu yönde etki yapmaktadır. Turizmin ülke ekonomisi içindeki önemi anlamak için turizmden kazanılan gelirlerin milli gelir içindeki payını analiz etmek gerekmektedir. Turizm gelirlerinin Gayri Safi Milli Hasıla'ya (GSMH) olan etkisi şu şekilde ifade edilebilir; turistlerin gittikleri ülkede yapmış oldukları harcamalar ve turistik mal ve hizmet sunmak amacıyla yapılan gider harcamaları arasındaki fark turizm gelirlerinin GSMH' ya olan katkısını göstermektedir **(***Zengin;2010:118***)**. GSMH içinde turizm kaynaklı gelirin artması halinde diğer sektörler de bu artıştan etkileneceğinden daha önce söz edilmişti.

1.1.3.4.Turizm Ve Ödemeler Dengesi

Turizmin neden olduğu döviz hareketlerinin ülke ekonomisi açısından önemi ödemeler dengesi içindeki yeriyle ölçülmektedir. Döviz hareketleri turist gönderen ülkenin döviz talebini turist kabul eden ülkenin de döviz arzını arttırıcı bir rol oynadığından ülkelerin ödemeler dengesini etkilemektedir. Bu özelliği ile turizm gelirleri döviz sıkıntısı çeken ve ödemeler dengesi açık veren ülkeler için oldukça önemli bir döviz kaynağıdır **(***Kar-Zorkirişçi-Yıldırım;2004:89***)**. Ülkelerin döviz kaybı ve / veya döviz kazancı ülke ekonomilerinin denge unsurunu oluşturmaktadır. Bu da turizmin ekonomide etkin bir rol oynadığının göstergesidir.

Bir ekonomideki ödemeler dengesindeki açıkların kapatılması amacı ile turizm sektörüne başvurulmasının bazı sebepleri şunlardır **(***Özkök;2008:57-59***);**

-Turizmin diğer bazı sektörlerde gereken büyük ölçekli altyapı yatırımlarına ihtiyaç duymayan emek- yoğun bir sektör olması, etkin bir tanıtım ve reklam çalışması, ulaştırma ve vergilerde sağlanan bazı kolaylıklarla veya fiyat indirimleri ile turistlerin ülkeye kolayca çekilebilmesi,

-Turistik arzın üretildiği yerde tüketilmesi, döviz girişi sağlarken, ürün çeşitlendirme imkânlarının fazla olması sayılabilmesidir.

Sanayi ve dış ticaretten doğan cari açığı turizmden gelen döviz girdisi ile kapatmak diğer sektörlere göre daha etkin bir yoldur. İhracattan elde edilecek gelirin turizme göre maliyeti daha yüksektir. İhracat yapılacak ülkeye mal ve hizmet üretmenin ve ulaştırmanın maliyeti buna örnektir. Turizm ödemeler dengesi açığı olan ve ödemeler dengesi fazlası olan ülkelerin bu dengesizliğin giderilmesinde çözüm olarak başvurduğu bir sektördür. Döviz fazlası yaşayan ekonomilerde ise devlet ülkeyi enflasyondan korumak için uluslararası turizme teşvik politikaları uygulamaktadır. Turist kabul eden ülkeler döviz arzını, yurt dışına turist gönderen ülkeler ise döviz talebini uluslararası turizm faaliyetleri sayesinde arttırmış olur.

1.1.3.5.Turizm Ve Sosyal Yapı

Turizm birbirinden farklı kültürel ve sosyal özelliklere sahip olan toplumlar arasında etkileşime neden olmaktadır. Bu etkileşim de sosyal yapıda bazı değişimlere sebep olabilmektedir. Turizm faaliyeti sadece ekonomik bir olgu değildir aynı zamanda kültürel, siyasal, çevresel ve sosyal yönleri de olan, sosyal yapıyı ve toplumu etkileyen bir olgudur. Dolayısıyla turizmin olası etkilerini analiz ederken sadece ekonomik açıdan değil, sosyal ve kültürel açıdan da irdelemek önem arz etmektedir. Turizm sektörü açısından sosyal çevrenin etkisi oldukça önemlidir. Sosyal yapıya uymayan ve sosyal yapının hoş göremeyeceği olaylar, turistik işletmenin ve turizmin etkinliğini sonlandırabilmektedir. Yaşam biçimleri, gelenek ve görenekleri, değer yargıları, demografik ve kültürel özellikleri toplumun sosyal yapısını oluşturan unsurlardır **(***Civelek;2010:333***)**. Bu nedenle turizm faaliyetlerinin planlanmasında yöre halkının da yer alması sürdürülebilirlik açısından gerekli

olmaktadır. Turistik bölgede yerel halkın turiste karşı davranışı turizmin devamlılığı açısından önem arz etmektedir. Çünkü turistler yerel halkın davranış şeklinden memnun kalmışsa akıllarında olumlu bir yer etmektedir ve tekrar o bölgeye seyahat etmelerinde rol oynamaktadır. Buna karşılık bölgeye gelen turistin de yerel halkın kültürel ve sosyal hayatına etkisi göz ardı edilmemelidir.

Ülkeye gelen turistler ve turistik bölgedeki yöre halkı eğitim, kültür ve ekonomik yönden benzerliklere sahip ise sosyal değişim az yaşanmaktadır. Tersi durumda ise daha fazla sosyal değişimler görülmektedir **(***Demircioğlu;1997:137***).** Günümüzde insanlar genellikle tanımadıkları merak ettikleri ülkeleri görmek istemektedir. Deniz turizmi dışında özellikle farklı kültürleri tanımak amacı ile seyahat etmektedirler. Gittikleri toplumun yaşam biçimi, yemekleri, konuştukları dilleri, inançları gibi farklılık arz eden unsurlarını tanımak istemektedirler.

Yöre halkı ve gelen turistlerin etkileşim ve iletişimleri sonucunda ortaya çıkabilecek olumlu yöndeki sonuçlar şu şekilde sıralanabilir **(***Gürbüz;2002:53-54***);**

-Farklı kültürlerden insanların bir araya gelip kültürel yapılarını birbirine aktarması sonucunda meydana gelen dostluk ilişkileri sonucu dünyada barışın sağlanmasına katkı sağlamaktadır,

-Turistleri ağırlayan bölge halkının turistlerle etkin bir iletişime geçebilmek için araştırma ve okuma gereksinimlerinin artması ile kültür ve eğitim seviyelerinin yükselmesini sağlamaktadır,

-Turistlere hizmet sunabilmek, onlara yardımcı olabilmek ve yeni dostluklar oluşturmak için yabancı dil bilme ve öğrenme ihtiyacını ve isteğini arttırmaktadır,

-Kültürel miras ve değerlerin bozulmaması ve gelecek kuşaklara korunarak bırakılmasını sağlamaktadır,

-Turizm ile az gelişmiş kırsal bölgelerin kalkınması yönünde çalışmalar hız kazanmaktadır. Bu bölgelerde yeni iş olanakları yaratılmaktadır,

-Bir ülkedeki ulusal bilincin artmasına ve yöre halkın sahip olduğu kültürel değerleri gelen farklı ülke vatandaşlarına tanıtma isteklerinin artmasına neden olmaktadır.

Özetle; yöre halkının örf ve adetlerine, ahlaki yapısına, eğitim ve kültür düzeyine, değer yargılarına bakarak turizmin ne yönde bir etki yaptığını anlamak mümkün olabilmektedir. Yöre halkının turiste bakış açısı, konuk severliği ve kendi kültürünü turistlere tanıtması ülkenin dünyadaki prestijini de arttırmaktadır. Turizm faaliyetinin olduğu bölgelerde olumsuz yasadışı olayların daha fazla görüleceği muhtemel olduğundan bu konuda yasal düzenleme ve kontrollerin devlet tarafından yapılması gerekmektedir. Yöre halkı için turizmin kendi kültür mirasını ve hayat tarzını bozan sosyal çevrelerine zarar veren bir faaliyet olarak görülmemesi için turizm planlamasının karar aşamalarında yer almalıdırlar.

1.1.4.Turizmin Olumsuz Etkileri

Turizmin meydana getirdiği olumlu ve olumsuz sonuçlardan ilk olarak etkilenen faaliyetin gerçekleştiği bölgedeki yerel halktır. Turizmin bölgede yarattığı çevresel, sosyal ve ekonomik etkilere göre yerel halkın turizm faaliyetine desteği şekillenmektedir. Bu etkiler olumlu yönde ise halkın turizme olan desteği artmakta, olumsuz olduğu durumda bu destek azalmaktadır. Dolayısıyla sürdürülebilir bir turizm gelişiminde turizmin yerel halkın yaşam kalitesinde meydana getireceği etkiler önem arz etmektedir **(***Türker-Selçuk-Özyıldırım;2016:10***).** Turizmin ülke ekonomisine olan olumlu etkilerinin yanında olumsuz bir takım etkileri de olup bu etkiler sadece sosyal çevre üzerinde değildir. Aynı zamanda fiziki çevreye de bazı olumsuz etkileri olmaktadır. Turizm faaliyetinin görüldüğü bölgede; trafik sorunu, gürültü sorunu, doğal güzelliklerin ve kaynakların tahribatı, çevre kirliliği gibi sorunlar yaşanabilmektedir. Yerel halk bu olumsuz etkilerin arttığını hissederse turizm faaliyetini destekler konumdan çıkıp turizmin yaşam alanlarını sosyal ve çevresel açıdan zarar verdiğini düşünerek turizm faaliyetine olumsuz etki yapabilir.

1.1.4.1.Turizmin Sosyal Çevre Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Turizm faaliyeti ile ülkeye gelen turistlerin yerel halkın sosyal yapısına olumlu etkilerinin yanında bazı olumsuz etkileri de görülmektedir. Bu konuda bilim insanları toplum, aile ve birey üzerinde araştırmalar yapmış ve bazı olumsuz etkilerin ortaya çıktığı sonucuna vamışlardır. Bu olumsuz örnekleri şu şekilde sıralayabiliriz **(***Kozak- Akoğlan-Kozak;2013:20***);**

-Yerel halkın inanç yapısının ve değer yargılarının değişmesi, yaşam biçimlerinde değişikliklerin meydana gelmesi,

-Kullanılan yabancı kelimeler sonucunda dilde yabancılaşmanın belirmesi,

-Mimari yapıların estetik görünmemesi, bina yığınlarının çoğalması, sanat değeri taşımayan yapay eserlerin yapılması,

-Yerel halkın birbiriyle olan ilişkisinde ekonomik çıkarların oluşması, bazı manevi değerlerin azalması,

-Turistik bölgeye giden turistlerin, bölgenin yaşam biçimi, gelenek, göreneklerine ve kültürel değerlerine ters davranışlarda bulunması ile kültürel çatışmanın meydana gelmesi,

-Yerel halkın gelen turistlerin yaşam kalitesine ve yaşam farklılıklarına bakıp onları kıskanmasına ve kendilerini sadece turistlere hizmet eden görevli kişi olarak düşünmeye başlamalarıdır.

Tüm bunlar doğrultusunda turist kabul eden ülkede kültürel yozlaşma yaşanabilmektedir. Yerel halk turistin eğlence anlayışını zamanla benimseyebilir ve kendi değerlerini göz ardı edebilir. Giyiminden inançlarına günlük yaşantısına eğlenme tarzına kullandığı dile varacak kadar her türlü değişim yaşanabilir. Bunda turizmin insan odaklı bir faaliyet olmasının etkisi vardır. Turistler ve yerel halk arasında etkileşim kaçınılmazdır. Bu etkileşim olumsuz yönde olduğunda turizmden beklenen verim elde edilememektedir. Turizmden beklenen verimin yüksek

olabilmesi için bu konuda yerel halkın turizm konusunda bilinçlendirilmesi ve turizm konusunda eğitilmesi gerekmektedir.

1.1.4.2.Turizmin Fiziki Çevreye Olumsuz Etkileri

Turizmi oluşturan en önemli unsur fiziki güzelliklerdir. Seyahat edecek olan insanlar bu fiziki güzelliğe sahip olan bölgelere ilgi duymaktadır. Fiziki güzellik kavramını açarsak; ülkelerin sahip oldukları göller, denizler, doğal parklar, dağlar ve tarihi eserlerdir. Turizm faaliyetinin gerçekleşmesi için bu fiziksel çevrenin korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması gerekmektedir. Turizmin bugün ulaştığı noktada kitle turizminin bazı çevresel sorunlara neden olması kaçınılmazdır. Bunlardan bazıları hava kirliliği, gürültü kirliliği, deniz kirliliğidir. Doğayı ve ekolojik dengeyi de gerekli önlemler ve tedbirler alınmadığı sürece bozabilmektedir.

Kitle turizminin doğal ve tarihi çevreye tahribatı söz konusu olabilmektedir. Kıyı bölgelerinde otellerin ve marinaların yapılması da bu tahribatı hızlandıran faktörler arasındadır. Gerekli altyapı çalışmaları yapılamazsa ve atık sistemleri geliştirilmezse kıyı kirliliği yaşanabilmektedir. Bu çevresel zararlar arttıkça bazı ülkelerde yerli halk turizme zarar verici protestolar düzenlemekte ve turistler üzerinde kötü imaj bırakabilmektedir. Özellikle kitle turizmi ile doğal çevrenin büyük zarar gördüğünü ve çevresel kirlenmenin arttığını düşünüp yöre halkının turizm faaliyete dâhil olmaktan kaçınıp turizmi desteklemeyen konuma gelmesi söz konusu olabilmektedir.

1.1.4.3.Turizmin Ekonomiye Olumsuz Etkileri

Bir bölgede gerçekleşen turizm faaliyetlerinin her zaman olumlu ekonomik etkiler meydana getirdiğini söylemek mümkün değildir. Getirdiği bazı olumsuz etkileri şunlardır:

-Turizmin gelişmesi için teknolojik yatırımlar gerekebilir bu da, ithalat oranının artmasına yani döviz kaybının yaşanmasına neden olabilir.

-Turizmin olduğu bölgelerde, bölgesel enflasyonun artma eğilimi vardır. Yerli halka göre turistlerin alım gücü yüksek olduğundan, bölgedeki fiyatların artması kaçınılmazdır. Fiyat artışı arsa ve gayrimenkul satışlarına da yansıyabilir. Bölgedeki ev kiralarının yükselmesine de etki yapabilir. Böylece yerli halkın alım gücü düşmektedir.

-Turizmin en fazla yaz mevsiminde yükseliş göstermesinden dolayı bu mevsimde işgücüne duyulan ihtiyaç artmaktadır. Sezon bitince işgücünün bir kısmı işten çıkarılmakta bu da mevsimlik işsizliğe neden olmaktadır.

-Diğer bir etkide arz kapasitesinin kış sezonunda düşük kalmasıdır. Yazın olan yüksek talebe göre tesislerin kapasiteleri artmaktadır. Ancak sezon bitince bu kapasite atıl kalmaktadır. Bu da firmaları faaliyetlerini süreli şekilde durdurmaya zorlayabilir.

-Yurtdışı menşeli firmaların çalıştıracağı işgücünü kendi ülkesinden getirmesi, kullanacağı teknik unsurları ithal etmesi, elde ettiği karını kendi ülkesine aktarması, yatırımı yaptığı ülkenin ekonomisini olumsuz etkilemektedir.

-Turizm ile ülkeye fazla döviz girişi olursa ödemeler dengesi fazlalığı oluşabilir. Bu da enflasyona neden olabilmektedir.

1.2.Turizm Politikasının Tanımı

Turizm politikası; turizm sektöründe önerilen müdahalelerin, uygulanmakta olan politikaların ve alınacak önlemlerin yapacağı etkileri araştırmaktadır. Turizmin gelişmesi için araçlar, yeni hedefler ve olanaklar ortaya koymaktadır. Turizmin gelişmesi ve daha fazla gelir sağlanması için arz ve talebin durumunun ve turizmin geleceğine yönelik varsayımların analizi turizm politikasının öncelikli uygulamalarıdır **(***Olalı;1982;103-104***).** Turizm politikası bir ülkenin sahip olduğu turizm potansiyelinden en yüksek faydayı sağlamasına yardımcı olmaktadır. Temel amaç turizmin sistemli şekilde geliştirmektedir.

Turizm politikası turizmin istikrarlı gelişmesi ve bu gelişmenin sürdürülebilir olması için devlet tarafından karar verilen hedeflerin ve alınan önlemlerin sistemli bir şekilde programlanıp uygulanmasıdır. Kamu yönetimi bütün imkânlarını kullanarak altyapı faaliyetlerini düzenlemekte yerli halkı bilinçlendirip planlama aşamasına dâhil etmekte fiziki çevreye ve sosyal yapıya zarar vermeden en uygun stratejiler ile turizm politikalarını oluşturmaktadır. Turizm politikası ile turizm yatırımının yapılacağı bölgenin coğrafi özellikleri, doğal ve tarihi güzellikleri, bölge halkının sosyal ve ekonomik yapısı bir bütün olarak ele alınmalıdır. Alınacak hedefler ve uygulanacak politikalardan ancak bu şekilde yüksek verim elde edilebilir.

1.2.1.Turizm Politikasının Özellikleri

Turizm politikası dinamik ve kurumsaldır **(***Olalı;1982:33***).** Turizm gelişen ve değişen dünya standartlarına ve teknolojiye, savaş, doğal afet, ekonomik kriz gibi ülkeler açısından itibar kaybedici olaylardan büyük ölçüde etkilenmektedir. Bu yüzden dinamiktir. Turizm politikasını ülkenin içinde bulunduğu şartlara göre hazırlayan, uygulayan ve kontrol eden mekanizma kamu kurumları olduğu için de kurumsal olma özelliği vardır.

İlk adım olarak belirlenen hedeflere ulaşabilmek için kullanılacak kaynakların seçiminde ve kullanımında alınması gereken tedbirlerin belirlenmesinde izlenecek yöntem ve kullanılacak teknikler rasyonel ve akılcı ilkelere dayanmak zorundadır. Akılcı ilkelere dayanmadığı durumda ise kaynakların düzensiz ve boşa kullanımı ile beklenen ekonomik faydaya ulaşılmamış olunacaktır **(***Demirkol-Kutay; 2004:15,16***).** Karar organları tarafından oluşturulan turizm politikası turizmin karmaşık bir yapı olması nedeni ile akıl ve mantık çerçevesi içerisinde ülkenin lehine sonuçlar verecek şekilde hazırlanmalıdır.

1.2.2.Turizm Politikasını Oluşturan Faktörler

Bir turizm politikasını oluşturan unsurları şöyle sıralayabiliriz; turizm planı, örgüt, parasal kaynaklar, otorite, koordinasyon, esneklik, çevre ilişkileri, denge insan ilişkileri ve kontroldür. Bu unsurlara kısaca değinecek olursak **(***Olalı;1982:37*);

-Turizm planı turizm endüstrisindeki hedefleri, bu hedeflerin gerçekleşmesi için yapılması gerek çalışmaları, kullanılacak araçları, fiziksel ve parasal olanakları, işlerin ne zaman ne kadar sürede kim tarafından yapılacağını göstermektedir. Turizm planı belli bir dönemde turizm sektöründe ulaşılacak hedefleri, bu hedeflere ulaşmak için kullanılacak araçları, yapılacak işleri, parasal ve fiziksel olanakları, işlerin kimler tarafından ne zaman, ne kadar sürede gerçekleştirileceği konusunda bilgi sahibi olmamızı sağlamaktadır.

-Turizm örgütü hedeflenen çalışmaları koordine ederek turizm politikasının yürütülmesini sağlayan bir kuruluştur. Etkin bir turizm örgütü yok ise ciddi anlamda bir çalışma ve etkin sonuçların elde edilmesi beklenemez.

-Turizm politikasının önemli aracı parasal kaynaktır. Çünkü yeterli kaynak bulmadan belirlenen politikayı uygulamanın ve istenilen dinamizme ulaşmanın imkânı yoktur.

-Otorite özellikle turizmle ilgili mevzuatın uygulanması, kanunların yerine getirilmesi için kamu yöneticilerinin elindeki gücü ifade etmede kullanılmaktadır.

-Turizm politikasında başarılı sonuç elde etmek için söz konusu bütün kuruluşların bir araya gelip ortak hedefler doğrultusunda koordine olarak hareket etmesi gerekmektedir.

-Turizm politikasının başarısı için, yetkililerin karar alma, uygulama ve kararları değiştirmede sahip olduğu yetkiyi ifade eden unsur esnekliktir.

-Turizm faaliyetleri sosyal ve fiziksel bir çevrede meydana gelmektedir. Bu nedenle turizm politikasının sosyal ve fiziksel çevreyi tahrip edici etkilerine karşı çeşitli önlemler alınmalıdır.

-Turizm politikası hem arz ve talebin orta noktada dengelenmesine, hem de alt yapı ile üst yapı arasında denge sağlanmasına imkân vermeli, böylece kaynak israfına neden olmamalıdır.

-Turizm endüstrisi emek temelli faaliyet gösterdiği için insan bu endüstrinin daima temelindedir. Turizm faaliyetin başarı oranı işgücünün kalitesine bağlıdır.

-Turizm politikasının her aşaması bir kontrol mekanizmasına ihtiyaç duymaktadır.

-Turizm politikası ülkenin bayındırlık, ulaşım, para, iç ve dış ticaret gibi politikalarından oluşan genel ekonomi politikasına da uygun bir nitelik taşımak zorundadır. Turizm politikası kelimenin bilimsel anlamı içinde rasyonel amaçlar izlemeye ve bu hedeflere rasyonel biçimde seçilmiş araçlarla ulaşmaya da zorunludur.

Turizm faaliyetinin sistemli ve etkin bir şekilde planlanıp uygulanması için kamu ve özel kuruluşlara büyük pay düşmektedir. Planlama ile hedefler bu hedefler için kullanılacak hangi fiziki kaynakların kullanılacağı, turizm yatırımlarının hangi bölgelerde yapılacağı ve bu hedeflere ne zaman ulaşılacağı gibi konularda cevaplar aranmaktadır. Bunun yanında turizm politikası ülkedeki para politikası, ulaşım politikası gibi diğer ekonomik dinamiklerle de uyumlu olmalıdır. Turizm sektörü için gerekli temel elemanlardan biri olan insan faktörü bu planlama içerisinde en önemli yerdedir. Turizm bir hizmet sektörü olduğundan sunulan hizmetin kalitesi turistler açısından önemlidir. Turizm alanında eğitim ve yerel halkı bilgilendirme ile turizm bilinci artmaktadır. Turizmin gerçekleştiği doğal ve sosyal çevrenin zarar görmemesi, kaynakların ve turizm faaliyetinin sürdürülebilir olması açısından turizm politikasını oluşturan önemli bir faktördür. Devletler turizm politikalarını oluştururken tüm bu unsurları bir bütün olarak ele almaktadır ve kontrol mekanizması olarak turizm politikasını koordine etmektedir. Sosyal, ekonomik ve kültürel düzeyde faydanın en yüksek seviyede elde edilmesi için bütün gerekli unsurlar analiz edilmekte ve buna göre plan oluşturulmaktadır.

1.2.3.Turizm Politikasının Hedefleri

Turizm politikasında temel hedef, iç ve dış turizmin gelişmesini sağlamak ve bu sektörden yüksek gelir elde ederek ülkenin ekonomik büyümesini ve kalkınmasını olumlu yönde etkilemektir. Diğer başlıca hedefler aşağıdaki gibidir **(***Olalı;1982:42***);**

-Ülke ekonomisinde tam istihdamın gerçekleşmesine katkı sağlamak,
-Fiyat istikrarının gerçekleşmesine yardım etmek,

-Dış ödemeler dengesine olumlu katkıda bulunmak,

-Turizmin sosyal fonksiyonlarından toplum kişilerini yararlandırmak,

-Gelir dağılımındaki eşitsizliklerin azalmasına katkıda bulunmak,

-Tarihi, kültürel ve doğal kaynakları korumak,

-Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını azaltmaya çalışmak,

-Ekonominin ürün çeşitliliğini arttırmaktır.

Görüldüğü üzere turizmin en fazla ekonomik gelişmeye katkısı bulunmaktadır. Bölgesel kalkınmanın gerçekleşerek ulusal kalkınmanın sağlanması yolunda ülkelerin başvurduğu önemli bir kalemdir. İşsizliği azaltmada ve döviz açığını kapatmada ülkeler için bir çıkış yolu olarak görülmektedir. Turizm faaliyeti sırasında doğal kaynakların tahribatını önlemek turizm potansiyelini devam ettirebilmek adına ülkeler açısından önemlidir. Turizmin sadece deniz-kum-güneş faktörlerinden ibaret olmadığını göstermek ve alternatif turizm çeşitlerine yönelerek dünyada rekabet gücünü arttırmak da turizm politikasının hedefleri arasındadır. Küreselleşme ile birlikte ülkelerin önem verdiği bir sektör haline gelen turizm faaliyeti ancak etkin bir turizm politikası ile başarılı sonuçlar vermektedir.

1.2.4.Turizm Politikasının Araçları

Turizm politikasının araçları şunlardır **(***Olalı;1982:34***);**

-Turizm planı turizm endüstrisindeki hedefleri bu hedeflerin gerçekleşmesi için yapılması gerek çalışmaları, kullanılacak araçları, fiziksel ve parasal olanakları, işlerin ne zaman ne kadar sürede kim tarafından yapılacağını göstermektedir.

-Turizm politikasının esnek olması yani değişen koşullara uyum sağlamaya olanak verecek bir dinamik özelliğe sahip bulunması gerekmektedir.

-İktisadilik belirli hedeflere en az kaynak kullanarak veya belirli kaynak kullanarak maksimum hedefe ulaşmak demektir. Turizm politikasının bu temel ilke doğrultusunda oluşturulması gerekmektedir.

-Turizmin ekonomik, sosyal, siyasal, psikolojik, çevresel yönleri dikkate alınmalı ve turizmin tahrip edici etkilerini önlemek için gerekli önlemler müsamahasız uygulanmalıdır.

-Turizm politikasının önemli elemanlarından biri turizm arz ve talebi arasındaki dengenin sağlanmasıdır.

-Turizm endüstrisinde kamu yönetimi ile müteşebbis arasında gereken koordinasyonun kurulmamış olması başarısızlığın temel nedenlerinden biri olabilmektedir.

-Turizm örgütü, turizm politikasının yürütülmesini ve kuruluşlar arasında gerekli koordinasyonu sağlayacak biçimde yetki ve sorumlulukta donatılmış kuruluştur.

-Turizm istikrarlı şekilde bir devlet politikası olarak ele alınmalı, böylece turizm her bakanın kendi düşünce ve modele göre farklı politikaların uygulandığı bir konu olmaktan çıkarılmalıdır.

-Turizm insanın insana hizmet etmek durumunda olduğu bir endüstridir. İnsan unsurunun eğitimi ve kalitesi, hizmetin kalitesini, fiziksel elemanların düzeyini belirlemektedir.

-Bir turizm politikasının başarısı, kuruluşların, insanların turizm yasalarına saygınlığını sağlayacak devlet otoritesinin varlığına ve etkin bir kontrole bağlıdır.

Tanıtım ve reklam çalışmaları da turizm politikasının araçları arasındadır. Son yıllardaki teknolojideki gelişmeler ve internetin yaygın kullanılması sayesinde ülkeler turizm açısından tanıtımlarını daha kolay yapabilmekte ve geniş kitlelere kolaylıkla ulaşabilmektedir. Bu bağlamda yönetimler ülkelerinin doğal güzelliklerini ve turistik cazibe merkezlerini gerek görsel basın gerekse yazılı basın sayesinde dış ülkelere tanıtmaktadırlar.

1.3. Planlama Kavramı Ve Turizm Planlaması

Planlama, belirli amaçlar ve hedeflere ulaşmak için ayrılmış kaynakların akılcı bir analize dayalı olarak koordine edilmesidir. Turizm planı ise; turizm endüstrisinde hedeflerin, bu hedeflere ulaşmak için kullanılacak kaynakların, alınacak tedbirlerin belirlenmesidir. Hedef-kaynak-tedbir ülkenin siyasal rejimi ve ekonomik sistemi ile uyum içinde olmalıdır **(***Olalı;1982;65***)**. Turizmin gelişmesi ve yüksek gelir elde edilmesi için oluşturulan vizyon ve stratejilerin; ne zaman, kimler tarafından ve hangi kaynaklarla yapılacağını gösteren bir nevi hedef programıdır. Turizm plansız gelişirse hedeflenen turizm gelirlerinde de azalma görülebilmektedir. Turizmin planlı şekilde geliştiği bölgelerle rekabet edecek durumda olamamaktadırlar. Bu plansız turizm faaliyetinde çevre ve doğal kaynaklar da olumsuz yönde etkilemekte ve tahribat söz konusu olabilmektedir.

İleri düzeyde turizm faaliyetlerinin geliştiği bölgelerde her geçen gün turizmin etkilerinin arttığı görülmektedir. Plansız bir gelişim yaşandığında belirli bir süre sonrasında yoğunlaşma ile beraber taşıma kapasitesinin üzerinde çıkabilmekte çevresel ve sosyal çeşitli problemlerin yaşanmasına neden olabilmektedir. Yöre halkı turizm faaliyetinden fayda beklerken bazı olumsuzluklarla yüz yüze gelebilmektedir. Gerekli tedbir ve önlemler alınmazsa telafisi mümkün olmayan doğa tahribatı, çarpık ve plansız kentleşme, kaynak israfı ve tahribatı, sosyo- kültürel sorunlar gibi çeşitli sonuçlar doğurabilmektedir **(***Özdemir-Kervankıran:2011***)**. Bu nedenle sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel her türlü olumsuz sonucun önlenmesi ve ekonomik

kalkınmada sürdürülebilir bir sektör olması için yönetimler tarafından etkin bir turizm planlaması oluşturulmalı ve uygulanmalıdır.

1.3.1.Turizm Planlamasının Amaçları Ve Hedefleri

Turizm planlı bir şekilde gelişimini gerektiren pek çok neden bulunmaktadır. Turizmin meydana getirdiği ekonomik katkılarının yanında bazı maliyetlerinin de olduğu bilinmektedir. İstihdam yaratması, döviz kazancı ile ödemeler dengesine ve milli gelire olumlu etkisi, bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltması bu nedenlerden en önemlileridir **(***Erdoğan;1995:205***)**. Turizm geliri ile ülkeye giren döviz miktarı kontrolsüz arttığında ve döviz fazlası yaşandığında, ödemeler dengesi fazlalığı yaşanmakta bu da ülkede enflasyona neden olabilmektedir. Turizm bölgesinde satılık ev, arsa ve kiralık evlerin fiyatların artması da yerel halkın her türlü alım gücünü düşüren bir hal almasına neden olabilmektedir. Yetkili kurumlar turizm planlamasını oluştururken tüm bu olumsuzlukları göz önüne almalıdır.

Turizm planlamasının temel hedefleri **(***Olalı;1982:67***);**

-Ülkenin iktisadi ve sosyal gelişiminde turizmin lokomotif bir sektör olmasını sağlamak,

-Turizmin istihdama ve milli gelire olan katkısını arttırmak,

-Turizmin bölgesel kalkınmaya yardımcı olmasından faydalanmak,

-Turistik altyapı ve üst yapı yatırımlarında öncelikleri belirlemek,

-Belirlenen hedef ve sonuçlar doğrultusunda turistik arz ve talep arasındaki dengeyi kurmak,

-Plan dönemi sonunda ulaşılacak dış ve ulusal turizm talebini belirlemek,

-Dış ve ulusal turizmin niceliğine ve niteliğine göre öngörülen turistik yatırımı hesaplamak,

-Doğal ve kültürel varlığı korumak,

-Belirlenen alt yapı ve üst yapı finansmanının hacmini belirlemek,

-Turizm sektörü için zorunlu iş gücünü hesaplamak,

-Turizm mevsiminin uzatılmasına olanak veren sosyal turizme ait önlemler sayesinde turizmin gelişmesini sağlamak,

-Satış geliştirme faaliyet programları ile yabancı turist talebinin gelişmesi arasındaki ilişkileri belirlemek,

-Turistik hizmetlerin ve malların fiyat politikasını saptamak,

-Ülkenin farklı bölgelerinin gelişme oranlarını dengelemek, genel arazi kullanımı politikasına uyacak biçimde turistik gelişme olanları belirlemektir.

Planlama sayesinde uygulanan turizm politikasının verimliliği artmaktadır. Turizm faaliyeti için nasıl bir altyapı çalışması yapılacağı, yatırımların finansmanı, hangi alt yapı yatırımlarının yapılacağı, kullanılacak iş gücü, kurulacak tesislerin özellikleri, kapasiteleri, turistik hizmet fiyatı belirlenmektedir. Ayrıca mevsimsellik sorununu çözüp turizmin bütün yıla yayılmasına imkân sağlayan alternatif çeşitlere yönelmek de planlamanın hedefleri arasındadır. Başarılı bir turizm planlaması için vizyon ve stratejilerin oluşturulması şarttır. Planlama ile dış ve ulusal turizm talebi ve bu talebe göre hangi turizm yatırımlarının yapılacağı belirlenmektedir. Turizmin çeşitli olumsuz sonuçları da dikkate alınmalı ve bu olumsuzlukları en aza indirgeyecek bir planlama oluşturulmalıdır.

1.3.2. Turistik Talebin Planlanması

Turizm talebini etkileyen faktörleri; çevresel, reklam ve tanıtım, ekonomik ve sosyal faktörler olarak sıralayabiliriz. Doğal çevrenin güzellikleri ve cazibesi olduğu sürece turizm faaliyeti bölgede gerçekleşir. Doğal çevre ile turizm arasında doğru orantı vardır. Doğal çevrenin kalitesi ve çeşitliliği turizmin gelişmesini sağlamaktadır. Turistlerin turizm talebini etkilemekte olan diğer bir faktör reklam ve tanıtımdır çalışmalarıdır. Reklam ve tanıtım sayesinde turistlerin ilgisi çekilerek özendirme sağlanabilir. Turizm talebini üçüncü düzeyde ekonomik faktörler

etkilemektedir. Kişiler gelir seviyesi, birikim, tasarruflarına göre bir harcama eğilimine girmektedir. Turizm talebini dördüncü düzeyde sosyal faktörler etkilemektedir. Şehir hayatının negatif etkilerinden kaçmak isteyen insanlar dinlenmek ve yeni yerler görmek için kısa veya uzun süreli turizm seyahatleri yapmaktadırlar. Buna rağmen insanlar bu seyahatleri yaparken gerek ulaşımda gerekse gittikleri tesislerde alışmış oldukları konforu ve standartları görmek istemektedirler **(***Kılıç-Demir;2017:95-96***).**

Turizm tüketicisinin gideceği turistik bölgenin sahip olduğu doğal güzellikler talebi etkileyen en önemli faktördür. Ülkeler sahip oldukları kıyılar, dağlar, göller, milli parklar sayesinde turizm alanları oluşturmaktadır. Turistler amaçlarına göre gideceği yerin sahip olduğu coğrafi güzelliklerine önem vermektedirler. Tanıtım ve reklamlar sayesinde dünyanın her yerindeki cazibe merkezlerinden haberdar olup karşılaştırmalar yapabilmekte ve karar verebilmektedirler. Bu kararları verirken alım güçleri yani gelir seviyeleri de önem taşımaktadır. Her ne kadar şehir hayatından uzaklaşmak bazen sadece dinlenme amaçlı seyahat etseler dahi sürekli yaşadıkları yerlerdeki konforu ve kaliteyi görmek isteyebilmektedirler. Talep yönünden tüm bu kriterler dikkatle incelenmeli, analiz edilmeli ve stratejiler talebi arttırıcı yönde planlanmalıdır. Uzun vadede sürdürülebilir turizm faaliyeti ve turizm geliri için yönetimlerin bunu dikkate alması gerekmektedir.

1.3.3. Turistik Ürün Arzının Planlanması

Turizm arzı bir ülkedeki tarihsel, kültürel, coğrafi çekiciliklerden, iklimden altyapı ve üst yapı şartlarından etkilenmektedir. Özellikle tarihi kalıntılar birçok turistin ilgisini çekmektedir. Böyle tarihi değerlere sahip ülkelere günümüzde kültür turları düzenlenmektedir. Bu değerlere sahip olmayan ülkeler de diğer ülkelerle rekabet edebilmek için yapay kültürel yapılar inşa ederek turistleri çekmektedir. Coğrafi çekicilik ve iklim faktörü o ülkenin doğal güzellikleri içerisinde yer alan insanların herhangi bir katkısı ve emeği olmadan doğal olarak meydana gelmiştir. Alt yapı hizmetleri gidilmek istenen ülkenin ulaşım ağının ve hizmetlerinin gelişmiş,

ulaşım araçlarının konforlu, güvenli ve sayıca yeterli olmasını, konaklama ve yeme-içme tesislerinin ise hijyenik ve kaliteli standartlara sahip olmasını ifade etmektedir. Üst yapı olanaklarında ise dar manada genellikle turistik tesisler akla gelmekte ve turistlerin barınma, beslenme ve eğlenme gibi ihtiyaçlarının karşılanması ön plana çıkmaktadır. Güvenlik sorununun olmaması, su problemi, bulaşıcı hastalıklar gibi sorunların olmaması, herhangi bir sağlık sorununda sigorta sistemlerinin işlemesi, turistler herhangi bir şekilde davalı veya davacı olduğunda turist gönderen ülkenin kanunlarının de geçerli olması, ise geniş manada üst yapı hizmetleri arasındadır **(***Oktayer-Susam-Çak;2007:15-16***).**

Turistler açısından en önemli turistik ürünler; ülkelerin emek harcamadan yatırım yapmadan sahip olduğu doğal güzellikler, iklimi, sosyal ve kültürel mirasıdır. Tüm bunlara sahip ülkeler sahip oldukları bu avantajı fırsata dönüştüren planlama yapmaktadırlar. Turistlerin turizm bölgesine ulaşabilmesi için gerekli olan ulaştırma sistemleri ise altyapı hizmetleridir. Bu ulaşımın kolay olması için gerekli teknolojik gelişmeler takip edilmekte ve turistler için önemli olan karşılaştırmada üstünlük sağlanmaktadır. Ulaştırma sistemlerinin sayısı, kapasitesi, temizliği kalitesi ve konforu kadar kalınacak tesislerin de bu standartlarda olması gerekmektedir. Turistler gittikleri bölgede tatil süresince sunulan tüm hizmetlerden olabildiğince maksimum fayda elde etmek istemektedir. Gelir seviyesinin yükselmesi, eğitim düzeyinin artması, internet sayesinde kıyaslama yapabilme özelliği ile turistlerin arz kısmını etkilemesi kaçınılmaz bir sonuçtur. Bu nedenle karar verici organlar turizm talebine göre turizm arzını oluşturmalıdır.

1.3.4. Turistik Ürün Fiyatının Planlanması

Turistik mal ve hizmetlerin fiyatlandırılmasında benimsenen hedefler tayin edildikten sonra bu hedeflerin gerçekleşmesine uygun olan fiyat politikası belirlenmektedir. Fiyat politikası makro düzeyde, esnek, kademeli, turistik ürünün hayat eğrisine uyan ve indirimlere ağırlık veren bir politika biçiminde olabilir. Turistik mal ve hizmetlerin fiyatları, hedef ve politikalar saptandıktan sonra

genellikle ya maliyet esasına göre veya büyük ölçekli işletmelere yaşam olanağı verecek biçimde ya da bu faktörlerle beraber rekabet koşulları da dikkate alınarak belirlenmektedir *(Olalı;1982;233-234).* Turistik talebi etkileyen en önemli faktörlerin başında fiyat gelmektedir. Günü kurtarmak adına yapılan fiyat politikalarından ziyade uzun vadede fayda sağlayacak fiyat politikaları belirlenmeli ve işletmeler tarafından uygulanmalıdır. Bunun yanında yaşanan piyasa koşulları da fiyat politikasını etkilemektedir. Aniden değişen piyasa şartları tesislerin fiyatlandırmasında değişme neden olabileceği göz ardı edilmemelidir. Bu fiyat değişimleri müşterileri olumsuz etkilerse talep düşebilmektedir. Firmalar karlılığı arttırmak adına yanlış fiyat politikaları uygularsa müşteri kaybına neden olabilmektedir. Bu nedenle fiyatlandırmada karlılık ve maliyet yanında müşteri memnuniyeti de süreklilik için önem arz etmektedir.

1.3.5.Yatırım Ve Finansmanın Planlanması

Yatırımların gerektirdiği nakit ihtiyacının ve bu ihtiyacı karşılamak için kaynakların belirlenmesi yatırımın zamanında tamamlanması bakımından önemlidir. Çünkü finansman kaynağı turizm yatırımlarını ve turizm gelişmesini etkileyen en önemli faktördür. Turistik yatırımların finansmanı dört kaynaktan oluşmaktadır. Bunlar; öz kaynaklar, ülke içi ve özel finansman kurumlarının kredileri, dış sermaye kaynakları, kamu fonlarıdır **(***Olalı;1982:283***).** Yatırım ve finansman kararlarında bölgenin turizm potansiyeli önemlidir. Yapılan yatırımların atıl kalmaması için uzun vadeli stratejik faydalar sağlayacak politikalar oluşturulmalıdır. Yatırımın gerçekleşmesi için parasal kaynak olarak devlet tarafından sağlanan turizm teşviklerinin de önemi vardır. Teşvikler sadece parasal olarak kalmamakta, vergi indirimi ve yabancı sermayenin ülkeye kolayca gelip yatırım yapabilmesine yönelik kanunlar şeklinde de olabilmektedir.

1.3.6.İşgücünün Planlanması

Turizm sektöründe çalışan kişiler turistlerin memnuniyeti için ulaştırma dâhil seyahatleri süresince kendilerine sunulan her türlü mal ve hizmetin tamamından

oluşan bütünün en büyük parçasıdır. İşletmeler ne kadar modern ve pahalı tesisler kursa da müşteri memnuniyetinin temelinde kendilerine hizmet eden insanlardan memnun kalmaları vardır. Yapılan fiziksel yatırımların önemini anlamlı kılan ve hedeflenen karların sağlanmasında rol oynayan turistik hizmetin temel unsuru insandır. Turizm sayesinde ülkeler ve bölgeler kalkınmakta ayrıca bu bölgelerde yasayan yerli halka da istihdam imkânları sunarak refah seviyelerinin yükselmesine katkı sağlamaktadır. Adı geçen refah seviyesine ulaşmak adına turizm endüstrisinde emeğe ilişkin olarak birtakım eğitim ve kariyer geliştirici düzenlemeler planlanmalıdır. Turizm sektöründe istihdam hedeflerine ulaşabilmek için ülke ve bölgelerce **(***Ünlüönen, Şahin;2011:22-23***);**

-Bölgesel ve ulusal ölçekte istihdamı arttırıcı yönde turizm gelişim stratejileri ve planları oluşturulmalıdır.

-Farklı iş kolları yaratan, devamlılığı yüksek olan ve dünyadaki değişen talebe uygun turistik mal ve hizmetler oluşturulmalıdır.

-Turizmin ilişkili olduğu diğer sektörlerde de değişik mal ve hizmetler üretilmelidir, bunların turistik bölgeye ve küçük ölçekli işletmelere fayda sağlayacağı bilinmelidir.

-Müşteri memnuniyeti odaklı çalışmak adına işletmelerin ve hizmetlerinin kalite koşulları planlanmalı ve çalışanların bu koşullara uyum sağlamasına çalışılmalıdır.

-Bilim ve teknolojideki yeni gelişmelerin ve olası etkilerinin turizm sektöründeki emek verimliliğine olumlu etki yapması amaçlanmalıdır.

-Sektörde çalışan işgücüne tatmin olabilecekleri ücreti vererek turizmin diğer sektörlere göre üstünlüğü sağlanmalıdır.

-Çalışma süresi ve iş güvenliği gibi bazı düzenlemelerde işletme sahipleri ve çalışan işgücünün de görüşleri alınmalıdır.

-Sektörde çalışan emek gücünün özelliklerinin ve mevcut durumun analiz edilebilmesi için izleme sistemi oluşturulmalıdır.

-Nitelik ve nicelik açısından iş görenlerin yetiştirilmesi için eğitim programları düzenlenmelidir.

Turizm emek yoğun bir hizmet sektörüdür. Finansal yatırımlar kadar turizmde çalışacak işgücünün nitelikli olması da önemlidir. Turizmde nitelikli işgücünün artması ile sunulan hizmetin kalitesi ve turist memnuniyeti de artmaktadır. Bu nedenle devletin turizm alanında eğitime gereken önemi vermesi gerekmektedir. Çalışanların iş memnuniyeti güler yüz ve iyi hizmet olarak müşterilere yansımaktadır. Bu nedenle çalışanların çalışma koşulları ve ücretleri gerekli şekilde düzenlenmelidir.

1.3.7.Tanıtım Ve Reklam Planlaması

Ülkeler uluslararası dünya turizm pazarından talep çekebildikleri ölçüde turizmden faydalanabilmektedir. Talebin ülkeye çekilebilmesi için ise sistemli iletişim, tanıtım ve pazarlama çalışmaları gerekmektedir. Turizm sektörünün istikrarlı ve planlı şekilde gelişebilmesi için ülkeler turizm tanıtımı ve pazarlama faaliyetlerine önem vermelidir. Bu nedenle itibarı yüksek, hem ülke içinde hem de ülke dışında iyi duruşu olan bir tanıtım ve pazarlama örgütlenmesi modeli benimsenmeli ve uygulanmalıdır **(***Yavuz-Karabağ;2009:114-123***)**. Günümüzde bilim ve teknolojinin gelişmesi sonucunda geleneksel kitle etkileşim araçlarının yanında ülkelerin reklam ve tanıtımlarını yapmada internet önemli bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. İnternet sayesinde insanlar merak ettikleri ülkeler ve bölgeler hakkında birkaç dakika içerisinde bilgi sahibi olabilmektedir. Bunu fırsata çevirmek için ülkeler sahip oldukları turistik cazibe merkezlerini internet, gazete, dergi gibi iletişim araçları ile dünyaya sunarak tanınmayı sağlayıp uluslararası turizm rekabetinde kendisine yer edinebilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE TURİZM POLİTİKASI VE PLANLAMASI

Turizmin iş hacmini geliştirmesi, gelir yaratması, döviz girdisi sağlaması, istihdam olanakları yaratması, kültürel ve sosyal hayatı etkilemesi, dünya barışının sağlanmasında rol oynadığı için geçmiş yıllardan günümüze kadar devletlerin özellikle üzerinde durduğu bir sektör olmuştur. Gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin karşılaşabileceği ekonomik kriz ve darboğazlarda ortaya çıkardığı dinamik etkiler sayesinde başvurulan bir çıkış yoludur. Türkiye'de turizm konusunda ilgili bakanlıklar, yerel ve merkezi yönetimler, Türkiye Bilimsek Ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) gibi bazı kurum ve kuruluşlar, özel kuruluşlar, sivil toplum örgütleri turizmi güçlendirmek ve gelişmiş ülkeler ile rekabet edebilen etkin bir sektör olması için çalışmalarını sürdürmektedir **(***Emekli;2005:102-103***).** Dünyada ülke ekonomileri için lokomotif bir sektör konumuna gelen turizm, birçok ülke tarafından sosyal ve ekonomik gelişme aracı olarak görülmektedir. Türkiye gibi gelişmekte olan ve dış ticaret kalemi sürekli olarak açık veren ülkeler tarafından özellikle üstünde durulan bir sektördür. Devletler ekonomi politikalarını oluştururken turizm sektörü için de etkin bir politika oluşturmak zorundadır. Turizm sektörünün etkileşim içinde olduğu diğer sektörleri de göz ardı etmemelidir. Geçmişten bugüne kadar olan gidişat incelenmeli ve gelecekteki olası sonuçları arasında bağlantı kurulmalıdır.

2.1.Türkiye'de Genel Olarak Turizm Sektörü

Birçok ülkede olduğu gibi Türkiye'de de turizm; cari açığa, işsizliğe ve diğer ekonomik problemlere çözüm olarak hükümetlerin üzerinde çok fazla durduğu sektörlerden biridir. Türkiye bulunduğu coğrafi konumu, kültürel ve tarihi yapısı, doğal kaynakları, aynı anda farklı iklim çeşitlerinin yaşanabilmesi ve birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olması gibi özellikleri sebebi ile turizm potansiyelinin fazla olduğu ülkelerin başında gelmektedir **(***Aslan; 2014:433***)**. Sahip olduğu bu potansiyeli çeşitli politikalar planlayıp etkin şekilde uyguladığı takdirde turizm sektöründen hedeflediği geliri elde edebilir.

Türkiye yüzyıllar boyu birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu nedenle oldukça zengin bir tarih ve kültür mirasına sahiptir. Bunun yanı sıra üç tarafının denizlerle çevrili olması, sahip olduğu yeryüzü şekilleri, ılıman iklim kuşağında yer alması, dört mevsimin yaşanması, doğal kaynaklarının, hayvan ve bitki çeşitliliğinin fazla olması gibi nedenlerden dolayı dünyada önemli turizm cazibe merkezlerinden biri haline gelmiştir. Sadece kıyı turizmi açısından değil aynı zamanda kültür turizmi, termal turizmi, sağlık turizmi, kış turizmi, yayla turizmi gibi turizm çeşitleri açısından da büyük potansiyele sahip bulunmaktadır.

Türkiye ekonomisinin genel stratejisi hizmet ve sanayi sektörlerinde arz ve talebin artması yönündedir. Bu sebeple turizm ekonominin genel hedeflerine uygun biçimde gelişim göstermektedir. Türkiye'nin sanayi ürünleri ihracatından ve geleneksel tarım faaliyetlerinden ihtiyaç duyduğu döviz ihtiyacını tamamen karşılaması kısa ve orta vadede gerçekleşmeyecek bir ihtimaldir **(***Çimat-Bahar;2003:4***)**. Bu sayede cari açık verilen durumlarda bu açığı kapatmak için ihtiyaç duyulan dövizi sağlamada turizm ihracattan ve sanayi sektöründen hem süre olarak hem maliyet olarak daha avantajlı bir sektör konumundadır.

Son yıllarda Türk turizm sektörünün ekonomik dalgalanmalardan etkilendiği gözlemlenmektedir. Bu dalgalanma dönemlerinde yaşadığı ekonomik sorunlara rağmen gelişim göstermiş ve günümüze kadar lokomotif sektör olması özelliği ile döviz geliri sağlayıcı bir sektör olmuştur. Turizm sektörünün istihdam artışı sağlaması, ödemeler dengesine ve milli gelire pozitif yönlü katkısı, uluslararası ilişkiler gibi Türkiye açısından önemi olan konularda oynadığı etkin rol ve sağladığı faydalar da sürekli artış göstermektedir. Turizmin döviz girişini ve yabancı sermaye girişini arttırması, GSYH'ya olumlu etkilerinin olması, istihdama olan katkısı, kültürel ve sosyal gelişimi hızlandırması, alt yapının gelişmesinde etkin rol oynaması, fiziksel çevreyi güzelleştirmesi, hizmet üretiminin yanı sıra, mal üretimini de artırması ve bölgesel kalkınmayı hızlandırması gibi nedenlerden dolayı gerçek bir kalkınma modelinin temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir. Ülkemiz tüm

bu sebeplerden dolayı hızlı bir şekilde gelişmiş ülkelerin seviyesine ulaşabilmenin mücadelesi içindedir **(***Bozgeyik-Yoloğlu;2015:627***).** Turizm Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde dışa bağımlılığı azaltmada ve ithalattan doğan cari açığı kapamada etkin rol oynamaktadır. Ödemeler bilançosunda görünmez bir ihracat kalemidir. Özellikle kriz dönemlerinde ithalattan dolayı girilen döviz darboğazlarında hükümetlerin öncelikli başvurdukları bir sektör olmuştur.

Türkiye ekonomisinin önemli endüstriyel faaliyetlerinden olan turizm; yatırımları arttırması, dış ödemeler dengesine olumlu katkı sağlaması, milli geliri arttırması ve istihdamı sağlayıcı etkilerinden dolayı hükümetlerin üzerinde özellikle durduğu önemli bir sektör olduğundan bahsetmiştik. Turizm sektörünü Türkiye'nin karşılaştığı ekonomik kriz dönemlerinde ve döviz darboğazlarında bir çıkış yolu olarak güvenle bakılan bir faaliyet olarak görülmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin iktisadi kalkınmasında fayda sağlayacak en küçük bir olayın dahi değerlendirilmesi çok önemli bir davranış ise, ekonomik gelişimin bugün olmazsa olmaz endüstrilerinden olan turizmin gelişmesinin ileriye dönük ve sürdürülebilir olması için gerekli ortam oluşturmak da o derece önem arz etmektedir. Ekonomik olarak olumlu etkilerinin çok ileri boyutlarda olması nedeniyle ülke yönetiminde olan ya da yönetime aday tüm partilerin programlarında önemle durdukları bir konudur. Türkiye'nin dünya turizm pazardan pay alma isteği her geçen gün artmıştır. Bu isteğin nedenlerinden bazıları şunlardır **(***Bilgiçli-Altınkaynak;2016:567-579***);**

-Her geçen gün turizm faaliyetine katılanların sayısı artmaktadır,

-Ülkeler arasındaki sınırlandırmalara rağmen az etkilenerek gelişme göstermektedir,

-Dış ticaret açıklarının kapatılmasında etkin bir araçtır,

-Turizmde tüketicinin turistik ürün ve hizmetlerden faydalanmak için hizmetin üretildiği ülkeye gitme zorunluluğu vardır,

-Türkiye'deki artan işsizlik oranlarının düşmesinde ve tam istihdamı sağlamada önemli bir araçtır,

-Turizm katılımcılarının sayısının düzenli artışına bağlı olarak turizm gelirleri de artış göstermektedir.

Turizm emek yoğun bir sektör olduğundan işsizliği azaltmada en etkili sektördür. Ülkemiz gibi gelişmekte olan ekonomilerde sermaye sıkıntısı yaşandığından sanayi ve ihracata göre daha kolay yatırımların sonucu alınmaktadır. Tüm bu ekonomik faydalarının yanında ayrıca ülkemize gelen yabancı turistler kültürümüzü, örf ve adetlerimizi, yaşam biçimimizi görmekte bu sayede kültürel etkileşim sağlanmaktadır. Böylece hem kültür mirasımız korunmakta hem de gelecek kuşaklara aktarılmaktadır.

2.1.1.Planlı Dönem Öncesi Turizm

Planlı dönem öncesindeki yatırımları ve teşvikleri tam anlamı ile değerlendirmek için gerekli olan rakamsal verilerin mevcut olmaması nedeni ile o dönem için istatistiki pek mümkün olmamaktadır. Yalnızca genel yapı hakkında bilgi vermemiz mümkündür. Özellikle 1950'li yıllardan itibaren turizm sektörünün önemi daha fazla anlaşılmış ve turizm faaliyeti teşvik edilmiş, turistik yatırımların ve turizmin gelişmesi için gerekli olan diğer bazı yatırım türlerinin de hızla artış gösterdiği görülmüştür. Turizm yatırımlarının teşvik amacıyla ilk defa 1950 yılında turizm kredilerinin verildiği izlenmektedir. Türkiye'de yeni gelişmeye başlamış olan turizm sektörü 27 Mayıs 1960 ihtilali ile tamamen bir durgunluk içine girmiştir. İhtilali takip eden aylarda devrilen iktidarın bu sektördeki uygulama ve yatırımları üzerine yoğun bir soruşturma hareketi başlatılmış, henüz bitirilmemiş olan yatırımların büyük bir kısmı durdurulmuş, krediler kesilmiş, yapımına başlanmamış olan projeler iptal edilmiştir. 1962 yılında, 1960'tan önce başlanmış olan turistik yatırımları durduran uygulama gevşetilmiş ve bu yatırımların bir kısmı bitirilebilmiştir **(***Ünlüönen-Tayfun;2009:3***)**. Planlı dönem öncesinde büyük gelişmeler yaşandığı ve olumlu sonuçlar alındığını söylenemez. Dünyada yaşanan

siyasi ve ekonomik sorunlar kadar, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik, sosyal ve siyasal sorunların da turizmin geri kalmasında payı bulunmaktadır. Osmanlı devletinin yıkılmasının ardından çok yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğu mali sıkıntılar, geçmişten kalan borçlar ve alt yapı yetersizliği turizme yeteri kadar önem verilmemesinde etkili olmuştur.

Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne kadar olan süreç içinde Türkiye'de çağdaş anlamıyla turizm anlayışının henüz yerleşmemiş olması nedeniyle pasaport, gümrük, seyahat ve konaklama, tercümanlık ve rehberlik gibi konularda yetersiz kalan mevcut mevzuat devletin yetkili makamlarınca başlatılan çalışmalar sonucunda hızla yenilenmiş ve böylece turizm konusunda mesafe alan ülkelerde turizm ihtiyaçlarını karşılayan çağdaş hükümler Türk mevzuatında da yer almaya başlamıştır. Söz konusu dönemde turistik değerleri kıymetlendirmek, iç ve dış turizm hareketlerini teşvik etmek ve turizm konusundaki çağdaş gelişmelere öncü olmak şartıyla devlete büyük çaplı destek sağlayan kurum Türk Seyyahîn Cemiyeti adıyla kurulup daha sonra genişleyen faaliyet alanı nedeniyle Türkiye Turing ve Otomobil Kulübü adını almıştır. Bu cemiyet uluslararası turizm kuruluşları arasında saygın bir konum kazanmış ve bir devlet kurumu gibi çalışmak suretiyle Türkiye turizmine çok önemli katkılarda bulunmuştur. Ayrıca birçok gönüllü sosyal teşekkülün de bahsi geçen dönem itibariyle turizm faaliyetlerine katkı sağladığı görülmektedir *(Evcin, 2014: 70).* Planlı dönem öncesi her ne kadar sektörde kayda değer bir gelişim görülmese de turizm her geçen yıl önemsenerek devlet politikası içinde yer almaya başlamış ve ilerleyen yıllarda yapılacak olan kalkınma planlarındaki yerinin temelini oluşturmuştur.

2.1.2.Planlı Dönemde Turizm (1963-1980)

1960 yılına kadar turizm sektöründen elde edilecek gelire yeteri kadar önem vermeyen hükümetlerin bu tarihten sonra oluşturduğu kalkınma planlarında turizmin gelişmesi için gerekli önlem ve uygulamalara yer verdiği görülmektedir. Türkiye'de 1963 yılı itibari ile kamu ve özel sektörün birlikte ele alındığı bir ekonomi politikası

uygulanmaya başlanmıştır. Bu yaklaşım ile beş yıllık kalkınma planları ve yıllık programlar yardımı ile uygulamaya aktarılmıştır. Planlı kalkınma dönemlerinde turizm sektörüyle ilgili birçok kararlar alınmış ve uygulamaya başlanmıştır. **(***Dalgın-Karadağ-Bingöl;2015:178***)**. Buna rağmen Türkiye uluslararası turizmde yer edinememiştir. Bunun nedenini arzın talebi karşılamamasında aramak gerekir.

Turizm dünyanın en hızlı gelişen sektörlerinden birisi konumundadır. Türkiye de planlı dönemle birlikte turizm alanında önemli gelişmeler görülmüştür. 1963 ile 1980 döneminde ulusal sosyo-ekonomik gelişmede özel sektör yatırımları için yönlendirici, kamu yatırımları için emredici nitelikte bir merkezi planlamaya bağımlı olan model seçilmiş ve bu modele göre tedbirler alınıp uygulanmıştır. Devlet turizm sektörüne ülke ekonomisi içinde gereken önemi vermiş, iktisadi kalkınma ve sosyal gelişme süreci içinde turizm yatırımları da artan oranda gelişme kaydetmiştir. Son yıllarda artan turist sayısına ve konaklama tesislerine paralel olarak turizmden elde edilen gelirlerde de artış yaşanmıştır **(***Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş;2008:13***)**. Ekonomiyi canlandırmak için hazırlanan kalkınma planlarında yıllar itibari ile daha fazla üstünde durulan bir konu olmuştur. Turizm geliri ve tesislerdeki yatak sayısının artış oranları ile yurda gelen turist sayıları için hedefler belirlenmiştir. Planlarım temelinde doğal ve kültürel çevreyi koruyan, doğal kaynaklara zarar vermeyen, alternatif turizm çeşitlerinin gelişmesine yön veren bir anlayış hâkim olmuştur.

Planlı Dönem (1963-1980) öncesinde Türkiye'de turizm sektörü ile ilgili önemli elde tutulur gelişmelerin olmadığından bahsetmiştik. 1960 yılına gelindiğinde DPT'nin kurulması ve 1961 Anayasası'nın kabulü ile kalkınma planlamasının kurumsal bir nitelik kazanması sağlanmış ve turizmin de bir sektör olduğu kabul edilmiştir. Böylece turizm kalkınma planlarında da kendisine önemli bir yer edinmiştir. TC Turizm Bankası A.Ş de bu dönemde faaliyetlerini gerçekleştirmeye başlamıştır. Bu dönemin ilk yıllarında turizm politikasının oluşturulması ve uygulanması için Turizm ve Tanıtma Bakanlığı adı altında yeni bir kurum kurulmuştur. Birinci kalkınma planında turizmin ülke ekonomisine döviz girişi

sağlaması ve ödemeler bilançosu açıklarının kapatması görevlerinin üzerinde durulmuştur. Bu yıllarda yeni bir kavram olarak kitle turizmi ve sosyal turizm artık sektörde kendisine yer bulmuştur. Ağırlıklı olarak İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972) ile turizm faaliyetinin sadece ekonomik olumlu katkılarının değil sosyal ve kültürel açıdan ortaya çıkardığı olumlu katkıların üzerinde de durulmuştur. Turizm potansiyeli son derece yüksek olan Güney Ege ve Akdeniz gibi kıyı bölgelerinde turizm faaliyetinin özellikle yoğunlaştırılması gerektiğinin düşüncesi ilk kez bu planda geçmiştir. Kitle turizmi için gerekli alt yapı yatırımlarının ve örnek tesislerin kamu tarafından yapılması, diğer turistik yatırımların ise özel sektör tarafından ile yapılması temel ilke olarak kabul görmüştür. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977) ile birlikte kitle turizmi üzerinde daha fazla durulmuş, kamu plan ve düzenlemelerinin kitle turizmine uygun olması konusuna özellikle dikkat çekilmiştir. Bir önceki planda olduğu gibi kitle turizminin özel sektör ve kamu sektörü aracılığı ile yapılması öngörülmüştür. 24 Ocak 1980'de alınan ekonomik istikrar tedbirleriyle birlikte Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) fiilen uygulanma ortamı bulamamıştır. İlgili planlardaki turizm sektörüyle ilgili ortak özellik üstyapı yatırımları ve işletmeciliğinin özel sektöre bırakılması, devletin ise altyapı yatırımları ve örnek olan üstyapı tesislerini yapılması öngörülmüştür. (*Soyak;2013:10-11*). Turizm sektörü için ekonomik, sosyal, kültürel yapı dikkate alınarak çeşitli hedefler oluşturulmuştur. Bu hedeflere varmak için kontrol mekanizması ve karar organı olarak devlet kalkınma planlarında turizme yer vermiştir. Devlet tarafından yapılan yatırımlar ve verilen teşvikler sektörün gelişmesi için çaba harcandığının göstergesidir.

2.1.3.Planlı Dönem: 1980 Sonrası

Türkiye, 1980 yılında alınan ekonomik kararların ardından ithal ikameci sanayileşme yerine, ihracata yönelik sanayileşme politikalarına yönelmiş ve turizm sektörü maliyeti düşük, işlevi yüksek ve etkili bir sektör olarak görülerek desteklenmiştir. Turizm sektörü 1980 yıllarından itibaren büyüme açısından etkili bir sektör olmaya başlamış ve büyüme ile birlikte dış ticaret açığını finanse etmekte kullanılmıştır (*Özen;2017:7*). Bu nedenle Türkiye'de turizm sektörü için 1980

sonrası dönüm noktası kabul edilmektedir. Dışa açık bir ekonomi modeli 24 Ocak Kararları ile benimsenmeye başlanmıştır. Döviz gelirini yükseltmek için benimsediği politikalar turizm sektörünün de kalkınmada önemli olan sektörler içerisine girmesini sağlamıştır.

1980'lerde benimsenen dışa açık liberal ekonomi anlayışı ve uygulanan dışa açılma politikaları ile turizm sektörünün gelişim göstermesine yönelik çıkarılan kanunlar sürdürülebilir olmaktan uzak kalmış olsa da, 1980'li yılların sonunda turist sayısı beş kat turizm gelirleri ise on kat artmıştır. 1990'lı yıllarda ise kalkınma planlarında yer verilen yatırımların teşviki ve kitle turizminin geliştirilmesine yönelik politikalar doğrultusunda yapılan çalışmalar turizm gelirlerinin yaklaşık 2,5 kat artış göstermesini sağlamıştır. On yılı kapsayan bu artışın 1980'li yıllara göre daha düşük gerçekleşmesinin nedenleri arasında ulusal ve bölgesel felaketlerin yaşandığı 1991 ve 1999 yıllarında gerçekleşen büyük gelir azalışları gösterilmektedir. 1990'ların sonu ve 2000'lerin başında gelen turist sayısının arttırılması ve kitle turizminin öne çıkarılması gibi politikalar doğrultusunda her şey dâhil pansiyon türü uygulanmaya başlanmış, Rusya Federasyonu ve Avrupa'dan gelen turistlerin yoğun talebi doğrultusunda en küçük konaklama tesislerine kadar indirgenmiş duruma gelmiştir **(***Gülbahar;2008:165***)**. Türkiye 1963'ten itibaren ekonomik, kültürel ve sosyal kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla beş yıllık kalkınma planları hazırlayarak ülkenin ekonomik büyümesine katkı sağlayacak sektörlere yönelik çeşitli hedefler ortaya koymuştur.

2.1.3.1. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1990)

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda turizm sektörü için belirlenen hedef, ilke ve politikalar şunlardır **(***DPT;1985:120***)**;

*Hedefler:

-Bu plan dönemi sonunda yılda ortalama yüzde 14. 2 dış turizm gelirlerinde, turizm giderlerinde yüzde 18. 9 oranında bir artış sonucunda net döviz gelirinin 540 milyon dolar olması hedeflenmiştir.

-Yurda gelecek ziyaretçi sayısı dönem sonunda yılda yüzde 10. 8 artıştan sonra 3 milyon kişiye, yurt dışına gidecek vatandaş sayısının ise yılda ortalama yüzde 3. 5 oranındaki bir artış ile 2 milyon 500 bin kişi civarına gelmesi tahmin edilmektedir.

-Beşinci plan dönemi sonunda belgeli konaklama tesisleri kapasitesinin 100.000 yatağa ulaşması tahmin edilmektedir. Bu tahmine inşa halindeki tesislerin yaratacağı ilave 38.000 yatak da dâhildir.

*İlkeler ve politikalar:

-Türkiye'nin tarihi, arkeolojik ve kültürel varlığı kış, av ve su sporları, festival, sağlık ve gençlik turizmi ile mevcut diğer turizm potansiyeli, doğal dengeyi ve çevreyi koruma, temiz tutma ilkesi doğrultusunda değerlendirilecektir.

-Türkiye, Ekonomik İşbirliği Ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) ülkelerinin yanı sıra Üçüncü Dünya Ülkeleri ve Balkan ülkeleri ile de turistik ilişkilerini geliştirme yönünde politikalar uygulayacaktır.

-Kitle turizminin gelişimine öncelik verilecek olsa da bireysel turizmin de ihmal edilmemesine özen gösterilecektir.

-Modern teknik olanaklarından faydalanarak ülkemize gelen yabancılar, Türk işçi aileleri ve yurtdışına çıkan vatandaşlarımızın sayısı konusunda ayrıntılı ve güvenilir veriler toplanarak analiz edilecektir.

-Kültürel ve doğal çevrenin turizm amaçlı kullanımında koruma önlemleri ve turizmi geliştirme önlemlerinin uyumlu olmasına özen gösterilecektir.

-Turizm Bankası'nın doğrudan yatırım yapmasının aksine turizm yatırımı yapacaklara kredi sağlamayı tercih edilecektir.

Beşinci Kalkınma Planı'nda 540 milyon dolarlık net turizm geliri hedeflenmiştir. Ülkeye gelen ziyaretçi sayısının 3 milyona ve yatak kapasitesinin 100 bine ulaşması hedeflenmiştir. Doğal ve tarihi mirası, çevre ve ekolojik dengeyi koruma stratejili bir yol izlenmiştir. Balkan ülkeleri ve üçüncü dünya ülkeleri ile de turizm ilişkilerinin gelişmesi için önlemler alınmıştır. Turizm bankası teşviklerinin kredi şeklinde kullandırılması benimsenmiştir. Yurtdışından gelen turistler ve yurtiçi yerli turistler hakkında gerekli istatistiklerin hesaplanması için modern tekniklerden faydalanılacağı söylenmiştir.

Tablo 1'de V. Plan Dönemi'nde turizm gelirleri ve giderleri ile yurda gelen yabancı sayısı ve yurt dışına çıkan vatandaş sayısı gösterilmektedir. Buna göre, 1984 yılında ülkemize gelen turist sayısı 1,8 milyon kişi iken bu miktar artan oranlarla 1989 yılına kadar 3 milyon kişiye ulaşması hedeflenmiştir. Yurtdışına çıkan vatandaş sayımızın ise 1984 yılında 2,1 milyon iken 1989 yılına kadar 2,5 milyon olması, turizm gelirlerinin de dönem sonuna kadar 540 milyon dolara ulaşması hedeflenmiştir. Yurda gelen turistlerle yurtdışında çıkan vatandaşlarımızın kişi başı ortalama harcamaları da sürekli bir yükselme trendi izlemiştir.

Tablo: 1 V. Plan Dönemi Turizm Gelir- Giderleri Yurda Gelen Yabancı Sayısı, Yurt Dışına Çıkan Vatandaş Sayısı ve Denge (1984-1989)

Yıllar	Yurda Gelen Yabancı Sayısı	Turizm Gelirleri (Bin $)	Yurt Dışına Çıkan Vatandaş Sayısı	Turizm Giderleri (Bin $)	Denge (Bin $)	Yurda Gelen Yabancı Başına Döviz Harcaması	Yurt Dışına Çıkan Vatandaş Başına Döviz Harcaması
1984	1.800.000	452.400	2.100.00	142.400	310.000	251,3	67,8
1985	2.000.000	510.000	2.150.000	166.300	343.700	255,0	77,3
1986	2.200.000	579.200	2.250.000	197.100	382.100	263,3	87,6
1987	2.400.000	661.600	2.350.000	235.000	426.000	257,7	100,0
1988	2.700.000	759.400	2.450.000	281.400	478.000	281,3	114,9
1989	3.000.000	878.000	2.500.000	338.000	540.000	292,7	135,2

Kaynak:http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Be%C5%9Finci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1985-1989.pdf

2.1.3.2.Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda turizm sektörünün gelişmesi için belirlenen hedefler, ilke ve politikalar şunlardır **(***DPT;1990:281***)**;

*Hedefler:

-Yurda gelecek olan toplam turist ve ziyaretçi sayısının plan dönemi sonunda yılda ortalama yüzde 8,2 artışla 5,0 milyon kişiden 7,4 milyon kişiye, yurt dışına çıkacak vatandaş sayımızın ise yılda ortalama yüzde 4,8 artış ile 2,2 milyon kişiden 2,8 milyon kişiye artması hedeflenmektedir.

-1989 yılında 2.910 milyon dolar olacağı tahmin edilen turizm gelirinin plan dönemi sonunda ortalama yüzde 13,6 oranında bir artışla 5.514 milyon dolara, turizm giderinin 440 yüzde 18,4 oranındaki bir artışla 1.026 milyon dolara ulaşması tahmin edilmektedir. Böylece dönem sonunda 4.488 milyon net döviz geliri elde edilecektir.

-Beşinci Plan dönemi sonunda 145 bin yatak olacağı tahmin edilen belgeli konaklama tesisleri kapasitenin, proje aşamasındaki ve inşa halindeki tesislerin tamamlanmasıyla plan dönemi sonunda 350 bin yatağı geçmesi beklenmektedir.

*İlkeler ve Politikalar:

-Turizm sektöründe doğrudan veya dolaylı olarak hizmette bulunanların sayısının yeterli düzeye çıkarılması ve bu kişileri eğitilmesi için bilgi ve becerilerinin artırılması sağlanacaktır.

-Ülkedeki av, su ve kış sporları ile festival, gençlik, kongre, sağlık, termal, golf turizminin daha cazip hale gelmesini sağlayacak teşvik politikaları uygulanacaktır.

-Turizm üstyapısının ve altyapısının nitelik ve nicelik olarak yükseltilmesine önem verilecektir.

-İnsanlığın doğal ve kültürel mirası konumundaki değerlerin etkin şekilde korunması sağlanacak, çevre ile kültür peyzajı ilkeleri esas alınıp turizm faaliyet ve yatırımları bu yönde planlanacaktır.

-Charter taşımacılığına önem verilerek geliştirilecek ve yerli seyahat acentelerinin tur operatörlüğü teşvik edilecektir.

-Mevcut tesislerde doluluk oranlarının artması için turizm faaliyet mevsimini uzatıcı önlemler alınacaktır.

-Önem arz eden kültürel ve doğal zenginliklerin özenle korunmasına önem verilecektir

-Küçük kapasiteli tesisler ve aile işletmeciliğinin teşviki sağlanacaktır.

-Toplumun en iyi koşullarda tatil yapması sağlanacaktır**.**

Altıncı Kalkınma Planı sonuna kadar turizm gelirinin 4,488 milyon dolar, gelen turist sayısının ise 7,4 milyona ulaşması planlanmıştır. Yaz turizmi dışında alternatif turizm çeşitlerinin gelişmesi ve turizmde mevsimsellik sorununu aşıp bütün yıla yayacak önlemler alınmıştır. Turizm sektöründe hizmet edenlerin sayısının, bilgi ve becerilerinin arttırılması hedeflenmiştir. Alt yapı ve üst yapı çalışmalarına önem verilerek çevre korumacı bir yol izleneceği söylenmiştir. Yerli seyahat acentelerinin tur operatörlüğü ve küçük kapasiteli tesis işletmeciliği teşvik edilmiştir.

Tablo:2 Turizm Sektöründe Gelişmeler (1984-1994)

	1984 Gerçekleşme	**1988 Gerçekleşme**	**1989 Tahmin**	**1994 Plan Hedef**	**V. Plan Dönemi (Yıllık Ortalama Artış %)**	**VI. Plan Dönemi (Yıllık Ortalama Artış%)**
Yurda Gelen Yabancı Sayısı	2.117.094	4.172.727	5.000.000	7.400.000	18,8	8,2
Yurt dışına Çıkan Vatandaş Sayısı	2.071.189	2.114.780	2.220.000	2.800.000	1,4	4,8
Turizm Geliri(Bin$)	548	2.355	2.910	5.514	39,6	13,6
Turizm Gideri(Bin$)	277	358	440	1.026	9,7	18,5

Kaynak:http://www.sbb.gov.tr/wp.content/uploads/2018/10/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf

Tablo 2'de VI. Plan Dönemi'nde turizm sektöründe görülen gelişmeler gösterilmektedir. Buna göre, 1989 yılında 440 milyon dolar olacağı tahmin edilen turizm giderinin yüzde 18,5 oranındaki artışla 1.026 milyon dolara, 1989 yılında 2.910 milyon dolar olacağı tahmin edilen turizm gelirinin plan dönemi sonunda yılda ortalama yüzde 13,6 oranında artarak 5.514 milyon dolara ulaşması hedeflenmiştir. Türkiye'ye gelecek turist ve ziyaretçi sayısının plan dönemi süresince yılda ortalama yüzde 8,2 artışla 5,0 milyon kişiden 7,4 milyon kişiye yükselmesi, yurt dışına çıkacak vatandaş sayısının ise yılda ortalama yüzde 4,8 artarak 2,2 milyon kişiden 2,8 milyon kişiye yükselmesi hedeflenmiştir.

2.1.3.3. Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda alınan turizm sektörünün gelişmesi için belirlenen amaç, ilke ve politikalar aşağıdaki gibidir **(***DPT;1996:162***)**;

*Amaçlar, İlkeler ve Politikalar:

-Temel amaç; başarılı ve verimli bir turizm sektörünün meydana gelmesi, turistlerin ve yerel halkın bu sektörden beklentilerinin karşılanması, kültürel ve doğal değerlerin korunarak sürdürülebilirliğin gerçekleşmesidir.

-Turizm gelirlerinin 2000 yılında 10,3-13,8 milyar dolara ulaşması, net turizm gelirinin ise 8,5-11,9 milyar dolara ulaşması hedeflenmektedir.

-Türkiye'ye gelecek toplam turistin 13-17 milyon kişiye, yurtdışına çıkacak vatandaş sayımızın ise 4,5-4,8 milyon kişiye ulaşması tahmin edilmektedir.

-Dönem sonunda belgeli konaklama tesislerinin yatak kapasitesinin, inşa durumundaki ve proje aşamasındaki diğer tesislerin de tamamlanmasıyla toplamda 800 bine ulaşması, belediyeden belgeli tesislerin de eklenmesiyle toplam yatak sayısının 1,3 milyona varması beklenmektedir.

-Doğal sermayenin korunması temel ilkelerden biri olacaktır.

-Turizmin mevsimlik sorununu azaltmak ve turizm faaliyetinin coğrafi dağılımını iyileştirmek adına yurtdışındaki değişen tüketici tercihleri dikkate alınacak ve yeni potansiyel alanlar oluşturmak için sağlık, kış, dağ, golf, yayla, termal, yat, kruvaziyer ve kongre turizmini de geliştirme faaliyetlerine devam edilecektir.

Tablo 3'de VII. Plan Dönemi'nde turizm sektöründe görülen gelişmeler gösterilmektedir. Buna göre, Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda temel amaç dünya turizm pazarında rekabet gücü yüksek, yerli halk ve turistlerin beklentilerinin karşılandığı, doğal ve kültürel yapının korunarak sürdürülebilir olduğu bir turizm sektörü yaratmaktır. Yedinci Kalkınma Planı sonunda turizmden elde edilecek toplam gelirin 8,5 -11,9 milyar dolar arasında olması, gelen turist sayısının 4,4- 4,8 milyon olması ve yatak kapasitesinin 1,3 milyona ulaşması hedeflenmiştir. Alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesine yine yer verilmiştir. Buna göre 2000 yılı itibari ile yurda gelen yabancı sayısının 13 - 17 milyon arasında olması, yurt dışına çıkan vatan sayısının 4,5 – 4,8 milyon arasında olması, turizm gelirlerinin 10,3-13,8 milyar dolar arasında olması, turizm giderlerinin 1,8-1,9 milyar dolar arasında olması hedeflenmiştir.

Tablo:3 Turizm Sektöründeki Gelişmeler (1989-2000)

	1989 Gerçekleşme	**1994 Gerçekleşme**	**1995 Tahmin**	**2000 Tahmin**	**VI. Plan Dönemi (Yıllık Ortalama Artış%)**	**VII. Plan Dönemi(Yıllık Ortalama Artış%)**
Yurda Gelen Yabancı Sayısı (Bin Kişi)	4.459	6.671	7.750	13.000-17.000	8,4	10,9-17,0
Yurt dışına Çıkan Vatandaş Sayısı (Bin Kişi)	2.464	3.435	3.500	4.500-4.800	6,9	5,2-6,5
Turizm Geliri (Milyon $)	2.557	4.321	4.500	10.300-13.800	11,1	18,0-25,1
Turizm Gideri (Milyon$)	565	866	900	1.800-1.900	8,9	14,9-16,1

Kaynak:http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Yedinci-Be%C5%9FY%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1996-2000%E2%80%8B.pdf

2.1.3.4. Sekizinci Beş Kalkınma Planı (2001-2005)

Sekizinci Kalkınma Planı döneminde turizm sektörü için belirlenen amaç, ilke ve politikalar aşağıdaki gibidir **(***DPT;2001:205***);**

*****Amaçlar, ilkeler ve politikalar:

-Diğer ülkelerle rekabet edebileceğimiz en verimli sektörlerden birisi turizmdir. Turizmin direncini yükseltici tedbirler alınacak, kriz zamanlarında ayakta durabilen kendine kaynak yaratabilen bir yapı olması sağlanacaktır.

-Değişen tüketici taleplerine önem verilerek turizmin bütün bir yıla yayılması ve bugüne kadar yeteri kadar önem verilmemiş yüksek potansiyelli bölgelere el atılarak turizmin bu bölgelerde gelişmesi sağlanacaktır.

-Turizm yatırımlarının tarihsel, doğal ve sosyal çevreyi koruyan ve geliştiren bir yaklaşım içerisinde olmasına önem verilecektir.

-Dünyadaki turizm gelirlerinden alınan pay artacaktır. 2005 yılında 11,6 milyar dolar turizm gelirinin elde edilmesi beklenmektedir.

-Plan dönemi sonunda ülkemizse gelen ziyaretçi ve turist sayısının toplam 13,6 milyon kişiye, yurtdışına çıkacak vatandaş sayımızın ise 8,5 milyon kişiye ulaşması tahmin edilmektedir.

-Dönem sonunda belediye belgeli yatak ve bakanlıktan onaylı konaklama tesisleri kapasitesinin 751 bine ulaşması, proje aşamasındaki ve inşa durumundaki tesislerin tamamlanması ile toplam yatak kapasitesinin1,2 milyon olması tahmin edilmektedir.

-Turizm teşviklerinde öncelik hava ulaşımına, pazarlama alanına ve toplam kalite iyileştirilmesine verilecektir.

-Turizm faaliyetinin olacağı bölgedeki turizm adına alınacak kararlarda yerel yönetim ve yerel halkın da söz sahibi olması için gerekli ortam sağlanacaktır.

-Kamu eliyle yapılacak fiziki altyapının finansmanına kullanan öder-kirleten öder ilkesine göre kullanıcıların katılımı sağlanacaktır.

-Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı Ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesi kapsamına girebilecek çalışmaların yapılmasında mali ve idari sorunların çözümlenmesinde devlet desteğine gerek duyulmadan uygulanacak bir planlama dâhilinde aksiyon alınacaktır.

-Tüketici talebindeki değişen eğilimlere göre küçük ölçekli işletmelerin gelişimi sağlanacak ve bunlar Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletme (KOBİ) statüsünden değerlendirilecektir.

-Kaliteli işgücünün yetişmesi, yüksek verim elde edilmesi için turizm eğitimde belgelendirme sistemine geçilecektir.

-Yasal düzenleme ile turistik faaliyetin olacağı arazilerin kullanımlarının planlanması denetlenecektir.

-Uzun vadede ve sağlık gelişme elde etmek için Turizm Sektörü Ana Planı (TUSAP) uygulamaya geçirilecektir.

-Dış pazarlardaki gelişmelere bağlı olarak meydana gelebilecek talep düşmesine karşı önlemler alınacaktır.

-Bütün bir yıla yayılan turizm için alternatif turizm çeşitlerinin gelişmesi yönündeki faaliyetlere devam edilecektir.

-Milli Park alanlarında sürdürülebilir turizmin gelişmesi için gerekli önlemler alınıp uygulanacaktır.

*****Tanıtma alanında amaçlar, ilkeler ve politikalar:

-Temel amaç; yurtdışında Türkiye'nin doğal, tarihi ve kültürel zenginliğini tanıtmak, ülkemiz üzerindeki yanlış ve negatif imajı kaldırmak, yurt içinde ise insanlarımızı milli hedefler ve çıkarlar doğrultusunda birleştirmektir. Bunları koordinasyon içinde yaparak ekonomik faydanın en yüksek derecede elde edilmesi sağlanmalıdır.

-Türkiye hakkında olumlu düşünme ve doğru bilgilendirmenin sağlanması için uluslararası kültürel, siyasi, ticari, ekonomik ve turistik ilişkilerin geliştirilmesi hedeflerine tüm kamu ve özel kesim kuruluşları ile sivil toplum ve meslek örgütlerinin birlik içinde katılımı sağlanacaktır.

-Vatandaşlarımızın ülkemizin kültürünü tanıtma konusunda eğitilmeleri sağlanarak yurtdışında ve yurt dışında onursal tanıtma elçileri haline gelmeleri sağlanacaktır.

-Yurtdışındaki vatandaşlarımız bulundukları ülkelerde Türkiye'nin tanıtılması konusunda bilinçlendirilecektir.

-Tanıtma etkinliklerinin sistemli ve koordine bir şekilde yapılması için kamu ve özel kuruluşlar, dernekler, meslek kuruluşları işbirliği içerisinde olacaktır.

Tablo:4 Türk Turizm Sektöründe Gelişmeler (2000-2002)

	2000 Gerçekleşme	2001 Gerçekleşen Tahmini	2002 Tahmin	2001/2002(Yıllık Ortalama Artış%)	2002/2001(Yıllık Ortalama Artış%)
Yurda Gelen Yabancı Sayısı(Bin kişi)	10.428	11.570	9.000	11,9	-22,2
Yurt dışına Çıkan Vatandaş Sayısı(Bin kişi)	5.284	4.850	5.200	-8,2	7,2
Turizm Geliri(Milyon$)	7.636	8000	6.000	4,8	-25,0
Turizm Gideri(Milyon$)	1.711	1.900	2.055	11,0	8,2

Kaynak: http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/769/destek02.pdf

Tablo 4'te VII. Plan Dönemi'nde turizm sektöründe görülen gelişmeler gösterilmektedir. Buna göre 2002 yılı için yurda gelen yabancı sayısının 9 milyona, yurt dışına çıkan vatandaş sayımızın 5,2 milyon, turizm gelirlerinin 6 milyar dolar, turizm giderlerinin 2,055 milyon dolar olması hedeflenmiştir. Sekizinci Kalkınma Planı sonuna kadar 13,6 milyon turist gelmesi, yatak kapasitesinin 1,2 milyona çıkarılması ve toplam turizm gelirinin 11,6 milyar dolara ulaşması hedeflenmiştir. Kriz dönemlerinde ayakta durabilen ve yılın bütününe yayılan mevsimsellikten etkilenmeyen bir yapıya ulaşması amaçlanmıştır. Bu faaliyetler gerçekleşirken doğal, tarihi ve sosyal çevrenin korunacağı belirtilmiştir. Turizm potansiyeli olan fakat daha önce yatırım yapılmamış bölgeler de çalışmalar yapılacağı ifade edilmiştir. Turizmde verimlilik için eğitimde belgelendirilmeye gidilmesi, yerel yönetimlerin ve halkın turizm kararlarında yer alması, küçük işletmelerin geliştirilmesi, teşviklerde önceliğin pazarlama ve ulaşama verilmesi ele alınan diğer konular olmuştur.

2.1.3.5.Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)

Bu dönemde alınması planlanan önemler şunlardır **(***http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Dokuzuncu-Kalkınma-Planı-2007-2013.pdf***)**;

-Sektörle ilgili tüm yatırımların tarihsel, sosyal ve doğal çevreyi koruyan ve geliştiren bir şekilde olmasına büyük önem verilecektir.

-Ülkedeki refah ve gelişmişlik farklılıklarını azaltmak adına turizm faaliyetine önem verilecek, turizm potansiyeli olduğu halde yeteri kadar üzerinde durulmamış bölgelerde turizmin gelişmesi, sosyal ve ekonomik faydalarının artması sağlanacaktır.

-Sektörde yeni kapasite yaratma ile birlikte mevcut ürünün niteliğinin yükseltilmesi sağlanacak, pazarlama, tanıtım, altyapı, çevre ve turizm eğitimi gibi konularında kamunun turizm sektöründeki rolü yeniden belirlenecektir.

-Mevsimsellik sorununu azaltmak ve bütün bir yıla yayılan turizmin var olması için alternatif turizm çeşitlerine önem verilip geliştirilecektir.

-Türkiye'nin jeotermal kaynaklar, fiyat ve hizmet kalitesi açısından rekabet üstünlüğü göz önüne alınıp sağlık turizmi desteklenecektir.

-Turizm teşviklerinde hava ulaştırmasına ve toplam kalite iyileştirilmesine, pazarlama alanına önem verilecektir.

-Kullanıcıların ve yerel yönetimlerin turizm adına alınan kararlara ve fiziki altyapının finansmanına katılması teşvik edilecektir.

-Turizm uzun vadede ve istikrarlı gelişmesini sağlamak amacıyla Turizm Sektörü Ana Planı hazırlanacaktır. Verimlilik ve hizmet kalitesinin gelişmesi, istihdam için gerekli beceri seviyelerinin ortaya çıkarılması adına belgelendirme sistemine geçilecektir.

Bölgelerarası gelişmişlik farkını azaltan, turizm potansiyeli olup daha önce ele alınmayan bölgelerin turizme katılımı sağlanarak ulusal ekonomik kalkınmanın gerçekleşmesi hedeflenmiştir. Ülkemizin sahip olduğu jeotermal kaynaklardan dolayı sağlık turizmin geliştirilmesi öncelikler arasında olmuştur. Teşviklere pazarlama ve ulaşım alında verilmesine devam edileceği, yerel yönetimlerin ve halkın kamunun yapacağı alt yapı yatırımlarının finansmanına katılacağı belirtilmiştir. Alternatif turizm çeşitlerine yönelim ve turizmin bütün yıla yayılması önceki planlarda olduğu

gibi yine yer almıştır. Turizm sektörünün sürdürülebilir gelişim sağlayabilmesi için Turizm Sektörü Ana Planı hazırlanacağı belirtilmiştir.

Tablo:5 Turizm Hedefleri (2006-2013)

	2006	**2013**	**2007-2013(Yıllık Ortalama Artış%)**
Turist Sayısı(milyon kişi)	23,0	38,0	7,4
Turizm Gelirleri(milyar$)	19,6	36,4	9,3

Kaynak: http://www.metu.edu.tr/system/files/kalkinma.pdf

Tablo 5'te VIIII. Plan Dönemi'nde turizm sektörü için belirlenen hedefler gösterilmektedir. Buna göre 2013 yılı için yüzde 7,4 artış ile 38 milyon turistin ülkemize gelmesi ve turizm gelirinin yüzde 9,3 oranında artarak 36 milyar 400 bin dolar döviz getirisi sağlaması hedeflenmiştir.

2.1.3.6.Onuncu Kalkınma Planı(2014-2018)

Onuncu Kalkınma Planı'nda turizm sektörü için belirlenen hedef ve politikalar şunlardır **(***http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalkınma-Planı-2014-2018.pdf***)**;

-Yabancı ziyaretçi sayısı 2007-2012 döneminde yıllık ortalama yüzde 8,2 oranında artarak 31,8 milyon kişi, revize edilen istatistiklere göre turizm geliri yıllık ortalama yüzde 7,9 oranında artışla 29,4 milyar dolar olmuştur. Ülkemiz 2012 yılında dünyada en çok turist kabul eden ülke sıralamasında altıncı gelirlerde ise on ikinci sırada yer almıştır.

-Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli yatak kapasitesi 2012 yılında 716 bine, 396 bin olan belediye belgeli yatak sayısı ise 505 bine yükselmiştir. Yatak kapasitesi açısından hedeflenen 950 bin belgeli yatak sayısı aşılmış ve 2012 yılında 1,2 milyona ulaşmıştır.

-Türkiye'de turizm ağırlıklı olarak kitle turizmi şeklinde sürmektedir. 2007-2012 döneminde ziyaretçi başına harcama ortalama 784 dolar seviyesinde

seyretmiştir. Turizmde tanıtım ve pazarlamanın geliştirilmesinde finansman olarak özel sektörün daha fazla katılımı sağlanmalıdır.

-Sürdürülebilir turizmin benimsenmesi için, 2008 yılında çevreye duyarlı konaklama tesislerinin koşulları belirlenmiştir. Turizm bölgelerinde artan betonlaşma, altyapı sorunları ve çevre sorunlarının giderilmesi ve yatırımların turizm planlamasına uygun olması önem arz etmektedir.

-Dünyada yaşanılan gelişimler eğitim ve refah seviyesinin yükselmesi daha bilinçli bir turist grubunun olacağını göstermektedir. Bu grubun isteklerine cevap verebilecek kalitede turistik ürün ve hizmet sunmak, turizm çeşitliliğini arttırmak önem taşımaktadır. Özellikle spa ve benzeri hizmetlerin verildiği sağlık turizminin altyapısının geliştirilmesine önem verilecektir.

*Amaç ve hedefler:

Nitelik ve nicelik olarak etkin iş gücü ve tesis kalitesiyle turizmin uluslararası boyutta bir marka haline gelmesi, yüksek gelir grubuna hitap eden turistik ürün ve hizmetlerin oluşturulması, çeşitlendirilmesi, kalitenin arttırılması ve sürdürülebilirlik anlayışı içinde bölgesel gelişmede öncü bir sektör olması temel amaçtır. Turizmde kültürel ve doğal değerlerin koruma-kullanma dengesinin korunması ve sürdürülebilir bir büyümenin gerçekleştirilmesi hedefler arasındadır.

*Politikalar:

-Başta sağlık turizmi olmak üzere kruvaziyer turizmi, kongre turizmi, golf turizmi, kış turizmi ve kültür turizmine ilişkin altyapı eksiklikleri tamamlanarak pazarda çeşitlendirme sağlanacak ve alternatif turizm çeşitlerinin gelişimi sağlanacaktır.

-Varış noktası yönetimi ışığında turizm çeşitleri bir bütün olarak incelenip yeni projeler yapılacaktır.

-Pazardaki ve tüketici talebindeki gelişmeler takip edilecek ve etkin tanıtım faaliyetleri yapılacaktır.

Amaç turizmi nitelikli işgücü, tesis ve hizmet kalitesi ile dünyada markalaşan, kaliteli ürünlerin sunulduğu bir sektör haline getirmektir. Alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesi ve çevre korumacı bir yapı izlenmesi, dış tanıtıma önem verilmesi, yerel belediyelerin ve halklın turistik faaliyet içinde yer alan konulara katılması değinilen diğer konular olmuştur.

Tablo:6 Turizmde Gelişmeler ve Hedefler (2014-2018)

	2006	**2012**	**2013**	**2018**	**2014-2018 (Yıllık Ortalama Artış)**
Ziyaretçi Sayısı(Bin Kişi)	23.149	36.778	35.500	48.300	4,6
Yabancı Ziyaretçi Sayısı(Bin Kişi)	19.820	31.782	33.500	42.000	4,6
Turizm Geliri(Milyon$)	18.594	29.351	32.000	45.000	7,1
Turizm Gideri(Milyon$)	3.271	4.593	4.990	8.000	9,9
Ziyaretçi Başına Ortalama Harcama(Dolar)	803	798	831	932	2,3

Kaynak: http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalkınma-Planı-2014-2018.pdf

Tablo 6'da X. Plan Dönemi'nde turizmde görülen gelişmeler ve hedefler gösterilmektedir. Buna göre 2018 yılı için yurda gelen ziyaretçi sayısının 48.300.000 kişi, yabancı ziyaretçi sayısının 4.200.000 kişi, turizm gelirinin 45.000.000 dolar, turizm giderinin 8.000.000 dolar, ziyaretçi başına ortalama harcamanın 932 dolar olması hedeflenmiştir.

2.1.3.7.On birinci Kalkınma Planı (2019-2023)

On Birinci Kalkınma Planı'nda turizmin çeşitlendirilmesi ve on iki aya yayılması için bölgesel odaklı çalışmalar ışığında varış noktası hedefli bazı kararlar alınmıştır. Turizm sektörü açısından belirlenen hedef ve politikalar aşağıdaki gibidir (*http://www.sbb.gov.tr/content/uploads/2019/07/OnbirinciKalkinmaPlani.pdf*);

-Mevcutta sahip olunan kaynak pazarlarına ek olarak yenilerinin de oluşturulmasına bağlı olarak turist sayısının arttırılması için çalışmalar yapılacaktır.

-Temel kaynak pazarımız olan ülkelerdeki önemli şehirlerden ülkemizdeki turistik cazibesi yüksek bölgelere uçuş seferlerinin sayısının artması sağlanacaktır.

-Turizmin geliştirilmesi için yatırım, reklam ve tanıtım çalışmalarının finansmanında özel sektörün de katılımı sağlanacaktır.

-Yurtdışındaki imajımızın artması ve ön yargıların oluşmaması için gerekli araştırmalar yapılacaktır.

-Ülkemizde meydana gelebilecek siyası veya ekonomik krizler karşısında turizmin güçlü kalabilmesi için kriz yönetim önlemleri alınacaktır.

-Yüksek gelir yaratan turizm çeşitlerinin geliştirilmesine öncelik verilecek, tesis dışındaki turistik harcamaların artışı sağlanacaktır.

-Alternatif turizm çeşitlerinden en fazla turistik gelir kazandıran çeşitlere ilgi gösteren ülkeler araştırılacak ve bu ülkelerden turistlerin çekilmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.

-Sağlık turizminin gelişmesine öncelik verilecek bu konuda çeşitli aksiyonlar alınacaktır.

-Turistlerin konaklama ihtiyacı dışında diğer eğlenme, spor, kültür gibi alanlarda da harcama yapması için bütüncül turizm merkezleri oluşturulacaktır.

-Sürdürülebilir bir anlayış ile turizmin çeşitlerinin geliştirilmesi ve turizmin sadece yaz ayına bağlı kalmaması için çeşitli planlar oluşturulacaktır.

-Turizm açısından zenginliklere sahip olan yerler bölgesel olarak ele alınıp tanıtımı sağlanacaktır.

-Yat turizminin gelişmesi için yat limanlarının kapasiteleri arttırılacaktır.

-İstanbul'da kruvaziyer turizminin gelişmesi sağlanacaktır.

-Demiryolu ulaşımında turistik seferler eklenecektir.

-Turizmin gelişmesi için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

-Turistik yatırımlarda özel sektörün desteği de alınacak kamu üzerindeki yük hafifletilecektir.

-Yapılan tüm çalışmaların temelinde çevreyi koruma yer alacaktır.

-Turistik cazibe merkezlerindeki atık ve arıtma sistemlerinin geliştirilmesi için gerekli yatırımlar yapılacaktır.

-İklimde meydana gelen değişimlerim turizm üzerinde ne gibi sonuçlar doğuracağı araştırılacaktır.

-Gelen turiste kaliteli hizmet sunulması için sektör çalışanları bilinçlendirilecektir.

-Eğitim programları geliştirilecek ve nitelikli personel sayısının artması sağlanacaktır.

-Turistik tesislerin daha iyi hizmet verebilmesi için fiziki olanakları gözden geçirilecek ve gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

-Günümüzün teknoloji şartlarına uyum sağlanması açısından Ar-Ge çalışmalarına önem verilecektir.

-Turistik yatırım için internet ortamında süreci takip etme imkânı yaratılarak yatırımcılara kolaylık sağlanacaktır.

Onuncu Kalkınma Planı'nda diğer kalkınma planlarında olduğu gibi alternatif turizm çeşitlerinin gelişmesi için gerekli altyapı yatırımlarının yapılması ve sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde çevre korumacı bir yaklaşım hâkimdir. Varış

yeri odaklı planlama ile turistik bölgelerden yüksek verimlilik elde etmek ve böylece bölgesel kalkınmaya destek olmak temel amaçlar arasındadır.

2.2.Türkiye'de Turizm Politikasının Araçları

Bütün planlama konularında olduğu gibi bir turizm planının hazırlanmasında ve yürürlüğe konulmasında da dikkat edilecek konular vardır. Turistik ürünün planlaması, turizm sektöründe çalışacak işgücünün planlaması, ulaştırma ve alt yapı hizmetlerinin planlaması, yatırım ve teşviklerin planlaması, tanıtım ve reklamların planlaması bu konular arasındadır.

2.2.1. Turistik Ürünün Planlanması

Turistik ürün, turistlerin yaptıkları seyahat süresince faydalandığı ulaşım, konaklama, yeme içme, alışveriş gibi birçok hizmetin bütünüdür. Turizmde iki türlü üründen bahsedebiliriz. Bunlardan birincisi, ülkelerin sahip olduğu doğal güzellikler, diğeri ise turistik geziyi gerçekleştirmek için faydalandığı tüm hizmetlerdir. Turizm sektöründe ürün geliştirme hedefinin başarılı bir şekilde gerçekleşmesi turizm bölgelerin sahip olduğu kaynakların çeşitliliğine bağlı bulunmaktadır. Kaynakların çeşitliliği ise kurumsal, coğrafi ya da yapısal etkenlere bağlı olabilir. Uluslararası ya da ulusal düzeyde farklı ürün sunma potansiyelini elinde bulunduran bölgeler diğer bölgelere oranla turizmde rekabette daha fazla şansa sahip olabilmektedir. Türkiye'nin turizmde rekabet içinde olduğu ülkelere karşı üstünlük sağlaması ve bu üstünlüğünü devam ettirebilmesi pazara sunduğu ürünlerin kolay ve taklit edilemeyen ürünler olmasına bağlıdır. Taklit edilemeyen ürünler ise ülkeye özgü kültürel, tarihi ve doğal zenginliklerdir. Yüksek değerli ürünlerin ortaya koymak ve pazarda başarı elde etmek ancak bu şekilde gerçekleşebilir **(***Duman-Kozak-Uysal;2007:2013***)**.

Son yıllarda tüketicilerin tüketim eğilimlerindeki değişim akademik olarak veya sektörün profesyonelleri tarafından dikkatlice izlenmesi gereken önemli bir

konudur. Turistlerin taleplerindeki bu değişim yatırımcıları yeni turizm ürünü çeşitlerini üretmeye doğru itmektedir **(***Kılıç-Kurnaz;2010:41***)**. Çağın gereği olarak turizm sadece deniz tatili anlayışından çıkmakta, insanları farklı alanlara kaymaktadır. Dağ turizmi, kültür turizmi, sağlık turizmi, kongre turizmi bu farklı alanlardan bazılarıdır.

Turizmde izlenen sorunlardan en önemlisi olan mevsimsellik sorunuyla baş edebilmek için turizm faaliyetinin on iki aya yayılarak gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu da turistik ürün çeşidinin artmasına bağlıdır. Bu amaçla öncelikli olarak belirlenen alternatif ürünler desteklenmeli ve gelişmeleri için gerekli tedbirler alınmalıdır **(***Kültür Ve Turizm Bakanlığı;2007:35***)**. Alternatif turizm türleri içinde olan sağlık turizmi, termal turizm, kış turizmi, yayla turizmi, golf turizmi, kongre ve fuar turizmi önem verilen bazı ürünlerdir.

2.2.2.Turizm Ulaştırma Sistemlerinin Planlanması

Turizm ulaştırma sistemleri içindeki yol ve araçları kullanılarak yapılan bir yer değiştirme hareketidir. Turizmin gelişim göstermesi ulaşımın da gelişmesini sağlamıştır. Turistik yolculuklarda turistin turizm bölgesine güvenli, konforlu ve düzenli bir şekilde taşınmasını sağlamanın planlamada çok önemli bir yeri vardır **(***Doğaner;1998:1***)**. Turizm olgusu ve ulaştırma sistemleri birbirini tamamlayan iki unsurdur. Turizm olayının temelini oluşturan başka yere yapılacak olan seyahat ulaştırma sistemleri aracılığı ile yapılmaktadır. Günümüzde gelişen teknoloji ile birlikte insanlar tatil süreleri içerisinde ulaşım süresinin olabildiğince kısa ve yolculuğun konforlu olması fikrindedir. İnsanlar seyahat etmeden önce gideceği yere en kolay, rahat ve konforlu şekilde nasıl ulaşacağının hesabını yapmaktadır. Bir ülkedeki ulaşım kolaylığı ve ulaşım ile ilgili tüm hizmetler gelişmişliğin de bir göstergesidir. Turizmin ana unsuru olan ulaşım sistemleri devlet tarafından sistemli bir şekilde düzenlenmektedir. Gerekli alt yapı çalışmalarının devlet eliyle planlı şekilde koordine edilmesi, uygulanması ve gelişmelerin kontrolünü sağlaması sağlıklı sonuçlar almada faydalı olmaktadır. Devlet ulaştırma sistemlerine yatırım

yaparken hizmetin kalitesi kadar maliyetinin ekonomiye etkisinin olabildiğince az olmasını sağlamalıdır. Yani doğal kaynaklara, çevreye minimum zarar vermesi, gürültü ve çevre kirliliği gibi olumsuzluklara yol açmaması da önem arz etmektedir.

2.2.2.1. 2023 Stratejisinde Ulaştırma Ve Alt Yapı Konusunda Alınan Kararlar

Turizm ulaştırması konusunda ülkemizin temel stratejisi turizm faaliyetin yapıldığı bölgelerdeki ulaşım ve altyapı sorunlarının çözümlenmesidir. Özellikle turizm potansiyelinin çok yüksek olduğu Ege ve Akdeniz sahillerinin altyapı sorunlarının giderilmesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülen Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı Ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesi'nin tamamlanması için çeşitli çalışmalar yürütülecektir. Bu bağlamda kullanıcılar ve yerel yönetimlerin de katılımı ile projenin finansmanına katılım sağlanacaktır. Turizmin gelişim potansiyelinin yüksek olduğu bölgelerde altyapının geliştirilmesinde Kültür ve Turizm Bakanlığı yerel yönetimlerle işbirliği içinde olacaktır. Turistleri turizm bölgelerine bağlayan ulaşım sistemleri köprü görevindedir. Bu açıdan ulaşım faktörü turizm endüstrisinde olmazsa olmaz ürün niteliğindedir. Ulaşım faaliyetinin gelişmesi ve daha iyi hizmet vermesi için ulaştırma türleri arasında bir bağlantı oluşturulmalıdır. Ülkemizde turizmin bütün yıla yayılması alternatif turizm çeşitlerinin ve iç bölgelerimizdeki turizm aktivitelerinin geliştirilmesi konusunda ulaşım bağlantıları büyük önem arz etmektedir. **(***Kültür Ve Turizm Bakanlığı;2007:19***);**

2.2.2.2. 2023 Stratejisinde Ulaştırma Ve Altyapı Konusunda Öngörülen Hedefler

Ulaştırma ve alt yapı konusunda belirlenen hedefler şu şekildedir **(***Kültür Ve Turizm Bakanlığı;2007:20***);**

-2023 yılına kadar Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı Ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesi'nin tamamlanmasına gereken önem verilecektir. Çanakkale'den başlayıp İçel sınırına varan 2000 km uzunluğundaki sahil boyunca insanların ihtiyacını karşılayacak temiz içme suyu ve atık su arıtma tesislerinin kurulması için gerekli projeler ve çalışmalar yapılacaktır.

-Türkiye Turizm Stratejisi'nin en önemli konularından birisi ulaştırma sistemidir. Bu bağlamda turizm sektörü için önemli bir girdi olan hava, kara ve deniz ulaşım bağlantıları turizm potansiyelleri ile bütünsel olarak değerlendirilerek ele alınacak ve gelişme sağlanacaktır.

-Turizmin temeli olan ulaşıma gereken önem verilecek, demiryolları ve denizyollarının geliştirilmesi için özel sektör işbirliği sağlanacaktır. Bu sayede ülkemizin en ücra köşesindeki turizm potansiyeli olan yerler de turizme kazandırılacaktır. Turizme dinamizm kazandırmak adına ulaşımın geliştirilmesinde kamunun yatırım payının en aza indirilmesi önem arz etmektedir.

-Turizm potansiyeli yüksek alanlarda altyapı eksikliği giderilecektir.

-Havayolu ulaşımının gelişimine önem verilecektir.

-Karayolu ulaşımında erişim kapasitesi ve güvenlik arttırılacaktır.

-Kıyı turizminin geliştirilmesine önem verilecektir.

Turistlerin yoğun ilgi gösterdiği Akdeniz ve Ege sahillerindeki alt yapı sorunlarının çözümü için yürütülen ATAK projesinin sonuçlanması açısından çalışmalara ağırlık verilmesi hedeflenmiştir Projenin finansmanında sadece devletin değil kullanıcıların katkısının da olması ve bunu gerçekleştirmek için yasal düzenlemelerin yapılması gereği öngörülmüştür. Turizm potansiyeli yüksek yerlerde alt yapının geliştirilmesi için yerel yönetimlerle beraber hareket edilecektir. Turizmin bütün bir yıla yayılması ve sadece kıyı turizmi ile sınırlı kalmaması için turizm potansiyeli olan iç bölgelerimizdeki turizm faaliyetinin gelişimi için ulaştırma bağlantılarının güçlenmesi önemlidir. Bunun için gerekli olan demiryolları ve

denizyollarının gelişiminde kamunun yatırımları yanında özel sektörün desteğinin de alınacağı belirtilmiştir.

2.2.3. Turizmin İhtiyaç Duyduğu İşgücünün Planlaması

1920'lerden 2000'li yıllara kadar enflasyon Türkiye'nin en önemli ekonomik sorunu olarak görülmüş ve bütün ekonomi politikalarında enflasyon oranını düşürme yer almıştır. 2000'li yıllara gelindiğinde enflasyonda büyük oranda düşüş sağlanmış ve bu yıllardan sonra en önemli sorunun işsizlik olduğu kabul edilmiştir. Bu sebeple yeni istihdam imkânlarının yaratılması önemli bir konu durumundadır. Bu noktada sanayi sektörü farklı istihdam fırsatlarının ortaya konması konusunda istenilen sonucu verememektedir. Buna en önemli sebep olarak sanayide son yıllarda meydana gelen ve emek miktarının azalmasına neden olan teknoloji alanındaki gelişmelerdir. Öte yandan turizm sektörü emek-yoğun bir sektör olması sebebiyle ve teknolojik gelişmelerin turizmde çalışan işgücünü çok etkilememesinden dolayı sanayi sektörüne kıyasla daha avantajlıdır. Türkiye'deki klasik tatil turizmi çeşitlerinin yanında alternatif turizm çeşitleri bakımından oldukça zengin olan bir ülkede turizm sektörüne verilen önemin artması ile işsizlik sorununu tamamen yok etmese de bu sorunun azaltılmasında önemli katkılar sağlayabilecektir. Bu sebeple Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerin turizm sektörüne vereceği önem istihdam artışı sağlayacak ve işsizlik probleminin çözümüne önemli oranda katkı sağlayabilecekler **(***Yıldız; 2011:69***)**. Turizm emek yoğun sektör olduğundan istihdam eden en alt seviyeden en üst seviyedeki çalışanlarına kadar bütün işgücü turizmin arz tarafındaki en önemli unsurdur. Turizmle girdi-çıktı ilişkisi içerisinde olan diğer bazı sektörlere de iş imkânları yaratmaktadır. Yani turizmin işsizliği azaltmada dolaylı yoldan da etkili olduğu görülmektedir. Bunun yanında mevsimsellik sorunu yaşandığından yaz aylarında sezon dönemlerinde emeğe olan ihtiyacın artmasıyla işsizlik oranında düşme olsa da, diğer aylarda işsizlik tekrar artmaktadır. Bütün bir yıla yayılan ve yaz turizmi dışındaki alternatif turizm çeşitlerine önem veren bir yaklaşım sayesinde işsizlik oranlarında ciddi düşme gözlenmektedir.

2.2.3.1. 2023 Stratejisinde İşgücü Planlaması Konusunda Alınan Kararlar

Turizm sektöründeki işgücü planlamasındaki temel strateji ölçülebilir sonuçlar içermesi ve turizm eğitiminin meslek odaklı olmasıdır. Turizm eğitimi turizm kaynaklarının korunmasını ve ülke ekonomisine turizmin katkısının en üst düzeye çıkarılmasını hedefleyecektir. Eğitim içinde öğrencilere bütün turistlere eşit ve dürüst hizmet verme ve konukseverlik ilke olarak benimsetilecektir. Mesleki turizm eğitiminin niteliğinin ve turizm eğitim kurumların kapasitelerinin gelişmesine önem verilecektir. Ulusal turizmin karlılığı ve saygınlığı eğitim kalitesinin sürekliliği ve niteliğine göre değişmektedir. Verimli turizm eğitimi için güncel yenilikler gözlenecek, turizm sektöründeki mevcut durum ve ilerleyen zamanlardaki olası durumu yönündeki tahminlerin analizi yapılacak, çıkan sonuçlar ışığında tedbirler alınacaktır. Turizm eğitiminin meslek odaklı olmasına ve ölçülebilir sonuçlar içermesine önem verilecektir. Eğitimi veren kurumlarda "eğitimde kalite bilinci" ilkesinin olması sağlanacaktır. Turizmde toplam kalite yönetimi uygulamalarında grup çalışmaları yapılacak, yeniliklere açık olan ve kendini geliştiren yetenekli öğrencilerin üzerinde durulacaktır. Nitelikte işgücünün yetiştirilmesinde özel sektörün de katılımı teşvik edilecektir. **(***Kültür Ve Turizm Bakanlığı;2007:26***);**

2.2.3.2. 2023 Stratejisinde İşgücü Konusunda Öngörülen Hedefler

Belirlenen hedefler ise şu şekildedir **(***Kültür Ve Turizm Bakanlığı;2007:27***);**

-Turizm politikasını yönlendirecek yönetici ve araştırmacıların yetiştirilmesi için akademik eğitim unsurları belirlenirken turizm sektöründe kalifiye eleman olacak kişiler için de mesleki eğitim unsurları belirlenecektir.

-Sektöründe nitelikli işgücünün yetiştirilmesi konusunun üzerinde durulacaktır.

-Turistik çevre ve turistik hizmetin kalitesinin artması için yerel belediyelerin gereken çalışmaları yürütmesi sağlanacaktır. Turizmde toplum bilincinin oluşması yönünde eğitim programları düzenlenecektir.

-Turizm eğitiminde mevcut derslere alternatif turizm çeşitlerini destekleyici konular eklenecek, günün koşullarına göre değişen turizm arz ve talebini yansıtan bir eğitim verilecektir.

-Yaygın turizm eğitiminin gelişmesi için görsel ve işitsel reklam olanakları bütün imkânları ile kullanılacaktır. Turizm eğitiminde belgelendirme sistemi uygulanacaktır.

Tam istihdama ulaşmada tek çözüm turizm sektörü olmasa da işsizlik oranını azaltacak önemli bir sektördür. Her ne kadar teknolojik gelişmeler olsa da turizm faaliyeti insanların hizmet sunması ile gerçekleşmektedir. Temel strateji olarak turizmde eğitimin ön plana çıkarılmasıdır. Eğitim kapsamında turistlere sunulan hizmette kalitenin en yüksek seviyede olması amaçlanmıştır. Turizm eğitimi veren kurumların kapasitelerinin arttırılması, dünyadaki gelişimlerin ve yeniliklerin takip edilmesi, turizmin bugünü ve geleceği konusunda faydalı analizler yapılması izlenecek yollardandır. Nitelikli işgücünün oluşturulmasında özel sektörün de katılımı sağlanacaktır.

2.2.4.Tanıtım Ve Reklamların Planlaması

Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri bilim, sanat ve teknolojideki gelişmeleri ile ölçülmektedir. Reklam ve tanıtma faaliyetleri bireylerin ihtiyaçlarını ve bu ihtiyaçları karşılamada gerekli ve zorunlu hale gelmiştir. Turizm sektörüne olan yönelimler bir tutundurma faaliyeti olan reklam için yazılı ve görsel materyallerin gerekliliğini ve önemini arttırmaktadır. Turizm sektörüne yönelik hazırlanan tanıtım ve reklam araçlarında yer alan renkler, yazılar, görsel unsurlar, seyahat edecek turist kitlesini harekete geçirmek için etkili olmaktadır **(***Yaman-Birol-Bektaş-Altın;2007:2***).** Kişiler gazete, dergi, seyahat acentelerinden daha çok kolayca ulaşabilecekleri interneti kullanarak gidecekleri ülkeler hakkında bilgi sahibi olmaktadırlar. İnternetin diğer

tanıtım araçlarına göre daha az maliyetli ve daha az zaman alacağını düşünürsek planlamada reklam ve tanıtım için en uygun araç durumundadır.

Ülkemiz son yıllarda uluslararası turizm pazarında turist sayısı ve turizm gelirleri bakımından ilk on ülke içerisinde yer almayı başarmış durumdadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı her sene belirlenen bütçe çerçevesinde Türkiye'nin turizm değerlerini tanıtmak, arz çeşitliliğini ve üstünlüğünü ortaya koymak amacı ile yurtdışında reklam ve tanıtım faaliyetlerinde bulunmaktadır. Kişisel faktörlere bağlı olarak oluşan turistik mal ve hizmete olan talebin yanı sıra, tanıtım sayesinde ertelenmiş talep de efektif talebe dönüşebilir. Bu sebeple turizm arzının etkin ve verimli bir tanıtım şekliyle rakip turistik mal ve hizmetler karşısında bir seçenek olarak sunulması pazarda yer edinebilmek için önem arz etmektedir. Kişilerin karar aşamasında hedef kitleye yönelik ürünleri ön plana çıkaran, tanıtım stratejisiyle ürün üstünlüğünü vurgulayan ve markalaşmayı sağlayan destinasyonlar daha avantajlı olmaktadır **(***Arslan;2014:190***)**. Ülkemizin uluslararası düzeyde imajının artması, sosyo-kültürel yapısının, doğal güzelliklerinin, tesislerinin, yemeklerinin, yöre halkının misafirperverliğinin gösterilmesi için etkin bir tanıtım ve reklam stratejisi planlanmalı ve uygulanmalıdır. Her ne kadar internet en kolay tanıtım aracı olsa da diğer görsel, işitsel, iletişim araçları ile yayınlayacağı kısa reklam ve tanıtım filmleri, belgeseller, animasyonlar, afişler de dünya çapında tanınırlık ve turistlerin ilgisini çekmek için yapılacaklar arasındadır. Amaç tanıtım ve reklamla ülkemizin sahip olduğu doğal güzellikleri ve kültürel özellikleri yurtiçi ve yurtdışı tüketicilere sunmak ve onların ilgisini çekip ülkemizin turistik bölgelerimize gelmesini teşvik etmektedir.

2.2.4.1.2023 Stratejisinde Tanıtım Ve Reklam Konusunda Öngörülen Hedefler

Turizmde tüketicilerin turistik cazibe merkezini nasıl algıladıkları, bu merkezler hakkında yorumları, turizm sektörün turistik talep ile iletişiminin ne düzeyde olduğu, yapılan reklam ve tanıtımın turistik merkezi ne derece yansıttığı

önemli sorunlardandır. Bu doğrultuda Türkiye'nin dış tanıtımında dünyadaki gelişmeler izlenmelidir. Türkiye dünyadaki turizm pazarındaki payını artırmak için her yıl turizmden elde edilen gelirin yüzde 1'nin tanıtıma ayırmayı planlamaktır. Ülkemizin markalaşması ve tanınmasının yanında varış noktasının yanı turistik merkezin markalaşması da sağlanacaktır. Ülkenin tanınırlığının artması için uluslararası organizasyonlara katılıma önem verilecektir. Sinema sektörü de bir tanıtım aracı olarak planlamada yer bulacaktır **(***Kültür Ve Turizm Bakanlığı;2007: 24***).**

2023 yılı hedefine ulaşmak için belirlenen stratejinin koordine edilmesi ve sonuçlarının ölçülmesinde Kültür Ve Turizm Bakanlığı önemli bir konumdadır. Ülkemizi daha fazla insanın ziyaret etmesi, imaj ve saygınlığının artması, binlerce yıllık tarihi ve doğal güzelliklerini yurtdışında insanlara göstermesi için reklam ve tanıtımı, belirlenen hedefler ve izlenecek stratejilere göre oluşturmalıdır. Bu tanıtımda hem geçmiş tarihsel doku hem de hali hazırdaki modern yapı sentezlenerek gösterilmelidir.

Tanıtım ve reklam konusunda temel strateji ve hedefler şu şekilde belirlenmiştir **(***Kültür Ve Turizm Bakanlığı;2007:22-23***);**

-Turizm sektöründe tam anlamı ile markalaşmanın sağlanmasında ulusal tanıtım ve pazarlamanın yanında varış noktası açısından tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine da başlanacaktır.

-Turizm bölgesinin tanıtımı ve pazar analizleri gibi konularda tanıtma bilimsel analizler ve çalışmalara dayanacaktır.

- Dış ülkelerdeki talebin yapısı incelenecek ve bu doğrultuda tanıtım için planlama yapılacaktır.

-Yapılan araştırmalar SWOT analizi ile değerlendirilecektir.

-Halkla ilişkiler araçları etkin bir şekilde kullanımı ön plana çıkartılacaktır.

-Turizm pazarında yarışabilmek ve pazar payını kaybetmemek için imaj ve itibarın devamlılığı sağlanacaktır.

-Halkla ilişkiler faaliyetlerine yeni tanıtım stratejileri konusunda ağırlık verilecektir.

-Özel sektör ve devlet işbirliği sağlanacak, yeni iletişim teknolojilerinin kullanımına önem verilecektir.

-Yeni iletişim ve bilgi teknolojilerine uyum sağlanacak ve müşteri ile iletişim en çok bu yöntem ile yapılacaktır.

-İnternetten faydalanma tanıtımda ve pazarlamada büyük ölçüde gerçekleşecektir.

-Tanıtımlarda hedef ürünlerin belirlendiği bir yol izlenecek, kitlesel tanıtımdan çok bölge bazında özelleştirilen bir tanıtım benimsenecektir.

Tanıtım ve pazarlama konusunda bilimsel analizler ve araştırmalar faaliyete yön verecektir. Dünya üzerindeki müşteri gruplarının talepleri, diğer rakip ülkelerin turizm uygulamaları incelenip kendi ülkemizle karşılaştırılarak tanıtımlar planlanacaktır. Turizmde yeni iletişim teknolojileri göz önünde bulundurup taleple bağlantının en çok bu yolla yapılmasına önem verilecektir. Halkla ilişkiler araçlarına turizmde pazar kaybını kaybetmemek ve imajın sürekliliği için daha çok önem verilecektir. Diğer planlama konularında olduğu gibi tanıtım ve reklam konusunda da özel sektörle işbirliği içinde olunacaktır

2.2.5.Teşvik Politikalarının Planlaması

Devlet teşviklerinin temelini turizmde varılmak istenen noktaya ulaşmak için gerekli olan yönlendirme ve geliştirme vardır. Bu bakımdan pek çok ülke uluslararası rekabette sahip olduğu dezavantajları ortadan kaldırmak için işletmelere ve kalkınmada geri kalmış bölgelere devlet eliyle bazı desteklerin verilmesi devam eden bir uygulamadır. Teşviklerin genellikle ekonomik gelişmeye yönelik hedefleri olabileceği gibi, sosyal adaleti sağlamak ve dış ülkelere olan bağımlılığı azaltmak

gibi birbirinden farklı nedenleri de olabilir. Liberal görüşe göre ve uluslararası anlaşmalara göre teşviklere olumlu yaklaşılmasa da gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çok sayıda teşvik uygulamasının var olduğunu görmekteyiz. 1982 yılından itibaren turizm sektörüne verilen destekler kurumsal olarak devlet uygulamalarında yer almıştır. İşletmelere verilen teşvik unsurları genişletilmiş ve tesis sayısının teşvik politikaları ile artışı sağlanmıştır. Bu teşvikler sonucunda turizmden elde edilen gelirlerde de artış yaşanmıştır. Ülkemizde turizm teşvik sistemi karmaşık bir yapıdan meydana gelmektedir. Öte yandan farklı teşvik unsurlarının benimsenmesinden dolayı teşviklerin içeriği bazen değişmektedir. Türkiye'de teşvik sisteminin önemli sorunlarından birisi de ilgili mevzuatın sürekli değişikliğe uğramasıdır. Ayrıca teşvik sisteminin çok yavaş yürümesi karşılaşılan diğer önemli bir sorundur.

Turizm faaliyetlerinin bir sezonda yoğunlaşması önemli bir sorundur. 2000'li yıllarda turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması istenmiş ve bu bunu gerçekleştirmek için teşvik politikaları artmıştır. Bu doğrultuda turizm yatırımcılarının da bölgesel teşviklerden ve genel teşvik uygulamalarından, Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin (KOBİ) faydalanmakta olduğu Küçük Ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) teşviklerinden faydalanması turizmin daha da gelişmesine yardımcı olmuştur. Teşvik politikalarının içeriğinde gaz, elektrik ve su fiyatlarının düşük tarife üzerinden belirlenmesi ve emlak vergisinden beş yıllık muafiyet vb. uygulamalar kolaylık sağlayıcı unsurlar olmuştur. Turizm teşvik sisteminde etkin bir denetim sağlamak zor bir uygulamadır. Teşvik belgelerinin incelendikten sonra onaylanmasından yatırımların gerçekleşmesine kadar her aşamada etkin bir denetimin sağlanması gerekmektedir. Kamu kaynaklarının kötüye kullanılmasına açısından bu önem arz etmektedir **(***Şanlıoğlu-Özcan;2017:113-115***)**.

Turizm sektörünün gelişmesi ve sahip olunan turizm potansiyelini avantaja çevirip dünyaya pazarlamak için işletmelere ve geri kalmış bölgelere devlet bu desteği sağlamaktadır. Ülkemizde 1982 yılında çıkarılan Turizm Teşvik Kanunu ile

turizmin gelişmesi yolunda verilecek teşvikler resmi bir politika halini almıştır. Bu tarihten günümüze kadar çeşitli düzenlemeler ve eklemler ile gelmiş ve önemini korumuştur. Devlet sadece finansman desteği sağlamak göreviyle kalmamıştır. Vergi desteği, faiz indirimi, KDV istisnası, gümrük vergi muafiyeti, sigorta primi işveren hissesi, yatırım yeri sağlama, yurtdışı fuarlarına katılım desteği gibi konularda da çeşitli düzenlemeler getirmiştir.

2.2.5.1. 2023 Stratejisinde Yatırımlar Konusunda Alınan Kararlar

Devlet teşvikleri ile turizm yatırımı yapacak olanların sayısının arttırılması temel stratejidir. Dünyada da ülkelerin turizm sektöründeki teşviklere önem verdiğini ve bu teşvikleri uygulamakta olduğunu görmekteyiz. 1990' lı yıllardaki gibi turizm yatırımlarının artması ve turizmin geliştirilmesine yönelik hedeflerin gerçekleşmesi buna bağlıdır. Bu nedenle üstünde durulması gereken önemli konuların başında gelmektedir. Teşviklerin hangi şartlarda ve hangi bölgeler için verileceği ayrıntılı olarak analiz edilip yıllık olarak belirlenmesi planlanmıştır.

2.2.5.2. 2023 Stratejisinde Yatırımlar Konusunda Öngörülen Hedefler

Bu stratejide turizm yatırımları konusundaki hedefler şu şekildedir **(***Kültür Ve Turizm Bakanlığı; 2007:9-10***)**;

-Turizm sektörünün geliştirilmesine yönelik bazı önlemler alınacak, sektörün ülke ekonomisine katkı sağlaması için teşvikler verilecektir.

-Turizm sektöründe Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) Programı çerçevesinde destek alınması için çalışmalar yapılacaktır.

-Küçük Ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) tanımına giren turizm konaklama tesislerinin yanı sıra seyahat acentelerinin de bu destekten faydalanması sağlanacak ve vergi uygulamasında düzenlemeye gidilecektir.

-Yabancı sermayenin ülkemizde turizm yatırımı yapması için çeşitli kolaylıklar yasa olarak sağlanacaktır.

-Turizm yatırımlarının dönemsel yenilenmesine yönelik bir yol izlenecektir.

-Tanıtım ve pazarlama politikalarına teşvik süresince önem verilecektir.

-Gelişmişlik ilkesine göre bölgesel düzeyde bazı teşvik mekanizmaları geliştirilecektir.

2023 yılı hedeflerine göre devlet tarafından sunulan bu teşvikler arttıkça girişimcilik daha cazip hale gelecektir. Teşvikler girişimcileri turizm yatırımına özendirmekte ve bu imkânlardan yararlanarak tesis kurma sürecine sokmaktadır. Turizm yatırımlarının gerçekleşmesi için bu teşvikler gereklidir. Böylece az gelişmiş bölgelerin kalkınması sağlanabilir. Planlama aşamasında teşviklerin içeriği ve yatırımın yapılacak bölgenin özellikleri dikkatle analiz edilmelidir. Küçük ve orta ölçekli işletmeler yanında seyahat acentelerinin de bu teşviklerden yararlanılması sağlanacaktır. Yabancı sermayenin ülkemize gelip yatırım yapabilmesi için de çeşitli düzenlemeler ve kolaylıklar sağlanacaktır. Turizmdeki mevsimsellik sorunun giderilmesi için alternatif turizm çeşitlerinin olduğu bölgelerde de yatırımlar teşvik edilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE EKONOMİSİNDE TURİZM GELİRLERİNİN ANALİZİ

Türkiye iklimi, eşsiz kıyıları, kültür mirası, tarihi eserleri, doğası ve çeşitli turizm alanlarında alternatif olanaklarına sahip olduğu için her yıl yerli ve yabancı çok sayıda turiste ev sahipliği yapmaktadır. Fiyatlama konusunda diğer dünya ülkelerine göre daha ucuz olduğundan yabancı turistlerin ilgisini çekmektedir. Artan talebe göre son yıllarda büyük atılımlar yapılmış turizm sektörünün ekonomiyi canlı tutan bir sektör durumuna gelmesi hedeflenmiştir. Dünya üzerinde en hızlı gelişen sektörlerden biri olan turizme ülkemizin verdiği önem de gün geçtikçe artmıştır. 1980'lerden itibaren tedbirler alınmaya başlanmış, çeşitli teşvikler ve politikalar ile gelişmiş ülkelerle rekabet edebilecek duruma gelmek adına aksiyonlar alınmıştır.

3.1.Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri

Günümüzde turizm döviz getirisi olan istihdam arttırıcı özellikleri ile ülke ekonomisine katkıda sağlayan, uluslararası toplumsal ve kültürel etkileşimi sağlayıcı ve bütünleştirici etkileri ile dünya barışının korunmasında büyük paya sahip olan bir sektördür. Türkiye ekonomisinin de vazgeçilmez unsurlarından biri olduğundan turizm dış ticaret açığına, enflasyona ve işsizliğe çare arayan hükümetler tarafından özellikle üzerinde durmaktadır. Türkiye 24 Ocak 1980 dönüşümünden sonra turizm sektöründe önemli gelişmeler kaydetmiştir. 1980'li yıllarda turizm Türkiye ekonomisindeki en önemli sektörlerden biri haline gelmiş, pek çok ekonomik, sosyal ve kültürel sonuçlar doğurmuştur. Türk turizmi açısından 1983 canlanma döneminin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. 1980 döneminden günümüze kadar geçen sürede Türkiye ekonomisinde turizm hem turist sayısı hem de turizm gelirlerinde büyük artışlar yaşanmıştır. Turizmin en önemli etkilerinden birisi istihdam etkisidir. Turizm sektörü vasıfsız işçilere de istihdam imkânı sağladığından işsizliğin büyük bir sorun olduğu Türkiye'de emek piyasasındaki arz fazlasını bir ölçü de olsa azaltabilmektedir **(***Hepaktan-Çınar,2010:140***)**. Türkiye coğrafi konumu, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olmasından dolayı eşsiz bir tarih ve kültür mirasının

olması, iklimi ve doğal çevresi ile yüksek bir turizm potansiyeline sahip konumundadır. Bu potansiyelinin farkına vardığı 1980'lerden itibaren politika olarak turizme fazlasıyla yer vermiştir. Bu tarihten önce kalkınma planlarıyla turizmin gelişmesi için çaba göstermiş gelen turist sayısı ve turizmden elde edilen gelirden artan sonuçlar elde etmiştir. Her ne kadar iyileşmeler yaşansa da elde edilen veriler rekabet halinde olduğu diğer turizm ülkelerine göre düşük seviyede kaldığının göstergesi olmuştur.

Dünya ekonomisi için önemli bir döviz kaynağı olan turizm sektörü Türkiye ekonomisi için ikinci büyük döviz kaynağıdır. Türkiye'nin dış ticaret açıklarını kapatmasında turizmden elde edilen döviz gelirleri büyük önem taşımaktadır. Bu sebeple Türkiye'nin dış ticaret açığının giderilmesinde turizm sektörünün önemi dikkate alınmalı sektörün geliştirilmesi ve bu etkinin sürdürülebilir olması sağlanmalıdır. Bu sürdürülebilirlik Türkiye'ye olan turizm talebinin yükseltilmesine, sektörün gelişimini sağlayacak teşvik politikalarının uygulanmasına, alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesine ve turizmin yaz mevsimine özgü bir sektör olmaktan çıkarılıp tüm yıla yayılan bir sektör haline getirilmesine bağlı olmaktadır **(***Çelik Oğuz;2007:21***)**. Özellikle 24 Ocak Karar'larından sonra dışa açılım eğilimi ile yabancı ülkelerle olan ticari ilişkileri artmış ve ithalat oranında artış görülmüştür. Bunun sonucunda da cari işlem açığı oranı yükselmeye başlamıştır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkeler için turizm gibi bir hizmet sektörü bu açığı kapatmada son derece önemli bir yere sahiptir. Ayrıca milli gelir üzerinde de etki yapmakta, gayri safi milli hasılanın artmasını sağlamaktadır. Çeşitli vergi alanları yarattığı için devlete ek gelir sağlamaktadır. Turizm sektörü ekonomideki diğer sektörlerle olan girdi-çıktı ilişkisinden dolayı bu sektörlere de etki yapmaktadır. Turizm sektörüne mal ve hizmet sunan diğer sektörler de turizmde meydana gelen gelişimden olumlu etkilenmektedir.

Ekonomik refahın bölgeler arasında dengeli dağıtılması günümüz toplumlarında sosyal devlet anlayışının bir gereğidir. Bölgesel olarak farklılıkların

giderilmesi gerek ulusal, gerekse bölgesel ölçekte yapılan planlarla sağlanmaya çalışılmaktadır. Bu açıdan bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarının giderilmesinde turizm önemli bir politika aracı olarak kullanılmaktadır **(***Doğan-Yıldız; 2007: 155***).** Bölgesel turizm yatırımları sayesinde konu bölgenin ekonomik kalkınması sağlanmakta, bu da ülkenin genel ekonomik kalkınmasının artmasına yardımcı olmaktadır.

Turizm hareketleri turist gönderen ülkelerin döviz talebini, turist kabul eden ülkelerin ise döviz arzını arttırıcı bir rol oynadığından ülkelerin ödemeler dengesini etki yapmaktadır. Bu özelliğinden dolayı turizm gelirleri ödemeler dengesi açık veren ve döviz sıkıntısı çeken ülkeler için oldukça önemli bir döviz kaynağıdır. Ödemeler dengesi fazlasından dolayı oluşabilecek enflasyona karşı devletler vatandaşlarını dış turizme teşvik etmektedir. Ödemeler dengesinde açık olan ülkeler ise bu açığı kapatmak için ülkelerine olan turizm talebini arttırmaya çalışmaktadır. Görüldüğü üzere özellikle gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde ekonominin dengesi için turizm önemli bir sektördür **(***Kar- Zorkirişçi-Yıldırım;2004:446***).** İhracatla sağlanacak döviz girişi daha maliyetli ve uzun vade sonunda gerçekleşeceği için turizm daha kolay bir yol olarak görülmektedir.

Tablo:7 Turizm Giderleri (2003-2018)

YILLAR	TURİZM GİDERİ(Bin$)	VATANDAŞ SAYISI	ORTALAMA HARCAMA($)
2003	2.424.827	3.414.844	710
2004	2.954.459	3.844.494	768
2005	3.394.602	4.124.829	823
2006	3.270.947	4.063.180	805
2007	4.043.283	4.956.069	816
2008	4.266.197	4.892.717	872
2009	5.090.440	5.561.355	915
2010	5.874.520	6.557.233	896
2011	5.531.486	6.281.972	881
2012	4.593.390	5.802.950	792
2013	5.253.565	7.525.869	698
2014	5.470.481	7.982.264	685
2015	5.698.423	8.750.851	651
2016	5.049.793	8.062.065	640
2017	5.137.244	8.886.916	578
2018	4.896.310	8.383.432	584

Kaynak: https://www.tursab.org.tr/istatistikler-icerik/turizm-giderleri

Tablo 7'de turizm giderleri gösterilmiştir. Buna göre, 2003 yılında 710 dolar olan kişi başı ortalama turist harcaması 2009 yılına kadar artarak 915 dolara kadar yükselmiştir. 2009 yılından itibaren ise giderek azalmış ve 2018' de 584 dolara düşmüştür. Turist sayısı ise bu tarihler arasında sürekli artma eğilimi göstermiştir. Turizm giderleri 2003 yılında 2.424.807.000 dolar iken 2010 yılına kadar artış göstermiş ve 5.874.520.000 dolara ulaşmıştır. 2011 yılından itibaren azalma eğilimi içine girmiştir. 2018 tarihinde 4.896.310.000 dolar olmuştur. Turist sayısı yıllar itibari ile artış gösterse de kişi başı turistik harcama gittikçe azalan bir seyir izlemiştir. Dünya geneline baktığımızda ülkemize gelen turistlerin daha az harcama yaptığını görmekteyiz. Yeme-içme ve konaklama masrafının içinde olduğu her şey dâhil otel konsepti veya yurtdışından paket tur alarak gelen turistler ucuz maliyetle ülkemize gelmektedir. Bu turist grubu tatillerinin neredeyse tamamını otelden çıkmadan geçirmekte ve extra harcama yapmamaktadır. Bu düşük oranın diğer bir nedeni ise kur hareketleridir. Turizm dinamik bir özelliğe sahip olduğu için ülkede meydana gelen ekonomik olaylardan etkilenmektedir. Son yıllarda kurlarda meydana gelen yüksekliğin turizm gelirlerini etkilemesi buna bir örnektir.

Tablo: 7 Acente İstatistikleri (2016)

Yetki Belgesi Talebinde Bulunan Acente Sayısı	1025
Yetkilendirilen Acente Sayısı	917
İşlemi Devam Eden Acente Sayısı	45
Belgesi Askıya Alınan Acente Sayısı	150
Yetkisi İptal Edilen Acente Sayısı	63
Yetkilendirilen Acente Şube Sayısı	268
Yetkilendirilen Acente Personeli Sayısı	2988

Kaynak:
https://tobb.org.tr/Documents/yayinlar2015/TURIZM16/files/assets/common/downloads/publication.pdf

Tablo 7'de 2016 yılında Türkiye'deki seyahat acentelerinin sayısı hakkında bilgi verilmiştir. Acente sayısı artarken turizm içindeki rolünün de unutulmaması adına devlet acenteler için gerekli yasal düzenlemeleri yapmak zorundadır. Acentelerin yüksek satış yapmak ve yüksek kar sağlamak adına otellerle düşük fiyata anlaşma sağlaması doluluk oranlarını arttırmak isteyen otellere cazip gelmektedir. Rekabet ortamından dolayı tesisler turistin kalitesinden çok odalarının ne kadar dolduğuna bakmaktadır.

Tablo:8 Türkiye'ye Gelen Yabancıların Yıllara Göre Dağılımı (2003 - 2018)

YILLAR	TURİST SAYISI
2003	14.029.558
2004	17.516.908
2005	21.124.886
2006	19.819.833
2007	23.340.911
2008	26.336.677
2009	27.077.114
2010	28.632.204
2011	31.456.076
2012	31.782.832
2013	34.910.098
2014	36.837.900
2015	36.244.632
2016	25.352.213
2017	32.410.034
2018	39.566.327

Kaynak: https://www.tursab.org.tr/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri

Tablo 8'de Türkiye'ye gelen yabancılar yıllar bazında gösterilmektedir. Buna göre, 2003 yılında 14.029.558 turist ülkemize gelmiştir. 2016 yılına kadar gelen turist miktarı sürekli artmıştır. 2015 yılının Kasım ayında Rus jetinin düşürülmesinden sonra Rusya ile oluşan siyasi krizden dolayı 2016 yılında gelen Rus turist sayısının düşmesi ve 2016 yılında yaşanan darbe girişiminin siyasi olarak turizmi etkilemesi yurt dışında prestijimizin düşmesine neden olmuştur. Diğer taraftan Suriye'deki iç savaştan jeopolitik konumumuzdan dolayı etkilenmemiz ve yaşanan bazı terör saldırıları da yabancı turistin ülkemizi güvenlik nedeniyle tercih

etmemesinde etkili olmuştur. Bu nedenle gelen turist sayısı 2016 yılında oldukça düşmüştür.

Tablo:9 Milliyetine Göre Gelen Yabancıların Paket Tur Harcamaları (2016)

2016	Toplam Harcama(Bin$)
ABD	38.871
Afrika Ülkeleri	34.662
Almanya	1.061.541
Amerika Ülkeleri	39.910
Avusturalya	9.068
Avusturya	39.910
Azerbaycan	35.654
Batı Asya Ülkeleri	128.471
Bağımsız Devletler Topluluğu	117.306
Belçika	103.492
Bulgaristan	43.059
Danimarka	83.784
Diğer Avrupa Ülkeleri	141.476
Diğer Ülkeler	31.840
Doğu Asya Ülkeleri	55.288
Fransa	45.634
Güney Asya Ülkeleri	11.148
Gürcistan	11.336
Hollanda	230.072
Japonya	6.713
Kanada	7.245
OECD Ülkeleri	218.553
Rusya Federasyonu	160.679
Suriye	4.650
Tunus	10.338
Türkiye	67.114
Ukrayna	205.696
Yunanistan	9.690
İngiltere	380.580
İran	128.826
İspanya	12.234
İsrail	30.839
İsveç	53.297
İsviçre	31.478
İtalya	31.478
Toplam Harcama	3.611.462

Kaynak: https://www.tursab.org.tr/istatistikler/yabanci-ziyaretcilerin-profili

Tablo 9'da milliyetlerine göre gelen yabancıların paket tur harcamaları gösterilmiştir. Buna göre, 2016 yılında ülkemize gelen turistlerden paket tur

harcamaları en yüksek olan ilk dört ülke Almanya, İngiltere, Hollanda ve Ukrayna'dır. En az olan ülke ise 4.650.000 dolar ile Suriye'dir.

Tablo:10 Turizm Geliri, Ortalama Harcamanın Yıllara Göre Dağılımı ve Turizm Gelirlerinin GSYİH İçindeki Payı (2003-2018)

Yıllar	Turizm Gelirleri(Bin$)	Ortalama Harcama($)	Turizm Gelirlerinin GSYİH İçindeki payı (%)
2003	13.854.866	850	4,4
2004	17.076607	843	4,2
2005	20.322111	842	4,1
2006	18.593951	803	3,4
2007	20.942500	770	3,1
2008	25.415067	820	3,3
2009	25.064482	783	3,9
2010	24.930997	755	3,2
2011	28.115692	778	3,4
2012	29.007003	795	3,3
2013	32.308991	824	3,4
2014	34.305903	828	3,7
2015	31.464777	756	3,7
2016	22.107440	705	2,6
2017	26.283656	681	3,1
2018	29.512926	647	3,8

Kaynak: https://www.tursab.org.tr/istatistikler-icerik/turizm-geliri

Tablo 10'da 2007-2018 yılları arasındaki turizm geliri, ortalama turistik harcamanın yıllara göre dağılımı ve turizm gelirlerinin Gayri Safi Yurt İçi Hâsıla (GSYİH) içindeki payı gösterilmektedir. Buna göre 2003 yılında GSYİH içindeki payı % 4,4 iken 2007 yılında % 3,1'e gerilemiştir. Bu tarihten 2018 yılına kadar %4 seviyesinin altında kalmıştır. Turizm gelirleri 2003 yılında 13.854.866.000 dolardır. 2006 yılına kadar bu gelir artmıştır. 2006 yılında 13.593.651.000 dolara kadar düşmüştür. 2015 yılına kadar tekrar artış göstermiştir. 2015 yılında 31.464.777.000 dolar iken 2016 yılında 22.107.440.000 dolara kadar düşmüştür. 2017 ve 2018 yıllarında tekrar yükselmeye başlamıştır. Ortalama kişi başı harcama ise 2003 yılında 850 dolarak iken 2018 yılında 647 dolara kadar düşmüştür.

Tablo:11 Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirleri Ve Turizm Giderlerinin İthalat Giderleri Oranı (2003-2018)

Yıllar	İhracat($1000)	Turizm Gelirleri (Bin$)	Turizm Gelirlerinin İhracat Gelirlerine Oranı	İthalat(Bin$)	Turizm Giderleri(Bin$)	Turizm Giderlerinin İthalat Giderlerine Oranı (%)
2003	47.285,8	13.854,9	29,3	69.339,7	2.425,8	3,5
2004	63.167,0	17.076,6	27,0	97.539,8	2.954,5	3,0
2005	73.476,4	20.322,1	27,7	116.774,2	3.394,6	2,9
2006	85.534,7	18.594,0	21,7	139.576,2	3.270,9	2,3
2007	107.271,8	20.942,5	19,5	170.062,7	4.043,3	2,4
2008	132.027,2	25.415,1	19,2	201.963,6	4.266,2	2,1
2009	102.172,6	25.064,5	24,5	140.928,4	5.090,4	3,6
2010	113.883,2	24.931,0	21,9	185.544,3	5.874,5	3,2
2011	134.906,9	28.115,7	20,8	240.841,7	5.531,5	2,3
2012	152.478,5	29.351,4	19,2	236.564,1	4.593,4	1,9
2013	157.610,2	34.305,9	21,3	242.177,1	5.253,6	2,1
2014	151.802,6	32.309,0	21,8	251.661,3	5.470,4	2,2
2015	143.934,9	31.468,8	21,9	207.203,4	5.698,3	2,8
2016	142.606,2	22.107,4	15,5	198.601,9	5.049,8	2,5
2017	156.992,9	26.283,6	16,7	233.799,6	5.137,2	2,2
2018	167.967,2	29.512,9	17,5	223.046,4	4.896,3	2,2

Kaynak: https://www.tursab.org.tr/istatistikler/turizmin-ekonomideki-yeri

Tablo 11'de turizm giderlerinin ihracat gelirleri ve turizm giderlerinin ithalat giderlerinin ithalat giderleri oranı gösterilmektedir. Buna göre, Türkiye'de turizm giderleri turizm gelirlerine oranla daha az tutarlarda gerçekleşmektedir. Tablo 11'e göre 2009-2018 yılları arasında en yüksek turizm gideri 2015 yılında gerçekleşmiştir. Bu yıllar arasındaki en düşük turizm geliri ise 2003 yılında, en yüksek turizm geliri 2013 yılında elde edilmiştir.

3.2.Türkiye Turizminin Swot Analizi

Turizm sektörünün Türkiye ekonomisi üzerindeki zayıf ve güçlü yönleri aşağıdaki gibidir **(***Soyak;2016:60-61***)**:

Tablo: 12 Türkiye Turizminin Zayıf Ve Güçlü Yönleri

Türkiye turizminin güçlü yönleri	Türkiye turizminin zayıf yönleri
Dört mevsimin yaşanması	Hizmet kalitesinin düşük olması
Zengin tarih ve kültür mirasına sahip olması	Altyapı eksikliklerinin olması
Türk insanının misafirperverliği	Yenilenebilir enerji kaynaklarından yeteri kadar faydalanılmaması
Genç nüfusa sahip olması	Mevzuat kaynaklı yetki karmaşıklığının olması
Uzak ülkeler için henüz keşfedilmemiş bir varış noktası olması	Marina ve liman dağılımının dengesiz dağılması
İç turizmde olumlu gelişmelerin yaşanmaya başlaması	Reklama ayrılan kaynakların plansız kullanılması
Coğrafi yapı ve ulaşım imkânlarının alternatif turizme uygun olması	Mesleki belgelendirme konusunda çalışmaların yetersiz kalması
Yerli ve yabancı yatırımcıların ilgisinin artmaya başlaması	Sürdürülebilir çevre anlayışının yerleşmemiş olması
Uluslararası talep yapısına uyumun kısa sürede sağlanması	Deniz kıyılarında katı atık geri dönüşümünün yetersiz kalması
Kış turizmi için yatırımların artmaya başlaması	Yerel yönetimlerin, yerel halk ve özel kuruluşların karar mekanizmalarına yeteri kadar katılmaması
Kendine has sosyo-kültürel özelliklere sahip olmasından ötürü doğu ile batının egzotik birleşimini sunması	Doğal ve kültürel mirasın korunmasında güçlüklerin görülmesi
Termal, golf, sağlık vb. turizm çeşitlerine ilginin artması	Kentsek peyzaj kavramının yerleşmemiş olması

Türkiye turizminin güçlü ve zayıf yönleri Tablo 12' de gösterilmiştir. Buna göre;

-Kültürel mirası ve eşsiz doğası ile turizmin en önemli çekim unsurlarına sahiptir. Jeopolitik konumundan dolayı doğu ve batı sentezi ile turistlerin ilgisini çekmektedir. Yüzyıllar boyunca farklı medeniyetleri barındırdığından tarihi miras açısından da oldukça fazla ziyaret edilecek yer vardır.

-Turizm olgusuna kısa sürede adapte olabilecek genç nüfus potansiyeline sahiptir. Bu genç nüfusun turizm konusunda bilinçlendirilmesi, mesleki eğitimlerinin tamamlanması ve turistlerle iletişim için yabancı dil öğrenmeleri daha kolaydır.

-Ülkemizin coğrafi özelliklerinden dolayı sadece kıyı turizminin değil; dağ turizmi, termal turizmi, kültür turizmi ve yayla turizmi gibi alternatif turizm çeşitlerinin de geliştirilmesi mümkündür.

-Ekonomide yaşanan iyileşmeler ve yatırımcıların turizm sektörüne olan ilgisinin artması da finansman açısından önemlidir. Bunun yanında devletin de teşvikler ve vergi düzenlemeleri ile arz tarafına destek sağladığı görülmektedir.

-Türk insanın misafirperver olmasının turizme katkısı büyüktür. Kültürümüzü yabancı turistlere tanıtmak ve onlarda iyi izlenip bırakıp tekrar gelmelerini sağlamak adına yerel halkın davranışlarının turistler üzerindeki etkisi büyüktür.

-Ülkemiz turizm açısından sahip olduğu bütün avantajları lehine kullanıp rekabet gücünü arttırarak dünya pazarında kendisine yer edinme çabası içindedir. Bu hedefe ilerlerken turizm konusundaki tehditleri en aza indirgeyip gerekli önlemleri alıp planladığı stratejileri uyguladığında başarılı olacaktır.

-Altyapı çalışmalarının da artan talebe cevap veremediği görülmektedir. Turizm merkezine gerçekleşecek ulaşım tüketiciler tarafından özellikle dikkat edilen bir konudur. Ulaşım imkânları güçleştikçe kişilerin talepleri başka yerlere kayabilir. Çevre bilinci oluşmadığı için doğal kaynak ve tarihi değerlerde tahribat söz konusudur. Kıyı kirliliği ve atık geri dönüşümünde yetersiz kalınmaktadır. Sürdürülebilirlik açısından yenilenebilir enerji potansiyelinden de yeteri kadar faydalanılmamaktadır.

-Planlama kısmında mevzuattan kaynaklı yetki karmaşası yaşanmaktadır. Kaynakların kullanımı farklı karar mekanizmalarının yetkisinde olduğundan sorunların çözümünde bütüne ulaşılmamaktadır. Yerel halkın ve yerel yönetimlerin de bu süreçlere katılması gerekmektedir.

-Ülkemizin sahip olduğu turizm potansiyelinin dünyada bilinmesi ve turist çekmek için önemli bir araç olan tanıtım pazarlama konusunda yetersiz kalmaktadır. Bu alan için ayrılan kaynakların daha da arttırılması gerekmektedir. Diğer taraftan çağın gereği olan sosyal medyadan da etkin şekilde yararlanamadığı görülmektedir. Hâlbuki internet üzerinden bir tık ile tüketiciler merak ettikleri ülke hakkında kısa sürede çaba harcamadan bilgi sahibi olabilirler

Türkiye turizminin sahip olduğu fırsatlar ve Türkiye turizmini tehdit eden faktörler aşağıdaki gibidir (*Soyak;2016:60-6*):

Tablo: 13 Türkiye Turizminin Sahip Olduğu Fırsatlar Ve Türkiye Turizmini Tehdit Eden Faktörler

Türkiye'nin sahip olduğu fırsatlar	Türkiye turizmini tehdit eden faktörler
Körfez ülkeleri ve Avrasya Bölgesi ile ilişkilerin önem kazanması	Uluslararası medyada çıkan olumsuz haberler
Dünyada Türkiye'nin rekabet gücünün yüksek olduğu alternatif turizm çeşitlerine ilginin artması	Jeopolitik kaynaklı dış tehditler
Doğu Akdeniz bölgesinin cazibesinin artması	Acentelerin tek taraflı fiyat politikası ile verimliliğini olumsuz etkilemesi
Bilinçli turistlerin sayısının artması	Avrupa Birliği'ne katılım süreci
Ulaşım imkânlarının gelişmesi	Rakip ülkelerin yüksek rekabet gücüne sahip olması
İç turizmin canlanmaya başlaması	İklim değişikliği ve küresel ısınma
Kaliteli seyahat acentelerinin artmaya başlaması	Gemilerin ve yatların denizleri kirletmesi
İletişim ve bilişim teknolojilerine ait altyapının hızla gelişmesi	Terör saldırıları ve komşu ülkelerdeki siyasi karışıklıklardan dolayı imaj sorununun olması
Ege ve Akdeniz'in yanı sıra Karadeniz'in de kurvaziyer turizmine katılması	Kıyı bölgelerinde yoğun kullanımdan dolayı koruma-kullanma değesinin bozulması
Birçok ülkeye vize uygulamasının kaldırılması	Marina sayısında plansız artışın olması
Sosyal medya kullanım oranının artması	Turistik bölgelerin çevresinde çarpık yapılaşmanın artması

Türkiye turizminin sahip olduğu fırsatlar ve Türkiye turizmini tehdit eden faktörler Tablo 13' de gösterilmiştir. Buna göre;

-2003 yılında İkinci Körfez Savaşı, 2009'da Mortgage Krizi, 2010'da Arap Baharı ve komşu Arap ülkelerindeki iç karışıklıklar, 2013'de Gezi Parkı olayları, 2015'de terör olayları ve Rusya krizi, 2016'da darbe girişimi Türkiye'deki turizm faaliyetini ve imajını etkileyen başlıca ekonomik ve siyasi olaylardır. Turizm dinamik bir yapıya sahip olduğundan bu olaylardan etkilenmesi kaçınılmazdır. Bu etkilenmenin diğer bir sebebi de ülkemizin jeopolitik konumudur. Yaşanan bu olaylar dış medyada olumsuz yer edinmektedir.

-Gemilerin ve yatların denizi kirletmesi ile kıyı turizmi zarar görmektedir. Çevresel kirliliğin yanında kıyı bölgelerine aşırı talep olmasından dolayı koruma kullanma dengesi kurulamamaktadır. Marina sayısının plansız artması da bu kirliliğin artmasına neden olmaktadır.

-Ülkemiz iklim açısından dört mevsimin yaşandığı, sadece deniz turizmi değil aynı zamanda kış turizmine de elverişlidir. Günümüzde yaşanan küresel ısınma ve iklim değişiklikleri bu potansiyelimizi kullanmamıza olumsuz etki yapabilmektedir.

-Siyasi açıdan bir etki de Avrupa Birliği'ne katılım sürecimizdir. Bu süreç yavaş işlemekte ve diğer gelişmiş ülkelere göre rekabet gücümüz yeterli seviyeye gelememektedir.

-Kültürel mirası ve eşsiz doğası ile turizmin en önemli çekim unsurlarına sahiptir. Jeopolitik konumundan dolayı doğu ve batı sentezi ile turistlerin ilgisini çekmektedir. Yüzyıllar boyunca farklı medeniyetleri barındırdığından tarihi miras açısından da oldukça fazla ziyaret edilecek yer vardır.

-Turizm olgusuna kısa sürede adapte olabilecek genç nüfus potansiyeline sahiptir. Bu genç nüfusun turizm konusunda bilinçlendirilmesi, mesleki eğitimlerinin tamamlanması ve turistlerle iletişim için yabancı dil öğrenmeleri daha kolaydır.

-Ülkemizin coğrafi özelliklerinden dolayı sadece kıyı turizminin değil; dağ turizmi, termal turizmi, kültür turizmi ve yayla turizmi gibi alternatif turizm çeşitlerinin de geliştirilmesi mümkündür.

-Ekonomide yaşanan iyileşmeler ve yatırımcıların turizm sektörüne olan ilgisinin artması da finansman açısından önemlidir. Bunun yanında devletin de teşvikler ve vergi düzenlemeleri ile arz tarafına destek sağladığı görülmektedir.

-Türk insanın misafirperver olmasının turizme katkısı büyüktür. Kültürümüzü yabancı turistlere tanıtmak ve onlarda iyi izlenip bırakıp tekrar gelmelerini sağlamak adına yerel halkın davranışlarının turistler üzerindeki etkisi büyüktür.

Önemli sorunlardan biri de turizm sektöründeki girişimciliktir. Ülke ekonomisinde düzen istikrarsızlığı ve bürokratik zorluklar özellikle küçük ve orta ölçekli işletmeler için sorunlar çıkarmaktadır. Özellikle mevsimsellikten dolayı kıyı bölgelerinde gerçekleştirilen yatırımlar atıl kalabilmektedir. Enflasyonun olması, istihdam edilecek kalifiye personel kolay bulunamaması vb. nedenler ile turizm girişimciliğinde bazı engeller görülmektedir **(***Dalgın-Karadağ-Bingöl;2015:178***).** Bürokrasi girişimciyi caydırmak için değil aksine sektörün işlerliği için gerekli düzenlemeleri yapan, teşvik ve yatırımlarla destekleyen tarafa olmalıdır.

3.3. Türkiye Turizm Stratejisi (2023)

Katılımcı planlama anlayışı ile oluşturulan Türkiye Turizm Stratejisi ve Eylem Planı ile yönetim, üretim ve uygulama süreçlerinde sektörün önüne bir yol haritası konularak yönlendirilmesi temel amaç olarak kabul edilmiştir. Bu yaklaşım çalışmanın bölgesel odaklı olmasını ve dinamik bir yapı içinde geliştirilmesini mümkün hale getirmektedir. Türkiye Turizm Stratejisi (2023) ile alınan kararlar 9. Kalkınma Planı ile uyumludur **(***Kültür Ve Turizm Bakanlığı;2007:1***).** Bu stratejinin temelinde ülke turizminin sürekliliğinde karşılaşılan sorunlar ve bu sorunların çözümü için bir takım tedbirlerin alınması vardır. Mevcut durumdaki kıyı turizminin yanında sahip olunan alternatif turizm potansiyelinin de kullanılmasına yönelik kararlar mevcuttur. Ülkemizin turizm alanında dünyadaki rakipleri arasında ilk

sıralara taşımak, güçlü ve saygın bir konuma getirerek markalaşmasını sağlamak beklenen sonuçlar arasındadır.

Türkiye Turizm Stratejisi'nde planlama, yatırım, örgütlenme, iç turizm, ar-ge, hizmet, ulaşım ve altyapının güçlendirilmesi, tanıtım ve pazarlama, eğitim, kentsel ölçekte markalaşma, turizmin çeşitlendirilmesi, mevcut turizm alanlarının düzenlenmesi ve varış noktalarının geliştirilmesi gibi konularında çeşitli konularda önlemlerin alındığı görülmektedir. Bunlar şöyle özetlenebilir **(***Kültür Ve Turizm Bakanlığı;2007:2-3***);**

-Turizm sektöründeki planlamanın şeffaf, esnek ve hesap verebilir olması, karar ve uygulama safhalarında katılımcı ve sürdürülebilir gelişim özelliklerine sahip olması, stratejik bir karaktere dayanmasının gerekliliği vurgulanmaktadır.

-Yatırım kısmında ise Katma Değer Vergisi (KDV) indiriminin yatırımlara hız kazandırması, turizm sektöründe yatırım ve danışmanlık hizmeti veren firmaların belirli standartlara getirilerek belgelendirilmesi, turizm türüne ve bölgesine göre yıllık teşviklerin ne şekilde olması gerekliliği gibi konular ele alınmaktadır.

-Örgütlenme kısmında yasal düzenlemeler ile örgütlerin oluşturulması ve görevlerinin belirlenmesi öngörülmüştür.

-İç turizmin gelişmesi için turizmi teşvik edici kampanyalar yapılacaktır.

-Ar-ge çalışmalarının etkin şekilde yürütülmesi için özel denetim birimlerinin kurulması öngörülmüştür.

-Kaliteli bir turizm hizmetinin sunulması için eğitimin önemli bir mekanizma olması gerekliliği ön plana çıkarılmış, mesleki eğitim belgelendirilmesinin önemi vurgulanmıştır.

-Ulaşım ve altyapıdaki eksikliklerin giderilmesi adına bazı aksiyonların alınması öngörülmüştür. Turizmin gelişmesi yanında alternatif çeşitlerinin de

gelişmesi için altyapı sorunlarının yok edilmesi gerektiği vurgulanmış, ulaşımda çeşitlilik sağlanarak kalitenin yükseltilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Kamunun maliyetinin en aza indirilip özel sektörün finansmana katılacağı çeşitli uygulamaların geliştirilmesi öngörülmüştür.

-Tanıtım ve pazarlama alanında reklam kampanyalarının, markalaşmanın ve dünya üzerindeki imajın önemi vurgulanmıştır.

-Eğitim kısmında Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın etkin rol oynayarak düzenlemeler yapması ve turizm eğitimin ölçülebilir yapıda olması gerektiği vurgulanmıştır.

-Kentsel ölçekte markalaşma kısmında ülkemizde turizm alanında markalaşan şehirler ve bölgeler ile ilgili çalışmalar ve kültür turizminin gelişmesi için yapılması gereken uygulamalar yer almaktadır.

-Sürdürülebilirlik açısından turizm türlerinin çeşitlendirilmesinin gerekliliği üzerinde durulmuştur.

-Yeni varış noktalarına ulaşım imkânlarının kolay, rahat ve gelişmiş olması için havaalanları, hızlı tren yat limanları gibi birçok ulaşım alternatifinin geliştirilmesi öngörülmüştür.

Türkiye Turizm Stratejisi (2023) Belgesi'nde belirlenen aksiyonlar dahilinde yapılacak çalışmaların tamamlanması ile 2023 yılında turist sayısın 63 milyona, turizm gelirinin 86 milyar dolara ve turist başına yaklaşık 1350 $ harcamaya ulaşması tahmin edilmektedir. Turizmin gelişmesinin önündeki engellerin kalkması, çok daha verimli bir sektör olarak ulusal ekonomiye fayda sağlaması için bu tedbirlerin planlanıp uygulanması turizm politikamızı oluşturmaktadır.

3.4. Türkiye Turizm Stratejisi (2023) Vizyonu

Türkiye Turizm Strateji turizmdeki gelişmeye yönelik yeni bir sayfa açmış ve iddialı bir vizyon oluşturmuştur. Türkiye'nin turizm vizyonu; "sürdürülebilir turizm yaklaşımını benimseyerek istihdamın artmasında ve bölgesel kalkınmada turizmin

öncü bir sektör durumuna gelmesi ve Türkiye'nin 2023 yılına kadar dünya pazarında uluslararası bir marka olarak turist sayısı ve turizm geliri bakımından ilk beş ülke arasına girmesidir". Vizyona yönelik ilkeler ise (*Kültür ve Turizm Bakanlığı;2007:4*);

-Bölgeler arasındaki gelişim ve gelir farklılıklarının azaltılarak sürdürülebilir kalkınma hedefine yardımcı olması,

-Ucuz üründen ziyade kaliteli turizm bölgeleri yaratılarak turizmde rekabete girilmesi,

-Turizm bölgelerinin sürdürülebilirlik anlayışı ile tekrar ele alınarak kaliteli yaşanabilir çevreler oluşturulması,

-Turizmdeki meydana gelen gelişimin sosyo-ekonomik hedeflerle uyum içinde olması,

-Sürdürülebilir çevre politikaları kapsamında turizmin gelişiminin desteklenmesi,

-Diğer rekabet edilen ülkelerle işbirliğinin güçlendirilmesi,

-Sektörel gelişim hedefinin ve politikalarının ulusal ekonomi büyüme hedeflerine yardımcı olması,

-Dünyadaki taleplerin izlenmesi, talebe göre planlama ve uygulamalar yapılması,

-Turizmin varış noktası odaklı gelişim göstermesi,

-Turizmde ürün çeşitliliğini sağlayıp faaliyetin bütün bir yıla yayılmasının sağlanması,

-Sürdürülebilir turizm bilincinin oluşması için tanıtılması, kırsal turizm, ekoturizm ve agro-turizm konularında özel, kamu ve sivil toplum kuruluşlarının bilinçlenmesinin sağlanması,

-Yurtiçi ve yurtdışı tanıtım ve pazarlamanın etkin uygulanması,

-Alternatif turizmin yapılacağı turizm kentlerinin oluşturulması,

-Turistik talebi temel alarak turizm ürünün oluşturulması,

-Nitelikli ve kaliteli turist sayısının ve turizm gelirlerinin artırılması,

-Turizmin az gelişmiş bölgelerin sosyo-ekonomik açıdan güçlendirilmesi için öncü bir sektör duruma getirilmesi,

-Turizmin geliştirilmesi için gerekli olan altyapı ve ulaşım yatırımlarında kamunun yükünün hafifletilmesi ve özel sektörün faaliyetlerinin özendirilmesi,

-Turizm faaliyeti için karar alma süreçlerinde yerel halkın yerel yönetimin ve kamunun beraber çalışması ve işbirliği içinde olmasının sağlanması,

-Bütüncül planlama yaklaşımını benimseyerek merkezi-yerel yönetimler arasında işbirliği sağlanması,

-Turizm eğitimi ile emeğin kalitesinin yükseltilmesi ve belgelendirme sisteminin etkinleştirilmesi,

-Turizmin faaliyetinin yüksek olduğu yerlerdeki çevre ve altyapı sorunlarının özel sektörün ve yerel yönetimlerin ortak çalışmasıyla çözüme ulaşması,

-Mimari değerlerin korunduğu konaklama tesislerinin desteklenmesidir.

Vizyonumuzdan anlaşıldığı gibi amaç Türk turizmini dünyada gelişmiş ülkelerin turizmi ile rekabet edecek seviyeye taşımak ve kaliteli hizmet sunarak ucuz ülke imajını değiştirip imaj ve prestijimizi arttırmaktır. Turizmin gelişmesi ile bölgeler arasındaki farklılığı azaltarak sürdürülebilir kalkınmaya destek olunmalıdır. Turizmin gelişimi, çevre politikaları ve sosyo-ekonomik politikalarla uyum içerisinde olmalıdır. Turizmde varış noktası odaklı çalışmalar yürütülmelidir. Ürün çeşitliliğine yönelerek kıyı turizmi dışında alternatif turizm çeşitlerinin arzına da önem verilmelidir. Turizmin yoğunlaştığı bölgelerde altyapı ve çevre sorunları yaşandığında yerel yönetim ve özel sektörün de katılımı sağlanarak çözümlenmelidir. Yapılan ulaştırma ve altyapı yatırımlarında da özel sektörün desteği alınmalı kamunun yükü hafifletilmelidir. İşgücü kalitesi için eğitime önem verilmelidir.

3.5. Türkiye Turizm Stratejisinde Planlama Yaklaşımı

Temel strateji iktisadi gelişime önem veren ve destekleyen, fiziksel düzeyde uygulanabilir, toplum odaklı ve sürdürülebilirlik ilkesi doğrultusunda bir turizm ilkesi içeren planlama yaklaşımının ortaya konmasıdır. Bir bölgenin Kültür Ve Turizm Koruma Ve Gelişim Bölgesi (KTKGB) ve Turizm Merkezi (TM) olarak ilan edilebilmesi için ilk aşamada konu bölgede bir ön çalışma yapılmalı, yapılacak ön çalışma ile hedef kitle tanımlanmalı, doğal ve kültürel güzelliklere sahip bölgelerin turizm faaliyetleri ve yatırım fizibilitesi açısından uygunluğu tespit edilmelidir. Turizm gelecek yıllarda da bölgesel gelir farklılıklarının en aza indirilmesi, hayat seviyesinin yükseltilmesi ve işsizliği azaltmada etkin bir planlama aracı olarak kabul görecektir. Bundan dolayı farklı kurumlar tarafından yapılacak yatırımların aralarında tutarlı olmasına önem verilecektir. Turizm faaliyetlerinin bölgesel ve ulusal düzeyde gelişebilmesi için DPT tarafından ulusal kalkınma planlarında geliştirilen turizm politikaları ve Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından turizm ile ilgili geliştirilen planların uyum içinde olması sağlanmıştır. Buna göre öncelikli olan bölgeler tespit edilecektir. Bu bölgelerde gerekli altyapı yatırımları ilgili kurum ve kuruluşların devreye girmesi ile gerçekleşebilecektir. Turistik alanın korunması ve gelişmesine yönelik farklı bir planlama anlayışı ile kesin arazi kullanım şekli yerine esnek ve stratejik bir planlama anlayışı kabul edilmiştir. Bu planlama anlayışı bütüncül ve dinamiktir. Bu bölgelerde proje alanı farklı alt bölümlere ayrılmakta ve bu şartla planlaması yapılmakta ve yatırımcıların kendi projelerini oluşturmasına fırsat verilmektedir. Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri sadece bir sınır belirleme işlemi değildir, aynı zamanda söz konusu sınırlar içinde yapılacak planlama, tahsis gibi işlemlerin de önceden belirlenmiş hedefler ve ilkeler doğrultusunda kullanılmasıdır *(Kültür Ve Turizm Bakanlığı;2007:6).* Turizm sektörünün milli gelire olan büyük katkısının ve dış ticaret açıklarından doğan döviz eksikliğini gidermede çok önemli bir kalem olduğunun farkına varıldığından bir takım eylem planları hazırlanmıştır. Bölgesel gelişmişlik farklılığının azaltılması, işsizlikle mücadelede üzerinde durulan bir sektör olmuştur. Kamunun üzerindeki mali yükün azaltılması açısından özel sektörün de devreye girmesi ve bölgesel

düzeyde alt yapı ve tesis yatırımların katılması desteklenmiştir. Turizmin istikrarlı devam etmesi için planlamanın etkin bir şekilde uygulanması önem arz etmektedir.

3.5.1. Türkiye Turizm Stratejisinde Planlama Faaliyetlerinin Hedefleri

Türkiye'nin 2023 yılı için turizmde planlama faaliyetlerinin hedefleri şu şekildedir **(***Kültür Ve Turizm Bakanlığı;2007:4***);**

-Fiziki planlama aşamasındaki eksiklikler yasal düzenlemeler ile giderilecektir.

-Turizm faaliyetinin yoğunlaştığı bölgelerde sorunlar bütüncül bir şekilde ele alınacaktır.

-Parçacı anlayış yerine bütünsel gelişimin sağlanacağı planlamalar düzenlenecektir.

-Turizm bölgesinde onay yetkisi olan kurumlara gereken personel desteği sağlanacaktır.

-Yerel ölçekte turizm gelişim bölgelerinin seçiminde turizm faaliyetlerinin geliştirilebileceği alanlar tercih edilecektir. Altyapı yatırımları ve çevre koruması gibi konuların çözümlenmesinde sistemli bir yapılanma oluşturulacaktır.

Yasal düzenlemelerle fiziki planlama eksikliğinin önüne geçilecektir. Turizm potansiyeli olan yerel alanlarda parça parça bir planlama yerine, dünya çapında yarışan turizm bölgeleri yaratacak bütüncül politikalar oluşturulacaktır. Bu bölgelerde turizmin gelişimini yönlendirecek teknik personel desteği sağlanacaktır. Mülkiyet, altyapı ve çevre gibi konularda çözüm önerileri getiren sistemli bir yapılanmaya gidilerek geniş turizm alanları yaratılacaktır. Bu düzenlemeler ile turizm arzı açısından sistemli ve kontrol edilebilir bir yöntem izlenmiş olunacaktır. Turizmin yerel düzeyde çeşitli önlemler ile geliştirilmesi, yerel kalkınmadan ulusal kalkınmaya doğru olumlu bir gidişat gerçekleşecektir.

Turizm sektörü fiziksel planlama başta olmak üzere, örgütlenme modelleri, finansman alternatifleri ve yasal dayanakları ile bir arada planlanmalıdır. Bu çerçevede **(***Kültür Ve Turizm Bakanlığı;2007:5***);**

-Turizmi ülkenin gelişmişlik seviyesini yükselten, bölgesel gelir farklılıklarını azaltan, turizmin unsurları olan doğayı, tarihi, kültürel yapıyı koruyan bir sektör olarak gören,

-Bölgesel anlayıştan yola çıkarak ülke geneline geçerek, ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan bütün potansiyelden olabildiğince fazla yararlanan,

-Bilimsel çalışmalarla tarihi, kültürel ve sanatsal özellikleri öne çıkaran bir toplum bilinci oluşturan,

-Turizm sektörünün sağlıklı bir şekilde yapılanması ve verimliliğin sürdürülebilir olması için pazar esaslı çalışan,

-Yatırım imkânına ve değişen dünya standartlarına göre ortaya çıkan yeni tüketici taleplerine önem veren,

-Doğal kaynakları ekosistem ve iktisadi verimliliği ve sürdürebilirliği yüksek olacak şekilde kullanan,

-Kamu maliyesine ek yükler getirmeyen, teşkilatlanma ve finans modelleri gerçekleştiren, detaylı, örgütlü ve bütünleşmiş planları bölgesel düzeyde uygulayan,

-Taşıma kapasitesini zorlamadan, turizm kaynaklarını korumacı ve dengeli kalkınma anlayışı içinde kullanan,

-Otel merkezli tatil turizminin gelişmesinden daha çok ülkenin kültürel, sanatsal, tarihsel, doğal zenginliklerinin keşfedilmesini sağlayan,

-Turistik talebin beklentilerini karşılayan, içerisinde farklı turizm çeşitleri barındıran,

-İstihdam artışı sağlayarak ekonomiye olumlu katkılarda bulunan,

-Kültür, doğa, sosyal yapıyı olumsuz etkilemeyen, ülkenin döviz eksikliğine çare sağlayan, turizm sektörünün gelişimi için gerekli finansal ve çevresel ortamı yaratan birbiriyle bütünleşmiş projeler üreten,

-Teknik ve altyapı yatırımlarını tamamen kamuya bırakmayan, gerekli finansman ihtiyacında özel sektöründe yer almasına önem veren,

-Belirli bir kalitede çevreye ve örgütlenmeye sahip turizm yerleşim alanlarının gelişimini öngören,

-Turizm sektöründe çevre, altyapı, ulaşım, konaklama, tarih, kültür ve sanat alanında toplam kalite ölçütüne uygun hizmet sunan, çarpık yapılaşmayı ve şehirleşmeyi önleyen, bozulmuş olan kent ve kente ait mekânları iyileştiren,

-Turizmin yoğunlaştığı bölgelerde ortaya çıkan çevre ve altyapı sorunlarını mahalli yönetimlerle işbirliği içinde, altyapıyı kullananlardan da aldığı katkılarla çözen, politika olarak işlerlik kazandırılacaktır.

Turizm yatırımları, doğal, tarihsel, kültürel ve sosyal yapıyı koruyan ve geliştiren bir anlayışla yerine getirecektir. Ekonomik kalkınmaya katkıda bulunan, sosyal, kültürel ve sanatsal etkinliklerden en yüksek düzeyde yararlanmaya imkân sağlayan bir anlayışı benimseyerek toplumun bu değerler konusunda bilinçlenmesine çalışılacaktır. Sektörün pazar değerlerinden yola çıkarak yapılandırılması ve verimliliğin artmasına yönelik çalışmaların yapılacaktır. Bu çalışmaların kamuya ek maliyet yaratmadan yeni finansal yöntemler geliştirilerek yapılması amaçlanmaktadır. Sosyal, doğal ve tarihi yapı üzerinde olumsuz etki yapmayan turizm sektörünün gelişimi için gerekli ortamı yaratan, otel odaklı turizm gelişmesinden ziyade sanat, kültür, tarih vb. değerleri temel alan bir turizmin gelişmesine yönelik politikalar üretilecektir

SONUÇ

Turizm Stratejisi 2023 geniş kapsamlı bir strateji olduğu halde bugün Türkiye'nin turizm sektöründe istenilen seviyeye ulaşmadığı görülmektedir. Günümüz koşullarında hali hazırda görülen zorlukların aşılması ve belirlenen hedeflere ulaşılabilmesi için geçmiş uygulamaların dikkatle incelenmesi gerekmektedir. Kalkınma planlarından yola çıkıldığında devletin özellikle ülkeye ziyarette bulunan yabancı sayısı ve bu kişilerin bıraktıkları gelir üzerinde durduğu görülmektedir. Ülkemizde bu konuda doğru politikalar son yıllarda oluşturulmaya başlansa da turizm gelirlerinin yeteri kadar artmadığı ve kişi başı turistik harcamanın düşük kaldığı ortadır. Gelip geçici politikalar yerine gelişmiş ülkelerdeki gibi kalıcı çözümler bulunmalı ve belirli bir sisteme oturtulmalıdır. Türkiye'nin 2023 yılı amacı "yetmiş milyon turist yetmiş milyar dolar" hedefini gerçekleştirmektir. Turist sayısı üzerinden slogan oluşturduğunda sayıca hedeflenen turistten yüksek turizm geliri elde edileceği düşünülüyor. Hâlbuki aynı geliri elde edeceğimiz yedi milyon kaliteli turist ülkemizdeki sınırlı kaynaklara ve çevreye daha az zarar verebilir.

Ziyaretçi sayısı artmasına rağmen turizm gelirlerinin düşük olmasını engellemek için yüksek konaklama harcaması yapan ve uzun süreli konaklayan turistlerin ilgisini çekmek gerekmektedir. Ülkeye gelen turist sayısından ziyade asıl önemli olan niteliği ile bağlantılı olarak harcadığı paradır. Turizm yatırımlarından yeteri kadar kazanç elde edilememesinin en önemli nedeni her şey dâhil sisteminin fiyatlama bakımından ucuz olması ve düşük gelir seviyesindeki turistleri ülkemize çekmesidir. Kitlesel turizmin temeli olan ucuz paket turlarını satan tur acenteleri satış sayısından yüksek kar sağlamak amacıyla düşük fiyatlar ile tesislerle anlaşma yapmaktadır. Tesisler doluluk oranlarını arttırmak için bu fiyatları kabul etmektedir. Bu nedenle yıllar itibari ile turist sayısı artsa bile ucuz pazarlamadan dolayı elde edilen gelir az olmaktadır. Her şey dâhil sistemiyle ülkemize gelen turistler sadece tesis sınırları içinde tatilleri geçirmekte ve ülkemizin sahip olduğu doğal, kültürel ve sosyal zenginliklerinden mahrum kalmaktadır. Tesis içinde kalıp ekstra harcama

yapmamaları bölge esnafı ve diğer bağlantılı sektörleri de olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle ülkemize gelen turist miktarı rakamsal olarak yüksek çıksa da yaptıkları turistik harcama miktarı düşük kalmaktadır. Dolayısıyla ulusal ekonomide GSMH içinde turizmden elde edilen gelir de düşük çıkmaktadır. Kaliteli turisti ülkemize çekmek ve turizmden daha fazla gelir elde edebilmek için kitlesel turizmin yanında bireysel turizmin gelişimine de imkân veren yatırımlar ve teşvikler yapılmalıdır. Ucuz konaklamanın aksine butik otelcilik geliştirilmeli ve ucuz ülke imajı silinmelidir. Yurt dışında ülkemizin değerinin üzerinde pazarlanması gerekmektedir.

Orta ve düşük gelir seviyeli turist kitlesini ülkemize gelmesinin sadece turizmden elde edilen gelirin düşük olmasına neden olmadığı aynı zamanda doluluk oranı arttığında doğal kaynakların tüketiminin de hızla arttığı yani doğal çevreye zarar verildiği gözlemlenmektedir. Kaynakların verimli şekilde kullanılabilmesi, çevre tahribatının az olması, bölgesel düzeyde kalkınmanın sağlanması ancak sürdürülebilir turizm sayesinde gerçekleşebilir. Sürdürülebilir turizm için de alternatif turizm çeşitlerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmalıdır. Devletin alternatif turizm çeşitlerine önem vermesi, reklam ve pazarlamayı etkin bir araç kullanarak ülkemizin deniz turizminden ibaret olmadığını dünyaya göstermesi gerekmektedir. Yüksek gelir grubundaki turistlerin kültür turizmine, kayak turizmine, golf turizmine ve yat turizmine ilgisi daha fazla olabilmektedir. Bu nedenle politika olarak alternatif turizm çeşitlerine önem verilmesi gerekmektedir.

Kaliteli turisti çekmenin en önemli yolu nitelikli işgücü ile verilen kaliteli hizmetten geçmektedir. Turizmin gelişmesi ve sürdürülebilir olması için sadece turizm meslek liseleri yeterli kalmamaktadır. Turizm eğitimi veren üniversiteler çoğaltılmalıdır. Ayrıca turizm sektöründe çalışacaklar için belge ve sertifika uygulamalı, kalifiye çalışanların sayısı arttırılmalı özellikle turistik mal ve hizmet sunan tesislerde çalışanlar için yabancı dil sorunu üzerine gidilmelidir. Turizm eğitimi veren üniversitelerin teori ve uygulama arasında gerekli bağlantıyı kuramaması mezun olduktan sonra kişilerin iş hayatında zorluk çekmesine sebep

olmaktadır. Turizmde emek temel yapı taşı olduğu için emeğin bilgisi, bildiği yabancı diller, becerileri kısacası bütün sahip olduğu donanımlar niteliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Yılın on iki ayına yayılan bir turizm sektörü olmaz ise nitelikli işgücünün sektör değişikliği yapması kaçınılmaz bir sonuçtur.

Yüksek gelir grubunun ilgisini çekebilmek için alınması gereken diğer bazı önlemler şunlardır:

-Yurtdışında yüksek gelir gruplu müşteriler ile çalışan tur şirketleri ile temas kurarak iletişim içinde olmak,

-Dünyaca ünlü sanatçıları ülkemize davet ederek ülkemizin adının duyulmasını sağlamak,

-Bazı sanatsal faaliyetlerin ülkemizde de gerçekleşebilmesi için gerekli imkânların sunulması,

-Tur operatörleri ve acentelerin üst gelir grubundaki kişilere göre turlar düzenlemesi,

-Ülkemizin deniz-kum-güneşten ibaret olmadığını göstermek için festivallerin, sanatsal faaliyetlerin, spor faaliyetlerinin sayısının artmasını sağlamak,

-Özellikle turizm harcamaları yüksek ülkeleri belirleyip bu ülkelerde reklam ve tanıtım çalışmalarını arttırmak,

-Nitelikli turist için güvenlik problemi son derece önemlidir. Ülkemizde meydana gelen terör olayları ve sınır komşularımızdaki iç karışıklıklar ülkemiz üzerinde olumsuz etkiye neden olmaktadır. Bu nedenle yaşanabilecek risklere karşı seyahat acentelerinin ve tur şirketlerinin sigorta ile bu güvensizlik duygusunu azaltmasıdır.

Yapılan incelemelerde dış turizm için gerekli önlemler ve politikalar oluştururken iç turizme gereken önemin verilmediği görülmüştür. Ülke vatandaşlarımız ülkemizin güzelliklerini görmek ve kendi ülkelerini tanımak

konusunda yeteri kadar fayda sağlayamamaktadır. Bu nedenle iç turizm ile ilgili de devlet çeşitli önlemler almalıdır. Bunlardan bazıları şöyledir:

-Turizmin 12 aya yayılması için çeşitli önlemlerin alınması,

-Kitle iletişim araçlarının en önemlisi olan görsel medyadan faydalanmak adına özellikle dizi film, kamu spotlarının ve reklam filmlerinin turizm potansiyelinin yüksek olduğu yerlerden seçilmesi,

-Gelir seviyesi düşük olan insanlarımızın turizmden faydalanması için sosyal turizme önem verilmesi,

-Okullarda Anıtkabir, Çanakkale gibi önemli tarihi mekânlara yapılan turların zorunlu hale getirilmesi

-Fiyatlama konusunda tur operatörleri ve tesislerin yerli turisti de düşünerek kararlar alması,

-Tur operatörlerinin bazı uygulamalarında tüketiciyi koruyan düzenlemeler getirilmesidir.

İç turizme gereken önem verildiğinde ve nitelikli turistin ülkemize gelmesi sağlandığında turizmden daha yüksek ekonomik katkı elde edilecektir. Nitelikli turistin ülkemizi ziyaret etmesi için de yurtdışındaki tanıtım ve reklam çalışmalarının arttırılması ve ülkemize yapılan havayolu direkt sefer sayısının tüm yıla yayılacak şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Sınırlı olan turizm kaynaklarını tüketmeden ve zarar vermeden uzun vadede gelir getirecek şekilde kullanılması ile turizmde istenilen seviyeye gelinecektir.

KAYNAKÇA

İNTERNET

DPT Çevirimiçi) http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/Onbirinci-Kalkınma-Planı-pdf, 05 Mayıs 2019

DPT Çevirimiçi) http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalkınma-Planı-2014-2018.pdf, 01 Şubat 2019

DPT (Çevirimiçi) http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Be%C5%9Finci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1985-1989.pdf, 30 Mart 2019

DPT (Çevirimiçi) http://www.sbb.gov.tr/wp.content/uploads/2018/10/Altinci_Bes_Yillik_Kalkinma_Plani-1990-1994.pdf, 30 Mart 2019

DPT (Çevirimiçi) http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Yedinci-Be%C5%9F-Y%C4%B1ll%C4%B1k-Kalk%C4%B1nma-Plan%C4%B1-1996-2000%E2%80%8B.pdf, 31Mart 2019

DPT (Çevirimiçi) http://www3.kalkinma.gov.tr/DocObjects/View/769/destek02.pdf, 31 Mart 2019

DPT (Çevirmiçi) http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2018/11/Onuncu-Kalkınma-Planı-2014-2018.pdf, 5Nisan 2019

TURSAB (Çevirimiçi) https://www.tursab.org.tr/istatistikler-icerik/turizm-giderleri, 5 Nisan 2019

TURSAB (Çevirimiçi) https://www.tursab.org.tr/istatistikler/turist-sayisi-ve-turizm-geliri, 5 Nisan 2019

TURSAB (Çevirimiçi) https://www.tursab.org.tr/istatistikler/yabanci-ziyaretcilerin-profili, 5 Nisan 2019

TURSAB (Çevirimiçi) https://www.tursab.org.tr/istatistikler-icerik/turizm-geliri, 5 Nisan 2019

TURSAB (Çevirimiçi) https://www.tursab.org.tr/istatistikler/turizmin-ekonomideki-yeri, 5 Nisan 2019

KİTAPLAR

Demirkol, Şehnaz; Oktay, Kutay: **Turizm Politikalarına Alternatif Yaklaşımlar,** Sakarya, Sakarya Kitabevi, 2004

Erdoğan, Harun: **Ekonomik, Sosyal, Kültürel ve Çevresel Yönleriyle Uluslararası Turizm**, Bursa, Uludağ Üniversitesi Yayınevi, 1995

Kozak, Nazmi: **Genel Turizm, Turhan Kitabevi**, Ankara, 1997

Oktayer, Nagihan; Susam, Nazan; Çak, Murat: **Türkiye'de Turizm Ekonomisi**, İstanbul, 2007

Olalı, Hasan: **Turizm Politikası ve Planlaması**, İzmir, Ege Üniversitesi Matbaası, 1982

Öner, Çiğdem: **Seyahat Ticareti, Literatür Yayınları**, İstanbul, 1997

Özgüç, Nazmiye: **Turizm Coğrafyası Özellikler Ve Bölgeler**, Çantay Kitabevi İstanbul, 1998

Özkök ,Güngör: **Az Gelişmiş Ve Gelişmekte Olan Ülkerlerde Turizmin Ekonomiye Etkileri**, Bursa, Ekin Yayınları, 2008

MAKALELER

Arabacı Havva: "Turizm Sektörünün Ekonomik Büyümeye Etkisi Üzerine Teorik Bir İnceleme", **Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi**, C:IV, No:3, 2018, s.104-109.

Akoğlan Kozak Meryem Evren Savaş, Çakır Onur: " Tarihsel Süreç İçinde Turizm Paradigması", **Turizm Araştırmaları Dergisi**, C:XXIV, No:1, 2013, s.7-22.

Arslan, Aytuğ: "Türkiye'nin Dış Turistik Tanıtımının Turizm Talebine Etkisi 2001-2002 Dönemi", **Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C:V, No:1, 2014, s:181-192.

Aslan, Ferhat: "Avrupa Birliğinin Turizm Politikası Ve Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Üzerine Bir Değerlendirme", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C:VII, No:31, 2014, s.427-438

Bahar, Ozan; Bozkurt, Kurtuluş "Gelişmekte Olan Ülkelerde Turizm Ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Dinamik Panel Anatolia," **Turizm Araştırmaları Dergisi**, C:XXI, No:2, 2010, s.255-265.

Bilgiçli, İsmail; Altınkaynak, Fırat: "Turizm Endüstrisinin Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri Ve Önemi; Ekonomi Paradigması İle Yaklaşım", **Uluslararası Yönetim Ve İşletme Dergisi**, No:16, 2016, s.560-580.

Bozgeyik, Yusuf, Yoloğlu, Yunus: "Türkiye'de Turizm Gelirleri İle GSYH Arasındaki İlişki:2002-2014 Dönemi", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, C:VIII, No:10, 2015, s.627-640.

Civelek, Ayşen: "Turizmin Sosyal Yapıya Ve Sosyal Değişmeye Etkileri" ,**Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**, C:XIII, No:1-2, 2010, s.331-349.

Çelik Oğuz, Sabriye: " Türkiye'de Cari İşlemler Dengesi Ve Turizmin Önemi", **KMÜ Sosyal Ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,** C:XVI, No:26, 2007, s18-22. **Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:56(1), 2001.

Çımat, Ali, Bahar, Ozan: "Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi İçindeki Yeri Ve Önemi Üzerine Bir Değerlendirme", **Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi**, C:VI, 2003, s.1-18.

Dalgın, Tamer, Karadağ, Levent, "Türkiye'de Turizm Girişimciliğinin Gelişimi

Bingöl, Zekeriya: Ve Turizmle İlgili Sağlanan Teşvikler", **Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi**, C:IV, No:1,2015, s.174-184.

Demircioğlu, A. Güzin: "Turizm Çevre Etkileşimi Bakımından Sürdürülebilir Turizm Planlaması", **Dokuz Eylül Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi**, C:XII, No:2, 1997, s.135-147

Doğan, Seyhun, Yıldız, Zafer: "Bölgesel Kalkınma, Turizm İlişkisi Ve Göller Bölgesi Kalkınmasında Alternatif Turizm Potansiyelinin Kullanılabilirliğine Yönelik Bir Araştırma", **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, No: VI, 2007, s.148-181.

Doğaner, Suna: "Türkiye'de Ulaşım Sistemleri Turizm Ve Çevre İlişkileri", **Coğrafya Dergisi**, No: VI, 1998, s. 1-25

Duman, Teoman, Kozak, Metin, Uysal, Muzaffer: "Turizmde Ürün Çeşitliliği Yoluyla Ürün Değeri Oluşturma: Türkiye'deki Arz Kaynakları Üzerine Bir İnceleme", **Turizm Araştırmaları Dergisi**, C:VIII, No: 2, 2007, s.206-204.

Emekli, Gözde: " Avrupa Birliği'nde Turizm Politikaları Ve Türkiye'de Kültürel Turizm", **Ege Coğrafya Dergisi**, C:14, No:1-2, 2005, s.99-107.

Evcin, Erol: "Türkiye Cumhuriyeti'nin İlk Yıllarında Turizm Ve Tanıtma Faaliyetleri," **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, No: LV, 2014, s. 23-82.

Gülbahar, Onur: "Turizmin Türkiye'de 1980 Sonrası Dönemde Cari İşlemler Dengesine Etkisi", **Kafkas Üniversitesi Dergisi**, No: XXIV, 2008, s.154-168.

Gürbüz, Ahmet: "Turizmin Sosyal Çevreye Etkisi Üzerine Bir Araştırma", **Teknoloji Dergisi**, C:V, No:1-2, 2002, s. 49-59.

Hepaktan, Erdem; Çınar, Serkan: "Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkisi", **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C: VIII, No:2, 2010, s.135-154.

Kar, Muhsin, Zorkirişçi; Ebru, Yıldırım, Metin: "Turizmin Ekonomiye Katkısı Üzerine Ampirik Bir Değerlendirme," **İ.İ.B.F Dergisi**, C:IV, No:8, 2004, s.87-112.

Kılıç, Burhan; Kurnaz, Alper: "Alternatif Turizm Ve Ürün Çeşitliliği Oluşturmada Ekolojik Çiftlikler Pestoral Vadi Örneği", **İşletme Araştırmaları Dergisi**, C:IV, No:2, 2010, s. 39-50.

Kılıç, Sabiha; Demir, Semra: "Turizm Pazarlamasında Yerli Turistlerin Turizm Talebini Etkileyen Faktörlerin

Belirlenmesi: Sinop İli Örneği", **Demir Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, C:X, No:1, 2017, s.71-98.

Kızılkaya, Oktay; Sofuoğlu, Emrah; Karaçor, Zeynep::

"Türkiye'de Turizm Gelirleri-Ekonomik Büyüme İlişkisi: ARDL Sınır Testi Yaklaşımı Yönetim ve Ekonomi", C:XXIII, No:1, 2016, s.203-215.

Özdemir, Mehmet Ali; Kervankıran, İsmail:

"Turizm Ve Turizmin Etkileri Konusunda Yerel Halkın Yaklaşımlarının Belirlenmesi: Afyon Karahisar Örneği", Marmara Coğrafya Dergisi, No: XXIV, 2011, s.1-25.

Özen, Fikri:

" Türkiye'de Turizm Sektörünün İktisadi Büyüme Üzerindeki Etkisi", **Econder Uluslararsı Ekonomik Dergi**, C:I, Sayı:2, 2017, s.96-100.

Soyak, Münevver:

"Türk Turizm Sektörünün Yapısal Analizi Ve SWOT Matrisine Dayalı Sektörel Stratejiler," **Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi**, No:10, 2016, s 47-71.

Şanlıoğlu, Ömer, Özcan, Enes Ömer:

" Türkiye'de Uygulanan Turizm Teşvik Politikaları Ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme", **Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C: VII, No:2, 2017, s.97-117.

Şit, Mustafa: "Türkiye'de Turizm Sektörünün İstihdama Katkısı," **Akademik yaklaşımlar Dergisi**, İlkbahar, C:VII, No:1, 2016, s.101-117.

Topallı, Nurgül: "Turizm Sektörünün Türkiye'nin Ekonomik Büyümesi Üzerindeki Etkisi: 1963-2011", **Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi**, No:14, 2015, s.339-352.

Türker, Nuray, Selçuk; Şengül; Özyıldırım, Aygül: " Turizmin Yerel Halkın Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi: Safranbolu Örneği", **Sosyal Bilimler Dergisi Karabük Üniversitesi**, C: VI, No: 10, 2016, s. 1-13.

Unur, Kamil: "Turizmin Ekonomik Etkilerinin Ölçülmesi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C:VI, No:4, 2004, s.114-142.

Ünlüönen, Kurban: Şahin, Salih Zeki, "Turizmde İstihdam", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, C:X, No: 37, s:1-25

Ünlüönen, Kurban; Tayfun, Ahmet: "Turizmin Türkiye Ekonomisindeki Yeri," **Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, C:VIII, No:27, 2009, s.1-17.

Yaman, Özgül; Birol, Emel; Bektaş, Gülfer; Altın, Ufuk: Altın, Ufuk: "Turizm Sektöründe Bir Tutundurma Faaliyeti Olan Reklamda Görsel Tasarımın Önemi", **Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**

Dergisi, C:I, No:3, 2007 Sayfa:1-11

Yavuz, Cihan; Mehmet Karabağ; Solmaz Filiz: " Ulusal Turizm Tanıtımı Ve Pazarlama Yönetimi Örgütlenmesi: Türkiye İçin Bir Model Önerisi", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi**, C:I, No: 36, 2009, s.113-130.

Yıldız, Zafer: "Turizm Sektörünün Gelişimi Ve İstihdam Üzerindeki Etkisi", **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, C:V, No5, 2011, s.54-71.

Zengin, Burhanettin: "Turizm Sektörünün Türkiye Ekonomisine Reel Ve Moneter Etkileri", **Akademik İncelemeler Dergisi**, C:V, No:1, 2010, s. 103-126.